DE RERUM NATURA TITUS LUCRETIUS CARUS

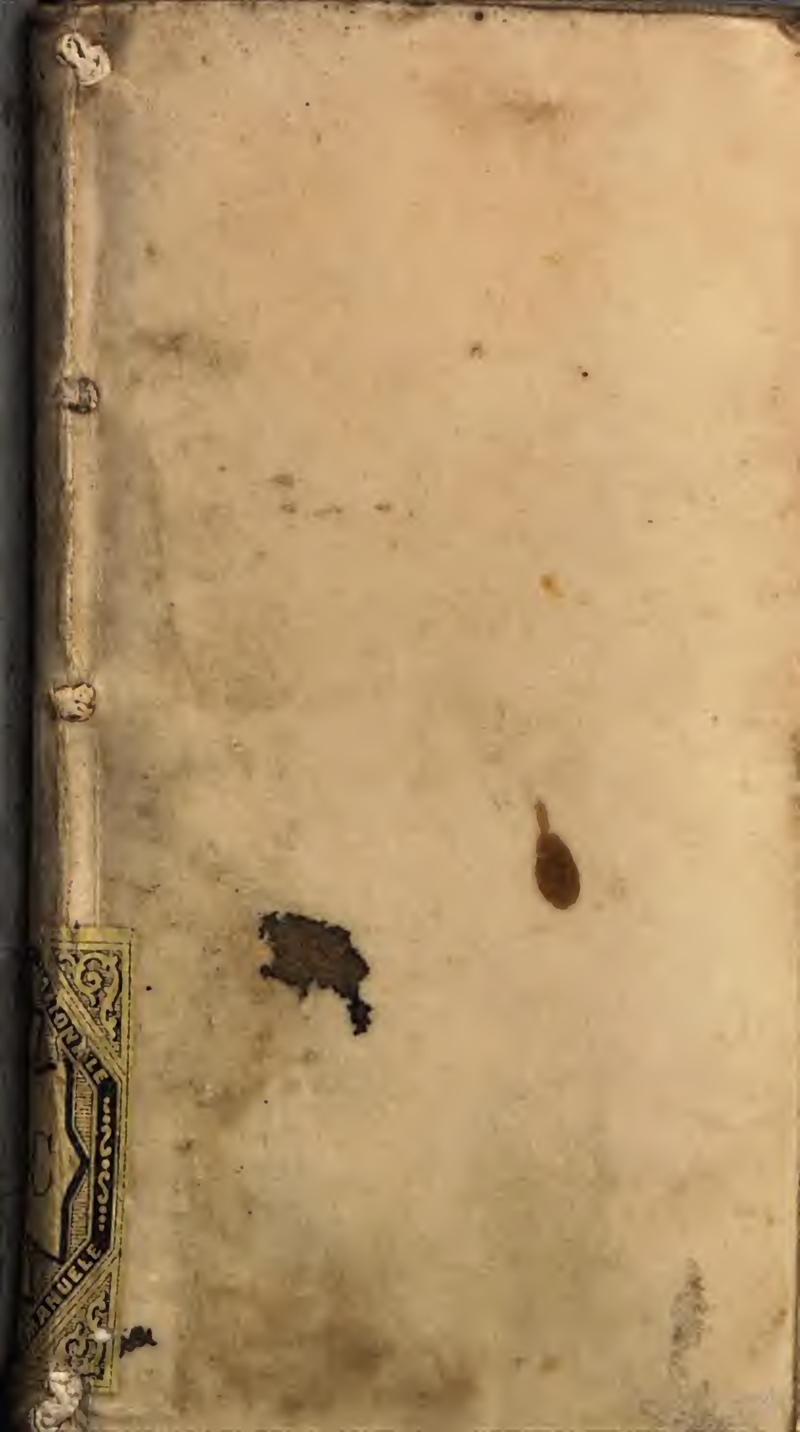
Titus Lucretius Carus, ...

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
23 C
34

TITVS

LVCRETIVS

CARVS

De rerum natura.

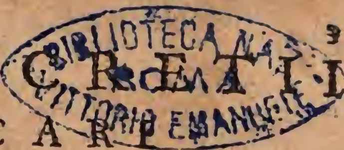

Amsterodami

Apud Guiljel: Janssonium

Anno cIↄ Iↄcxx

T. LVCRETII CARI

DE RERVM NATVRA LIBER PRIMVS.

ÆNEADVM genetrix, hominum, divumque voluptas,
Alma Venus, cæli ſubter labentia ſigna,
Quæ mare navigerum, quæ terras frugiferenteis
Concelebras: per te quoniam genus omne animan-
Concipitur, viſitque exortum lumina ſolis: (tum
Te Dea, te fugiunt venti, te nubila cæli,
Adventumque tuum: tibi ſuaveis Dædala tellus
Summittit flores, tibi rident æquora ponti,
Placatumque nitet diffuſo lumine cælum.
Nam ſimul ac ſpecies patefacta'ſt verna diei,
Et reſerata viget genitalis aura Favonî:
Aëriæ primum volucres te, diva, tuumque
Significant init'um percuſſę corda tua vi:
Inde feræ pecudes perſultant pabula læta,
Et rapidos tranant amneis: ita capta lepore,
Illecebriſque tuis omnis natura animantum
Te ſequitur cupide, quo quamque inducere pergis.
Denique per maria, ac monteis, fluvioſq; rapaceis,
Frondiferaſq; domos avium, campoſque virenteis,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,
Efficis, ut cupide generatim ſæcla propagent.
Quæ quoniam rerum naturam ſola gubernas:
Nec ſine te quidquam dias in luminis oras
Exoritur, neq; fit lætum, neq; amabile quidquam:
Te ſociam ſtudeo ſcribundis verſibus eſſe,
Quos ego de rerum natura pangere conor
Memmiadæ noſtro: quem tu, dea, tempore in omni
Omnibus ornatum voluiſti excellere rebus.
Quo magis æternum da dictis diva leporem:
Effice, ut interea fera mœnera militiaï
Per maria, ac terras omneis ſopita quieſcant.
Nam tu ſola potes tranquilla pace juvare
Mortaleis: quoniam belli fera mœnera Mavors
Armipotens regit, in gremium qui ſæpe tuum ſe
Rejicit, æterno devinctus volnere amoris:
Atque ita ſuſpiciens tereti cervice repoſta

Pascit amore avidos inhians in te, dea, visus:
Eque tuo pendet resupini spiritus ore.
Hunc tu, diva, tuo recubantem corpore sancto
Circumfusa super, suaveis ex ore loquelas
Funde, petens placidam Romanis incluta pacem.
Nam neque nos agere hoc patriaï tempore iniquo
Possumus æquo animo: neq; Memmî clara propa-
Talibus in rebus communi de'sse saluti. (go
Quod superest, vacuas aureis mihi Memmiada, & te
Semotum a curis adhibe veram ad rationem,
Ne mea dona tibi studio disposta fideli,
Intellecta prius quam sint, contemta relinquas.
Nam tibi de summa cæli ratione, Deûmque,
Disserere incipiam: & rerum primordia pandam:
Vnde omneis natura creet res, auctet, alatque:
Quove eadem rursum natura peremta resolvat:
Quæ nos materiem, & genitalia corpora rebus
Reddunda in ratione vocare, & semina rerum
Appellare suëmus: & hæc eadem usurpare
Corpora prima, quod ex illis sunt omnia primis.
Omnis enim per se divûm natura necesse'st
Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
In terris oppressa gravi sub relligione:
Quæ caput a cæli regionibus ostendebat,
Horribili super aspectu mortalibus instans:
Primum Grajus homo mortaleis tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra:
Quem nec fama Deûm, nec fulmina, nec minitanti
Murmure compressit cælum, sed eo magis acrem
Virtutem inritât animi, confringere ut arcta
Naturæ primus portarum claustra cupiret.
Ergo vivida vis animi pervicit, & extra
Processit longe flammantia mœnia mundi:
Atq; omne immensum peragravit mente, animoq;:
Vnde refert nobis victor quid possit oriri,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens.
Quare relligio pedibus subjecta vicissim
Obteritur, nos exæquat victoria cælo.
Illud in his rebus vereor ne forte rearis
Impia te rationis inire elementa, viamque
Endo-

Endogredi ſceleris ; quod contra ſæpius olim
Relligio peperit ſceleroſa, atque impia facta :
Aulide quo pacto Triviaï virginis aram
Iphianaſſaï turparunt ſanguine fœde
Ductores Danaûm delecti, prima virorum.
Cui ſimul infula virgineos circumdata comtus
Ex utraque pari malarum parte profuſa'ſt :
Et mæſtum ſimul ante aras adſtare parentem
Senſit, & hunc propter ferrum celare miniſtros :
Aſpectuque ſuo lacrumas effundere civeis :
Muta metu, terram genibus ſummiſſa petebat :
Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat,
Quod patrio princeps donârat nomine regem.
Nā ſublata virûm manibus tremebundaq; ad aras
Deducta'ſt, non ut ſolenni more ſacrorum
Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo :
Sed caſta inceſtè nubendi tempore in ipſo
Hoſtia concideret mactatu mæſta parentis :
Exitus ut claſſi felix fauſtuſque daretur.
Tantum relligio potuit ſuadere malorum.
  Tutemet a nobis jam quovis tempore, vatum
Terriloquis victus dictis deſciſcere quæres.
Quippe etenim quā multa tibi jam fingere poſſum
Somnia, quæ vitæ rationes vertere poſſint,
Fortunaſque tuas omneis turbare timore ?
Et merito. nam ſi certam finem eſſe viderent
Ærumnarum homines : aliqua ratione valerent
Relligionibus, atque minis obſiſtere vatum.
Nunc ratio nulla'ſt reſtandi, nulla facultas.
Æternas quoniam pœnas in morte timendum.
Ignoratur enim quæ ſit natura animaï :
Nata ſit, an contra naſcentibus inſinuetur :
Et ſimul intereat nobiſcum morte diremta :
An tenebras Orci viſat, vaſtaſque lacunas,
An pecudes alias divinitus inſinuet ſe,
Ennius ut noſter cecinit, qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam :
Per genteis Italas hominum quæ clara clueret,
Etſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa
Ennius æternis exponit verſibus edens :
Quo neq; permânent animæ, neq; corpora noſtra :
Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris :
Vnde ſibi exortam ſemper-florentis Homeri
Commemorat ſpeciem, lacrumas & fundere ſalſas
Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis.
Quapropter bene cum ſuperis de rebus habenda

Nobis est ratio; solis lunæque meatus
Qua fiant ratione, & qua vì quæque gerantur
In terris: tum cumprimis ratione sagaci
Vnde anima, atq; animi constet natura videndum:
Et quæ res nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificet, morbo affectis, somnoque sepultis,
Cernere uti videamur eos, audireque coram,
Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.
Nec me animus fallit, Graiorum obscura reperta
Difficile inlustrare Latinis versibus esse:
Multa novis verbis præsertim cum sit agendum,
Propter egestatem linguæ, & rerum novitatem.
Sed tua me virtus tamen, & sperata voluptas
Suavis amicitiæ, quemvis perferre laborem
Suadet: & inducit nocteis vigilare serenas,
Quærentem dictis quibus, & quo carmine demum
Clara tuæ passim præpandere lumina menti,
Res quibus occultas penitus convisere possis.
Hunc igitur terrore animi, tenebrasq;, necesse'st
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Principium hinc cujus nobis exordia sumet:
Nullam rem è nihilo gigni divinitus umquam.
Quippe ita formido mortaleis continet omneis:
Quod multa in terris fieri, cæloque tuentur:
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, ac fieri divino numine rentur.
Quas ob res, ubi viderimus, nil posse creari
De nihilo: tum, quod sequitur, jam rectius inde
Perspiciemus, & unde queat res quæque creari,
Et quo quæque modo fiant operâ sine divûm.
Nam si de nihilo fierent; ex omnibu' rebus
Omne genus nasci posset: nil semine egeret.
E mare primum homines, e terra posset oriri
Squammigerû genus, & volucres: erumpere cœlo
Armenta, atq; aliæ pecudes: genus omne ferarum
Incerto partu culta ac deserta teneret:
Nec fructus iidem arboribus constare solerent,
Sed mutarentur: ferre omnes omnia possent.
Quippe, ubi non essent genitalia corpora cuique,
Quî posset mater rebus consistere certa?
At nunc seminibus quia certis quidque creatur:
Inde enascitur, atque oras in luminis exit,
Materies ubi inest cujusque & corpora prima.
Atque hac re nequeunt ex omnibus omnia gigni,
Quod certis in rebus inest secreta facultas.

Præ-

Præterea, cur vere roſam, frumenta calore,
Viteis autumno fundi ſudante videmus:
Si non, certa ſuo quia tempore ſemina rerum
Cum confluxerunt, pateſit quodcumque creatur,
Dum tempeſtates adſunt, & vivida tellus
Tutò res teneras effert in luminis oras?
Quod ſi de nihilo fierent, ſubito exorerentur
Incerto ſpatio, atque alienis partibus anni:
Quippe ubi nulla forent primordia, quæ genitali
Concilio poſſent arceri tempore iniquo.
Nec porro augendis rebus, ſpatio foret uſus
Seminis ad coitum, è nihilo ſi creſcere poſſent.
Nam fierent juvenes ſubito ex infantibu' parvis:
E terraque exorta repente arbuſta ſalirent.
Quorum nil fieri manifeſtu' 'ſt, omnia quando
Paullatim creſcunt (ut par eſt) ſemine certo:
Creſcendoque genus ſervant, ut noſcere poſſis
Quæque ſua de materia grandeſcere alique.
Huc accedit, uti ſine certis imbribus anni
Lætificos nequeat fœtus ſummitere tellus:
Nec porro ſecreta cibo natura animantum
Propagare genus poſſit, vitamque tueri:
Vt potius multis communia corpora rebus
Multa putes eſſe, ut verbis elementa videmus:
Quam ſine principiis ullam rem exiſtere poſſe.
Denique cur homines tantos natura parare
Non potuit, pedibus qui pontum per vada poſſent
Tranſire, & magnos manibus divellere monteis,
Multaque vivendo vitalia vincere ſæcla:
Si non materies quia rebus reddita certa'ſt
Gignundis, è qua conſtat quid poſſit oriri?
Nil igitur fieri de nilo poſſe fatendu' 'ſt:
Semine quando opus eſt rebus, quo quæque creatæ
Aëris in teneras poſſint proferrier auras.
Poſtremo quoniam incultis præſtare videmus
Culta loca: & manibus meliores reddi fœtus:
Eſſe videlicet in terris primordia rerum:
Quæ nos fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque ſolum ſubigentes cimus ad ortus.
Quod ſi nulla forent: noſtro ſine quæque labore
Sponte ſua multo fieri meliora videres.
Huc accedit, uti quæque in ſua corpora rurſum
Diſſolvat natura: neque ad nihilum interimat res.
Nam ſi quid mortale è cunctis partibus eſſet:
Ex oculis res quæque repente erepta periret.
Nulla vi foret uſus enim, quæ partibus ejus

Discidium parere, & nexus exsolvere posset.
At nunc, æterno quia constant semine quæque,
Donec vis obeat, quæ res diverberet ictu,
Aut intus penetret per inania, dissoluatque :
Nullius exitium patitur natura videri.
Præterea, quæcumque vetustate amovet ætas,
Si penitus perimit consumens materiem omnem :
Vnde animale genus generatim in lumina vitæ
Redducit Venus ? aut redductum dædala tellus
Vnde alit, atque auget, generatim pabula præbens?
Vnde mare, ingenui fontes, externaque longe
Flumina suppeditant ? unde æther sidera pascit ?
Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt,
Infinita ætas consumse anteacta, diesque.
Quod si in eo spatio, atque anteacta ætate fuêre,
E quibus hæc rerum consistit summa refecta :
Immortali sunt natura prædita certe.
Haud igitur possunt ad nilum quæque reverti.
Denique res omneis eadem vis causaque volgo
Conficeret : nisi materies æterna teneret
Inter se nexas minus aut magis endopeditè.
Tactus enim lethi satis esset causa profecto :
Quippe, ubi nulla forent æterno corpore, eorum
Contextum vis deberet dissolvere quæque.
At nunc, inter se quia nexus principiorum
Dissimiles constant, æternaque materies est :
Incolumi remanent res corpore, dum satis acris
Vis obeat pro textura cujusque reperta.
Haud igitur redit ad nihilum res ulla : sed omnes
Discidio redeunt in corpora materiaï.
Postremo pereunt imbres, ubi eos pater æther
In gremium matris terraï præcipitavit.
At nitidæ surgunt fruges, ramique virescunt
Arboribus : crescunt ipsæ, fœtuque gravantur.
Hinc alitur porro nostrum genus, atque ferarum :
Hinc lætas urbeis pueris florere videmus :
Frondiferasque novis avibus canere undiq; silvas.
Hinc fessæ pecudes pingues per pabula læta
Corpora deponunt : & candens lacteus humor
Vberibus manat distentis : hinc nova proles
Artubus infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero menteis perculsa novellas.
Haud igitur penitus pereunt quæcumq; videntur:
Quando alid ex alio reficit natura : nec ullam
Rem gigni patitur, nisi morte adjutam aliena.
Nunc age, res quoniam docui non posse creari

De nihilo, neque item genitas ad nil revocari:
Ne qua forte tamen cœptes diffidere dictis,
Quod nequeunt oculis rerum primordia cerni:
Accipe præterea, quæ corpora tute neceſſ'ſt
Confiteare eſſe in rebus, nec poſſe videri.
Principio, venti vis verberat incita pontum,
Ingenteiſque ruit naveis & nubila differt:
Interdum rapido percurrens turbine campos
Arboribus magnis ſternit, monteiſque ſupremos
Silvifragis vexat flabris: ita perfurit acri
Cum fremitu, ſævitque minaci murmure pontus.
Sunt igitur venti nimirum corpora cæca:
Quæ mare, quæ terras, quæ denique nubila cæli
Verrunt, ac ſubito vexantia turbine raptant.
Nec ratione fluunt alia, ſtragemque propagant,
Ac cum mollis aquæ fertur natura repente
Flumine abundanti, quod largis imbribus auget
Montibus ex altis magnus decurſus aquaï,
Fragmina conjiciens ſilvarum, arbuſtaque tota:
Nec validi poſſunt pontes venientis aquaï
Vim ſubitam tolerare: ita magno turbidus imbri
Molibus incurrens validis cum viribus amnis,
Dat ſonitu magno ſtragem, volvitque ſub undis
Grandia ſaxa, ruit qua quidquid fluctibus obſtat.
Sic igitur debent venti quoque flamina ferri:
Quæ, veluti validum flumen, cum procubuere
Quamlibet in partem trudunt res ante, ruuntque
Impetibus crebris: interdum vertice torto
Corripiunt, rapidoque rotantia turbine portant.
Quare etiam atque etiam ſunt venti corpora cęca:
Quandoquidem factis ac motibus, æmula magnis
Amnibus inveniuntur, aperto corpore qui ſunt.
Tum porro varios rerum ſentimus odores:
Nec tamen ad nareis venienteis cernimus unquã:
Nec calidos æſtus tuimur, nec frigora quimus
Vſurpare oculis, nec voces cernere ſuemus:
Quæ tamen omnia corporea conſtare neceſſe'ſt
Natura: quoniam ſenſus impellere poſſunt.
Tangere enim & tãgi, niſi corpus, nulla poteſt res.
Denique fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſtes
Vveſcunt, eædem diſpanſæ in ſole ſereſcunt.
At neque quo pacto perſederit humor aquaï
Viſu'ſt, nec rurſum quo pacto fugerit æſtu.
In parvas igitur parteis diſpergitur humor,
Quas oculi nulla poſſunt ratione videre.
Quin etiam multis ſolis redeuntibus annis

Annulus in digito ſubtertenuatur habendo :
Stillicidî caſus lapidem cavat : uncus aratri
Ferreus occulte decreſcit vomer in arvis :
Strataque jam volgi pedibus detrita viarum
Saxea conſpicimus : tum portas propter ahena
Signa manus dextras oſtendunt attenuari
Sæpe ſalutantum tactu, præterque meantum.
Hæc igitur minui, cum ſint detrita, videmus :
Sed quæ corpora decedant in tempore quoque,
Invida præcluſit ſpeciem natura videndi.
Poſtremo, quæcumque dies, naturaque rebus
Paullatim tribuit moderatim creſcere cogens :
Nulla poteſt oculorum acies contenta tueri :
Nec porro quæcumque ævo, macieque ſeneſcunt:
Nec , mare quæ impendent veſco ſale ſaxa pereſa,
Quid quoque amittant in tempore, cernere poſſis.
Corporibus cæcis igitur natura gerit res.
Nec tamen undique corporea ſtipata tenentur
Omnia natura. namque eſt in rebus inane,
Quod tibi cognoſſe in multis erit utile rebus :
Nec ſinet errantem dubitare, & quærere ſemper
De ſumma rerum, & noſtris diffidere dictis.
Quapropter locus eſt intactus inane, vacanſque.
Quod ſi non eſſet : nulla ratione moveri
Res poſſent. namque officium, quod corporis extat
Officere, atq; obſtare, id in omni tempore adeſſet
Omnibus. haud igitur quidquam procedere poſſet,
Principium quoniam cedendi nulla daret res.
At nunc per maria, ac terras, ſublimaque cœli,
Multa modis multis varia ratione moveri
Cernimus ante oculos : quæ, ſi non eſſet inane,
Non tam ſollicito motu privata carerent,
Quam genita omnino nulla ratione fuiſſent :
Vndique materies quoniam ſtipata quieſſet.
Præterea quamvis ſolidæ res eſſe putentur :
Hinc tamen eſſe licet raro cum corpore cernas :
In ſaxis, ac ſpeluncis permanat aquarum
Liquidus humor, & uberibus flent omnia guttis.
Diſſupat in corpus ſeſe cibus omne animantum.
Creſcunt arbuſta, & fœtus in tempore fundunt :
Quod cibus in totas uſque ab radicibus imis
Per truncos, ac per ramos diffunditur omneis :
Inter ſepta meant voces, & clauſa domorum
Tranſvolitant : rigidum permanat frigus ad oſſa.
Quod , niſi inania ſint qua poſſent corpora quæq;
Tranſire, haud ulla fieri ratione videres.

Deni-

Denique cur alias aliis præstare videmus
Pondere res rebus, nihilo majore figura ?
Nam si tantumdem 'st in lanæ glomere, quantum
Corporũ in plumbo'st: tantumdem pẽdere par est;
Corporis officium est quoniam premere omnia deorsum :
Contra autem natura manet sine pondere inanis.
Ergo quod magnum'st æque, leviusque videtur,
Nimirum plus esse sibi declarat inanis.
At contra gravius plus in se corporũ esse
Dedicat, & multo vacui minus intus habere.
Est igitur nimirum id, quod ratione sagaci
Quærimus, admistum rebus, quod inane vocamus.
Illud in his rebus, ne te deducere vero
Possit, quod quidam fingunt, præcurrere cogor.
Cedere squamigeris latices nitentibus ajunt,
Et liquidas aperire vias : quia post loca pisces
Linquant, quo possint cedentes confluere undæ :
Sic alias quoque res inter se posse moveri,
Et mutare locum, quamvis sint omnia plena.
Scilicet id falsa totum ratione receptu' 'st.
Nam quo squamigeri poterunt procedere tandem ;
Ni spatium dederint latices ? concedere porro
Quo poterunt undæ, cum pisces ire nequibunt ?
Aut igitur motu privandu' 'st corpora quæque :
Aut esse admistum dicendum rebus inane :
Vnde init'ũ primum capiat res quæque movendi.
Postremo duo de concursu corpora lata
Si cita dissiliant : nempe aer omne necesse 'st
Inter corpora quod fiat possidat inane.
Is porro, quamvis circum celerantibus auris
Confluat: haud poterit tamen uno tempore totum
Compleri spatium. nam primum quemq; necesse'st
Occupet ille locum, deinde omnia possideantur.
Quod si forte aliquis, cum corpora dissiluere,
Tum putat id fieri, quia se condenseat aër,
Errat : nam vacuum tunc fit, quod non fuit ante,
Et repletur item, vacuum quod constitit ante,
Nec tali ratione potest denserier aer :
Nec si jam posset, sine inani posset, opinor,
Se ipse in se trahere, & parteis cõducere in unum.
Quapropter quamvis causando multa moreris,
Esse in rebus inane tamen fateare necesse 'st.
Multaque præterea tibi possum commemorando
Argumenta, fidem dictis corradere nostris.
Verum animo satis hæc vestigia parva sagaci

Sunt

Sunt, per quæ poſſis cognoſcere cetera tute.
Namque canes ut montivagæ perſæpe feraï
Naribus inveniunt intectas fronde quietes,
Cum ſemel inſtiterunt veſtigia certa viaï:
Sic alid ex alio per te tute ipſe videre
Talibus in rebus poteris, cæcaſque latebras
Inſinuare omneis, & verum protrahere inde:
Quod ſi pigraris, paullumve abſceſſeris ab re,
Hoc tibi de plano poſſum promittere Memmi:
Vſque adeo largos hauſtus de fontibu' magnis
Lingua meo ſuavis diti de pectore fundet,
Vt verear, ne tarda prius per membra ſenectus
Serpat, & in nobis vitaï clauſtra reſolvat,
Quam tibi de quavis una re verſibus omnis
Argumentorum ſit copia miſſa per aureis.
Sed nunc jam repetam cœptum pertexere dictis.
Omnis ut eſt igitur per ſe natura, duabus
Conſtitit in rebus. nam corpora ſunt, & inane,
Hæc in quo ſita ſunt, & quo diverſa moventur.
Corpus enim per ſe communis deliquat eſſe
Senſus: quo niſi prima fides fundata valebit:
Haud erit occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.
Tum porro locus, ac ſpatium quod inane vocamus,
Si nullum foret; haud uſquã ſita corpora poſſent
Eſſe, neque omnino quaquam diverſa meare:
Id quod jam ſupera tibi paullo oſtendimus ante.
Præterea nihil eſt, quod poſſis dicere ab omni
Corpore ſejunctum, ſecretumque eſſe ab inani:
Quo quaſi tertia ſit rerum natura reperta.
Nam quodcũq; erit, eſſe aliquid debebit id ipſum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum ſit.
Cui ſi tactus erit quamvis levis, exiguuſque,
Corporum augebit numerum, ſummamq; ſequetur.
Sin intactile erit, nulla de parte quod ullam
Rem prohibere queat per ſe tranſire meantem:
Scilicet hoc id erit vacuum, quod inane vocamus.
Præterea per ſe quodcumque erit, aut faciet quid:
Aut aliis fungi debebit agentibus ipſum:
Aut erit ut poſſint in eo res eſſe, gerique.
At facere & fungi ſine corpore nulla poteſt res:
Nec præbere locum porro, niſi inane vacanſque.
Ergo præter inane, & corpora, tertia per ſe
Nulla poteſt rerum in numero natura relinqui:
Nec, quæ ſub ſenſus cadat ullo tempore noſtros:
Nec, ratione animi quam quiſquam poſſit apiſci,

Nam

Nam quæcumque cluent, aut his conjuncta duabus
Rebus ea invenies, aut horum eventa videbis.
Conjunctu'ſt id, quod numquam ſine perniciali
Diſcidio potis eſt ſejungi, ſeque gregari:
Pondus uti ſaxis, calor ignibu', liquor aquaï,
Tactus corporibus cunctis, intactus inani.
Servitium contra, libertas, divitiæque,
Paupertas, bellum, concordia, cetera, quorum
Adventu manet incolumis natura, abituque:
Hæc ſoliti ſumus, ut par eſt, eventa vocare.
Tempus item per ſe non eſt: ſed rebus ab ipſis
Conſequitur ſenſus, tranſactum quid ſit in ævo:
Tum quæ res inſtet, quid porro deinde ſequatur,
Nec per ſe quemquam tempus ſentire fatendu' ſt
Semotum ab rerum motu, placidaque quiete.
Denique Tyndaridem raptam, belloque ſubactas
Troiugenas genteis cum dicunt eſſe, videndu'ſt,
Ne forte hæc per ſe, cogant nos, eſſe fateri:
Quando ea ſæcla hominum, quorum hæc eventa fuere,
Inrevocabilis abſtulerit jam præterita ætas.
Namque aliud rebus, aliud regionibus ipſis
Eventum dici poterit, quodcumque erit actum.
Denique materies ſi rerum nulla fuiſſet,
Nec locus, ac ſpatium, res in quo quæq; geruntur:
Numquam Tyndaridis formæ conflatus amore
Ignis Alexandri Phrygio ſub pectore gliſcens
Clara accendiſſet ſævi certamina belli:
Nec clam durateus Troianis Pergama partu
Inflammaſſet equus nocturno Graiugenarum.
Perſpicere ut poſſis res geſtas funditus omneis,
Non ita uti corpus per ſe conſtare, nec eſſe:
Nec ratione cluêre eâdem, qua conſtat inane:
Sed magis ut merito poſſis eventa vocare
Corporum, atque loci, res in quo quæq; gerantur.
Corpora ſunt porro partim primordia rerum:
Partim concilio quæ conſtant principiorum.
Sed quæ ſunt rerum primordia, nulla poteſt vis
Stringere: nam ſolido vincunt ea corpore demum.
Etſi difficile eſſe videtur credere, quicquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe.
Tranſit enim fulmen cæli per ſepta domorum:
Clamor ut, ac voces: ferrum candeſcit in igne:
Diſſiliuntque fero ferventi ſaxa vapore:
Conlabefactatus rigor auri ſolvitur æſtu:
Tum glacies æris flamma devicta liqueſcit:

Per-

Permanat calor argentum, penetraleque frigus:
Quando utrumque manu retinentes pocula rite
Sensimus infuso lympharum rore superne.
Vsque adeo in rebus solidi nihil esse videtur.
Sed quia vera tamen ratio, naturaque rerum
Cogit: ades, paucis dum versibus expediamus,
Esse ea, quæ solido, atq; æterno corpore constent,
Semina quæ rerum, primordiaque esse docemus:
Vnde omnis rerum nunc constet summa creata.
Principio quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longe constare reperta'st,
Corporis atque loci, res in quo quæque geruntur:
Esse utramq; sibi per se, puramq; necesse'st. (mus;
Nam quacumque vacat spatium, quod inane voca-
Corpus ea non est: qua porro cumque tenet se
Corpus, ea vacuum nequaquam constat inane.
Sunt igitur solida, ac sine inani corpora prima.
Præterea quoniam genitis in rebus inane'st,
Materiem circum solidam constare necesse'st:
Nec res ulla potest vera ratione probari
Corpore inane suo celare, atque intus habere,
Si non, quod cohibet, solidum constare relinquas.
Id porro nihil esse potest, nisi materiaï
Concilium, quod inane queat rerum cohibere.
Materies igitur, solido quæ corpore constat,
Esse æterna potest, cum cetera dissoluantur.
Tum porro si nil esset, quod inane vacaret,
Omne foret solidum. nisi contra corpora certa
Essent, quæ loca complerent, quæcumq; tenerent:
Omne quod est spatium, vacuum constaret inane.
Alternis igitur nimirum corpus inani
Distinctu'st, quoniam nec plenum naviter extat:
Nec porro vacuum. sunt ergo corpora certa,
Quæ spatium pleno possint distinguere inane.
Hæc neque dissolvi plagis extrinsecus icta
Possunt: nec porro penitus penetrata retexi:
Nec ratione queunt alia tentata labare,
Id quod jam supera tibi paullo ostendimus ante.
Nam neque collidi sine inani posse videtur
Quidquam, nec frangi, nec findi in bina secando:
Nec capere humorem, neque item manabile frigus,
Nec penetralem ignem, quibus omnia cōficiuntur.
Et quam quæque magis cohibet res intus inane,
Tam magis his rebus penitus tentata labascit.
Ergo si solida, ac sine inani corpora prima
Sunt, ita uti docui: sint hæc æterna necesse'st.

Præterea, nisi materies æterna fuisset,
Ante hac ad nihilum penitus res quæq; redissent,
De nihilo quoq; nata forent quęcumque videmus.
At quoniam supera docui nil posse creari
De nihilo, neque quod genitu' 'st ad nil revocari:
Esse immortali primordia corpore debent,
Dissolvi quò quæque supremo tempore possint,
Materies ut suppeditet rebus reparandis.
Sunt igitur solida primordia simplicitate,
Nec ratione queunt alia servata per ævum
Ex infinito jam tempore res reparare.
Denique, si nullam finem natura parasset
Frangendis rebus, jam corpora materiaï
Vsque redacta forent, ævo frangente priore,
Vt nihil ex illis a certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis pervadere finem.
Nam quidvis citius dissolvi posse videmus,
Quam rursus refici. quapropter longa diei
Infinitæ ætas anteacti temporis, omne,
Quod fregisset adhuc disturbans, dissoluensque,
Id nunquam reliquo reparari tempore posset.
At nunc nimirum frangendi reddita finis
Certa manet, quoniā refici rem quamq; videmus,
Et finita simul generatim tempora rebus
Stare, quibus possint ævi contingere florem.
Huc accedit, uti solidissima materiaï
Corpora cum constant, possint tamen omnia reddi
Mollia, quæ fiant, aer, aqua, terra, vapores,
Quo pacto fiant, & qua vi quæque gerantur:
Admistum quoniam simul est in rebus inane,
At contra si mollia sint primordia rerum:
Vnde queant validi silices, ferrumque creari,
Non poterit ratio reddi. nam funditus omnis
Principio fundamenti natura carebit.
Sunt igitur solida pollentia simplicitate,
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Artari possunt, validasque ostendere vireis.
Denique jam quoniam generatim reddita finis
Crescendi rebus constat, vitamque tuendi:
Et quid quæque queant per fœdera naturaï,
Quid porro nequeant, sancitū quandoquidē exstat:
Nec commutatur quidquā: quando omnia cōstant;
Vsque adeo, vario volucres ut in ordine cunctæ
Ostendant maculas generaleis corpori inesse:
Immutabile materiæ quoque corpus habere
Debent nimirum. nam si primordia rerum

Com-

Commutari aliqua possent ratione revicta?
Incertum quoque jam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens:
Nec toties possent generatim sæcla referre
Naturam, motus, victum, moresque parentum.
Tum porro, quoniam extremum cujusque cacumen
Corporis est aliquod, nostri quod cernere sensus
Iam nequeunt: id nimirum sine partibus exstat,
Et minima constat natura: nec fuit umquam
Per se secretum, neque posthac esse valebit:
Alterius quoniam 'st ipsum pars, primaque, & ima,
Inde aliæ, atque aliæ similes ex ordine partes
Agmine condenso naturam corporis explent.
Quæ quoniam per se nequeunt constare: necesse'st
Hærere, ut nequeant ulla ratione revelli.
Sunt igitur solida primordia simplicitate:
Quæ minimis stipata cohærent partibus arcte,
Non ex ullorum conventu conciliata,
Sed magis æterna pollentia simplicitate:
Vnde neque avelli quidquam, neque deminui quid
Concedit natura reservans semina rebus.
Præterea nisi erit minimum: parvissima quæq;
Corpora constabunt ex partibus infinitis.
Quippe ubi dimidiæ partis pars semper habebit
Dimidiam partem: nec res perfiniet ulla.
Ergo rerum inter summam, minimamq; quid escit?
Nil erit, ut distent. nam quamvis funditus omnis
Summa sit infinita: tamen parvissima quæ sunt,
Ex infinitis constabunt partibus æque.
Quoi quoniam ratio reclamat vera, negatque
Credere posse animum, victus fateare necesse'st,
Esse ea quæ nullis jam prædita partibus extent,
Et minima constent natura: quæ quoniam sunt,
Illa quoq; esse tibi solida, atque ęterna fatendum.
Denique si minimas in parteis cuncta resolvi
Cogere consuesset rerum natura creatrix,
Iam nihil ex illis eadem reparare valeret:
Propterea, quia quæ nullis sunt partibus aucta,
Non possunt ea, quæ debet genitalis, habere,
Materies, varios connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus, per quæ res quæque geruntur.
Porro si nulla 'st frangendis reddita finis
Corporibus, tamen ex ęterno tempore quædam
Nunc etiam superare necesse'st corpora rebus,
Quæ nondum clueant ullo tentata periclo.

At quoniam fragili natura prædita constant,
Discrepat æternum tempus potuisse manere
Innumerabilibus plagis vexata per ævum.
Quapropter, qui materiem rerum esse putarunt
Ignem, atque ex igni summam consistere solo,
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Heraclitus init quorum dux prælia primus,
Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis,
Quamde graveis inter Graios, qui vera requirunt.
Omnia enim stolidi magis admirantur, amantque
Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt:
Veraque constituunt, quæ belle tangere possunt
Aureis, & lepido quæ sunt fucata sonore.
Nam cur tam variæ res possent esse, requiro,
Ex vero si sunt igni, puroque creatæ.
Nil prodesset enim calidum denserier ignem,
Nec rarefieri, si partes ignis eandem
Naturam, quam totus habet suus ignis, haberent.
Acrior ardor enim conductis partibus esset:
Languidior porro disjectis, disque supatis.
Amplius hoc fieri nihil est, quod posse rearis
Talibus in causis: nedum variantia rerum
Tanta queat densis rarisque ex ignibus esse.
Atque hi si faciant admistum rebus inane:
Denseri poterunt ignes, rarique relinqui.
Sed quia multa sibi cernunt contraria esse,
Et fugitant in rebus inane relinquere purum,
Ardua dum metuunt, amittunt vera viaï.
Nec rursum cernunt exemto rebus inani,
Omnia denseri, fierique ex omnibus unum
Corpus, nil ab se quod possit mittere raptim,
Æstifer ignis uti lumen jacit, atque vaporem:
Vt videas non è stipatis partibus esse.
Quod si forte ulla credunt ratione potesse
Igneis in cœtu stingui, mutareque corpus:
Scilicet ex ulla facere id si parte reparcent:
Occidit ad nihilum nimirum funditus ardor
Omnis, & ex nihilo fient quæcumque creantur.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Proinde aliquid superare necesse'st incolume ollis
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
De nihiloque renata virescat copia rerum.
Nunc igitur, quoniam certissima corpora quædã
Sunt, quæ conservant naturam semper eandem:
Quorum abitu, aut aditu, mutatoq; ordine, mutant

Naturam res, & convertunt corpora ſeſe :
Scire licet non eſſe hæc ignea corpora rerum.
Nil referret enim quædam decedere, abire,
Atque alia attribui, mutarique ordine quædam :
Si tamen ardoris naturam cuncta tenerent.
Ignis enim foret omnimodis, quodcumq; crearet.
Verùm, ut opinor, ita'ſt : ſunt quædam corpora, quorum
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ,
Efficiunt igneis: mutatoque ordine mutant
Naturam: neque ſunt igni ſimulata, neque ulli
Præterea reii, quæ corpora mittere poſſit
Senſibus, & noſtros adjectu tangere tactus.
Dicere porrò ignem res omneis eſſe: neq; ullam
Rem veram in numero rerum conſtare, niſi ignem.
Quod facit hic idem, perdelirum eſſe videtur.
Nam contra ſenſus ab ſenſibus ipſe repugnat :
Et labefactat eos, unde omnia credita pendent :
Vnde hic cognitus eſt ipſi, quem nominat ignem.
Credit enim ſenſus ignem cognoſcere verè :
Cetera non credit, nihilo quæ clara minus ſunt :
Quod mihi cum vanum, tum delirum eſſe videtur,
Quò referemus enim? quid nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus ?
Præterea, quare quiſquam magis omnia tollat :
Et velit ardoris naturam linquere ſolam,
Quam neget eſſe igneis, ſummam tamen eſſe relinquat ?
Æqua videtur enim dementia dicere utrumque.
Quapropter qui materiem rerum eſſe putarunt
Ignem, atque ex igni ſummam conſiſtere poſſe :
Et qui principium gignundis aëra rebus
Conſtituêre : aut humorem quicumque putarunt
Fingere res ipſum per ſe : terramve creare
Omnia, & in rerum naturas vertier omneis :
Magnopere à vero longè deerraſſe videntur.
Adde etiam, qui conduplicant primordia rerum,
Aëra jungentes igni, terramque liquori :
Et qui quattuor ex rebus poſſe omnia rentur,
Ex igni, terra, atque anima procreſcere, & imbri :
Quorũ Acrigentinus cumprimis Empedocles eſt :
Inſula quem triquetris terrarum geſſit in oris :
Quam fluitans circum magnis anfractibus æquor
Ionium glaucis aſpergit littus ab undis :
Anguſtoque fretu rapidum mare dividit undis
Italiæ terrai oras à finibus ejus :

Hic

Hic est vasta Charybdis: & hic Ætnæa minantur
Murmura flammarum rursum se conligere iras:
Faucibus eruptos iterum vis evomat igneis:
Ad cælumque ferant flammai fulgura rursum:
Quæ cùm magna modis multis miranda videtur
Gentibus humanis regio, visendaque fertur,
Rebus opima bonis, multa munita virûm vi:
Nil tamen hoc habuisse viro præclarius in se,
Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur:
Carmina quin etiam divini pectoris ejus
Vociferantur, & exponunt præclara reperta:
Vt vix humana videatur stirpe creatus.
Hic tamen, & supera quos diximus, inferiores
Partibus egregiè multis, multoque minores,
Quamquàm multa bene, ac divinitùs invenientes
Ex adyto tanquam cordis responsa dedêre
Sanctius, & multo certa ratione magis, quàm
Pythia quæ tripode ex Phœbi, lauroque profatur:
Principiis tamen in rerum fecere ruinas:
Et graviter magni magno cecidere ibi casu:
Primùm, quòd motus exemto rebus inani
Constituunt, & res molleis, rarasque relinquunt,
Aëra, solem, ignem, terras, animalia, fruges:
Nec tamen admiscent in eorum corpus inane.
Deinde quòd omnino finem non esse secandis
Corporibus faciunt, neque pausam stare fragori:
Nec prorsum in rebus minimũ consistere quidquã:
Cùm videamus id extremum cujusque cacumen
Esse, quod ad sensus nostros minimũ esse videtur:
Conjicere ut possis ex hoc, quod cernere non quis,
Extremum quod habent, minimũ consistere rebus.
Huc accedit item, quoniam primordia rerum
Mollia constituunt: quæ nos nativa videmus
Esse, & mortali cum corpore funditùs; atqui
Debeat ad nihilum jam rerum summa reverti:
De nihiloque renata virescere copia rerum:
Quorum utrumq; quid à vero, jam, distet, habebis.
Deinde inimica modis multis sunt, atque venena
Ipsa sibi inter se. quare aut congressa peribunt,
Aut ita diffugient, ut tempestate coorta,
Fulmina diffugere, atq; imbreis ventosq; videmus.
Denique quattuor ex rebus si cuncta creantur,
Atque in eas rursum res omnia dissoluuntur,
Quî magis illa queunt rerum primordia dici,
Quam contrà res illorum, retroque putari?
Alternis gignuntur enim, mutantque colorem,

Et totam inter se naturam tempore ab omni.
Sin ita forte putas, ignis, terræque coire
Corpus, & aërias auras, roremque liquorum;
Nil in concilio naturam ut mutet eorum :
Nulla tibi ex illis poterit res esse creata :
Non animans, nō exanimo quid corpore, ut arbos.
Quippe suam quidque in cœtu variantis acervi
Naturam ostendet: mistusq; videbitur aër
Cum terra simul, atque ardor cum rore manere,
At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clandestinam, cæcamque adhibere,
Emineat nequid, quòd contrà pugnet, & obstet,
Quo minùs esse queat propriè quodcumq; creatur.
Quin etiam repetunt à cælo, atque ignibus ejus,
Et primùm faciunt ignem se vertere in auras
Aëris: hinc imbrem gigni, terramque creari
Ex imbri, retroque à terra cuncta reverti,
Humorem primum, post aëra, deinde calorem :
Nec cessare hæc inter se mutare, meare
De cælo ad terram, de terra ad sidera mundi :
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse'st;
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit :
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Quapropter quoniam quæ paullo diximus ante,
In commutatum veniunt: constare necesse'st
Ex aliis ea, quæ nequeant convertier umquam.
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes :
Quin potius tali natura prædita quædam
Corpora constituas, ignem si forte crearint,
Posse eadem demtis paucis, paucisque tributis,
Ordine mutato, & motu, facere aëris auras :
Sic alias aliis rebus mutarier omneis.
At manifesta palam res indicat (inquis) in auras
Aëris è terra res omneis crescere, alique :
Et nisi tempestas indulget tempore fausto,
Imbribus, & tabe nimborum arbusta vacillent,
Solque sua pro parte fovet, tribuitq; calorem :
Crescere ne possint fruges, arbusta, animantes.
Scilicet & nisi nos cibus aridus, & tener humor
Adjuvat; amisso jam corpore, vita quoque omnis
Omnibus è nervis atque ossibus exsoluatur.
Adjutamur enim dubio procul, atque alimur nos
Certis ab rebus, certis aliæ atque aliæ res :
Nimirùm quia multa modis communia multis

Multarum rerum in rebus primordia miſta
Sunt: ideò variis variæ res rebus aluntur.
Atque eadem magni refert primordia ſæpe
Cum quibus, & quali poſitura contineantur:
Et quos inter ſe dent motus, accipiantque.
Namq; eadem cælum, mare, terras, flumina, ſolem
Conſtituunt: eadem fruges, arbuſta, animanteis:
Verum aliis, alioque modo commiſta moventur.
Quin etiam paſſim noſtris in verſibus ipſis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter ſe verſus, ac verba neceſſe'ſt
Confiteare & re, & ſonitu diſtare ſonanti:
Tantum elementa queunt permutato ordine ſolo.
At rerum quæ ſunt primordia, plura adhibere
Poſſunt, unde queant variæ res quæque creari.
Nunc & Anaxagoræ ſcrutemur homœomeriam,
Quam Græci memorant, nec noſtra dicere lingua
Concedit nobis patrii ſermonis egeſtas:
Sed tamen ipſam rem facile' ſt exponere verbis,
Principium rerum quam dicit homœomeriam:
Oſſa videlicet è pauxillis atque minutis
Oſſibu', ſic & de pauxillis atque minutis
Viſceribus viſcus gigni, ſanguenque creari,
Sanguinis inter ſe multis coëuntibu' guttis:
Ex aurique putat micis conſiſtere poſſe
Aurum, & de terris terram concreſcere parvis:
Ignibus ex ignem, humorem ex humoribus eſſe;
Cetera conſimili fingit ratione, putatque.
Nec tamen eſſe ulla parte idem in rebus inane
Concedit: neque corporibus finem eſſe ſecandis,
Quare in utraque mihi pariter ratione videtur
Errare, atque illi, ſupera quos diximus ante.
Adde quod imbecilla nimis primordia fingit.
Si primordia ſunt, ſimili quæ prædita conſtant
Natura, atque ipſæ res ſunt; æqueque laborant,
Et pereunt, neque ab exitio res ulla refrenat.
Nam quid in oppreſſu valido durabit eorum,
Vt mortem effugiat leti ſub dentibus ipſis?
Ignis? an humor? an aura? quid horum? ſan-
guen? an oſſa?
Nil, ut opinor, ubi ex æquo res funditus omnis
Tam mortalis erit, quam quæ manifeſta videmus
Ex oculis noſtris aliqua vi victa perire.
At neque recidere ad nihilum res poſſe, neq; autem
Creſcere de nihilo, teſtor res antè probatas.
Præterea quoniam cibus auget corpus, alitque:

Scire licet, nobis venas, & sanguen, & ossa,
Et nervos alienigenis ex partibus esse:
Sive cibos omneis commisto corpore dicent
Esse, & habere in se nervorum corpora parva,
Ossaque, & omnino venas, parteisque cruoris:
Fiet, uti cibus omnis & aridus, & liquor ipse,
Ex alienigenis rebus constare putetur,
Ossibus, & nervis, venisque, & sanguine misto.
Præterea quæcumque è terra corpora crescunt,
Si sunt in terris: terras constare necesse 'st.
Ex alienigenis, quæ terris exoriuntur.
Transfer idem; totidem verbis utare licebit:
In lignis si flamma latet, fumusque, cinisque:
Ex alienigenis consistant ligna necesse'st,
Linquitur hîc tenuis latitandi copia quædam:
Id quod Anaxagoras sibi sumit, ut omnibus omneis
Res putet immistas rebus latitare: sed illud
Apparere unum, cujus sint pluria mista,
Et magis in promtu, primaque in fronte locata:
Quod tamen à vera longè ratione repulsu' 'st.
Conveniebat enim fruges quoque sæpè minutas
Robore cùm saxi franguntur, mittere signum
Sanguinis: aut aliquid, nostra quo corpora aluntur:
Cùm lapidi lapidem terimus, manare cruorem:
Consimili ratione herbas quoque sæpe decebat,
Et latices, dulceis guttas, similique sapore
Mittere, lanigeræ quali sunt ubera lactis:
Scilicet & glebis terrarum sæpe friatis
Herbarum genera, & fruges, frondeisq; videri
Dispertitè, atque in terris latitare minutè:
Postremò, in lignis cinerem fumumque videri,
Cùm perfracta forent, igneisque latere minutos,
Quorum nil fieri quoniam manifesta docet res;
Scire licet non esse in rebus res ita mistas:
Verùm semina multimodis immista latere
Multarum rerum in rebus communia debent.
At sæpe in magnis fit montibus (inquis) ut altis
Arboribus vicina cacumina summa terantur
Inter se, validis facere id cogentibus austris,
Donec fulserunt flammæ fulgore coorto:
Scilicet. & non est lignis tamen insitus ignis.
Verùm semina sunt ardoris multa: terendo
Quæ cùm confluxere, creant incendia silvis.
Quod si tanta foret silvis abscondita flamma;
Non possent ullum tempus celarier ignes:
Conficerent

Conficerent volgò silvas, arbusta cremarent.
Iamne vides igitur, paullo quod diximus antè,
Permagni referre eadem primordia sæpe
Cum quibus, & quali positura contineantur?
Et quos inter se dent motus, accipiantque?
Atque eadem paullo inter se mutata creare
Igneis è lignis? quo pacto verba quoque ipsa
Inter se paullò mutatis sunt elementis,
Cum ligna, atque igneis distincta voce notemus.
Denique jam quæcumque in rebus cernis apertis,
Si fieri non posse putas, quin materiaï
Corpora consimili natura prædita fingas,
Hac ratione tibi pereunt primordia rerum:
Fiet uti risu tremulo concussa cachinnent,
Et lachrymis salsis humectent ora, genasque.
Nunc age, quod superest, cognosce, & clarius audi.
Nec me animus fallit, quàm sint obscura: sed acri
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor:
Et simul incussit suavem mî in pectus amorem
Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire, juvatque novos decerpere flores:
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Vnde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primùm quòd magnis doceo de rebus: & arctis
Relligionum animos nodis exsolvere pergo:
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, musæo contingens cuncta lepôre.
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Sed veluti pueris absinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Vt puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potiùs tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumq; videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac: volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi musæo dulci contingere melle,
Si tibi fortè animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, qua constet compta figura.

Sed quoniam docui, ſolidiſſima materiaï
Corpora perpetuo volitare invicta per ævum:
Nunc age ſummaï ecquænam ſit finis eorum,
Necne ſit, evolvamus: item, quod inane repertu'ſt,
Seu locus, ac ſpatium, res in quo quæq; gerantur,
Pervideamus utrum finitum funditùs omne
Conſtet, an immenſum pateat vel aduſq; profundũ.
Omne quod eſt, igitur, nulla regione viarum
Finitu'ſt: namque extremum debebat habere.
Extremum porro nullius poſſe videtur
Eſſe, niſi ultrà ſit quod finiat, ut videatur,
Quo non longiùs hæc ſenſus natura ſequatur.
Nunc extra ſummam quoniam nihil eſſe fatendum'ſt,
Non habet extremum: caret ergo fine, modoque:
Nec refert quibus aſſiſtas regionibus ejus:
Vſque adeò quem quiſq; locum poſſedit, in omneis
Tantumdem parteis infinitum omne relinquit.
Præterea, ſi jam finitum conſtituatur
Omne quod eſt ſpatium: ſi quis procurrat ad oras
Vltimus extremas, jaciatque volatile telum:
Id validis utrùm contortum viribus ire,
Quò fuerit miſſum mavis, longeque volare:
An prohibere aliquid cenſes, obſtareque poſſe?
Alterutrum fatearis enim, ſumaſq; neceſſe'ſt,
Quorum utrumq; tibi effugium pręcludit, & omne
Cogit ut exemta concedas fine patêre.
Nam ſive eſt aliquid, quod prohibeat, officiatque
Quo minu' quò miſſum'ſt, veniat, finique locet ſe,
Sive foras fertur, non eſt ea fini' profectò.
Hoc pacto ſequar, atque oras ubicumque locaris
Extremas, quæram quid telo denique fiat.
Fiet, uti nuſquam poſſit conſiſtere finis:
Effugiumque fugæ prolatet copia ſemper.
Præterea ſpatium ſummaï totius omnę
Vndique ſi incluſum certis conſiſteret oris,
Finitumque foret: jam copia materiaï
Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum:
Nec res ulla geri ſub cæli tegmine poſſet:
Nec foret omninò cælum, neque lumina ſolis:
Quippe ubi materies omnis cumulata jacêret
Ex infinito jam tempore ſubſidendo.
At nunc nimirum requies data principiorum
Corporibus nulla'ſt: quia nil eſt funditùs imum,
Quo quaſi confluere, & ſedes ubi ponere poſſint,
Semper & aſſiduo motu res quæque geruntur

Partibus

Partibus in cunctis, æternaque suppeditantur
Ex infinito cita corpora materiaï.
Postremò ante oculos rem res finire videtur:
Aër dissepit colleis, atque aëra montes;
Terra mare, & cōtra mare terras terminat omneis.
Omne quidem verò nihil est quod finiat, extra:
Est igitur natura loci, spatiumque profundi,
Quod neque clara suo percurrere flumina cursu
Perpetuo possint ævi labentia tractu:
Nec prorsum facere, ut restet minus ire, meando:
Vsque adeò passim patet ingens copia rebus
Finibus exemtis in cunctas undique parteis.
Ipsa modum porrò sibi rerum summa parare
Ne possit, natura tenet: quia corpus inani,
Et quod inane aute' 'st, finiri corpore cogit:
Vt sic alternis infinita omnia reddat.
Aut etiam alterutrum nisi terminat alterum eorū,
Simplice natura pateat tamen immoderatum:
Nec mare, nec tellus, nec cæli lucida templa,
Nec mortale genus, nec divûm corpora sancta
Exiguum possent horaï sistere tempus.
Nam dispulsa suo de cœtu materiaï
Copia ferretur magnum per inane soluta.
Sive adeò potius numquam concreta creasset
Vllam rem, quoniam cogi disjecta nequisset.
Nam certè neque consilio primordia rerum
Ordine se quæque, atque sagaci mente locarunt:
Nec quos quæq; darent motus pepigêre profecto:
Sed quia multa modis multis mutata per omne
Ex infinito vexantur percita plagis,
Omne genus motus, & cœtus experiundo
Tandem deveniunt in taleis dispositura s,
Qualibus hæc rerum consistit summa creata:
Et multos etiam magnos servata per annos,
Vt semel in motus conjecta'st convenienteis,
Efficit, ut largis avidum mare fluminis undis
Integrent amnes, & solis terra vapore
Fota novet fætus, summissaque gens animantum
Floreat, & vivant labentes ætheris ignes,
Quod nullo facerent pacto, nisi materiaï
Ex infinito suboriri copia posset,
Vnde amissa solent reparari in tempore quoque.
Nam veluti privata cibo natura animantum
Diffluit amittens corpus: sic omnia debent
Dissolvi, simul ac defecit suppeditare
Materies recta regione aversa viaï.

Nec plagæ possent extrinsecus undique summam
Conservare omnem, quæcumque'st conciliata.
Cudere enim crebrò possunt, partemque morari,
Dum veniant aliæ, ac suppleri summa queatur.
Interdum resilire tamen coguntur, & una
Principiis rerum spatium, tempusque fugaï
Largiri, ut possint à cœtu libera ferri.
Quare etiam atq; etiam suboriri multa necesse'st.
Et tamen ut plagę quoque possint suppetere ipsę,
Infinita opus est vis undique materiaï.
Illud in his rebus longè fuge credere, Memmi,
In medium *summæ* (quod dicunt) omnia, niti,
Atque ideò mundi naturam stare sine ullis
Ictibus externis, neque quoquam posse resolvi
Summa atq, ima, quòd in mediũ sint omnia nixa,
(*Ipsum si quicquam posse in se sistere credis:*)
Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum
Nitier, in terramque retrò requiescere posta:
Vt per aquas quæ nunc rerum simulacra videmus.
Et simili ratione animalia subtu' vagari
Contendunt, neque posse è terris in loca cæli
Recidere inferiora magis, quàm corpora nostra
Sponte sua possint in cæli templa volare:
Illi cùm videant solem, nos sidera noctis
Cernere, & alternis nobiscum tempora cæli
Dividere, & nocteis parileis agitare, diesque.
Sed vanus stolidis hæc omnia finxerit error,
Amplexi quod habent perversè prima viaï.
Nam medium nihil esse potest, ubi inane, locusque
Infinita: neque omnino, si jam medium sit,
Possit ibi quidquam hac potius consistere causa,
Quàm quavis alia longè regione manere.
Omnis enim locus, ac spatium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet
Æque ponderibus, motus quacumque feruntur.
Nec quisquam locus est, quò corpora cum venere,
Ponderis amissa vi possint stare in inani:
Nec quod inane autem'st, illis subsistere debet,
Quin sua quod natura petit, concedere pergat.
Haud igitur possunt tali ratione teneri
Res in concilio medii cuppedine victæ.
Præterea quoque jam non omnia corpora fingunt
In medium niti, sed terrarum, atque liquorum,
Humorem ponti, magnisq; è montibus undas,
Et quasi terreno quæ corpore contineantur:

At

At contra tenueis exponunt aeris auras,
Et calidos simul à medio differrier igneis;
Atque ideò tantum circumtremere æthera signis,
Et solis flammam per cœli cærula pasci,
Quod calor à medio fugiens ibi conligat igneis,
Quippe etiam vesci è terra mortalia sæcla,
Nec prorsum arboribus summos frondescere ramos
Posse, nisi à terris paullatim quodque cibatur:
Ne volucrum ritu flammarum, mœnia mundi
Diffugiant subitò magnum per inane soluta:
Et ne cetera consimili ratione ferantur:
Néve ruant cœli tonitralia templa supernè,
Terraq; se pedibus raptim subducat, & omnes
Inter permistas terræ, cœlique ruinas
Corpora solventes, abeant per inane profundum,
Temporis ut puncto nihil extet relliquiarum,
Desertum præter spatium, & primordia cæca.
Nam quacumque prius de parti corpora cesse
Constitues, hæc rebus erit pars janua lethi,
Hac se turba foras dabit omnis materiai.
Hæc si pernosces parva perfunctus opella,
(Namque alid ex alio clarescet) non tibi cæca
Nox iter eripiet, quin ultima naturai
Pervideas. ita res accendunt lumina rebus.

T. LVCRETII

CARI

DE RERVM NATVRA

LIBER SECVNDVS.

SVave, mari magno turbantibus æquora ventis
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam'st jucunda voluptas:
Sed quibus ipse malis careas, quia cernere suave'st.
Suave etiam belli certamina magna tueri,
Per campos instructa tua sine parte pericli:
Sed nil dulcius est, bene quàm munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena:
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palanteis quærere vitæ,

Certare ingenio, contendere nobilitate,
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.
O miseras hominum menteis, ô pectora cæca!
Qualibus in tenebris vitæ, quantisque periclis
Degitur hoc ævi, quodcumque'st! nonne videre'st
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut cùm
Corpore sejunctus dolor absit, mente fruatur
Iucundo sensu, cura semota, metuque?
Ergo corpoream ad naturam pauca videmus
Esse opus omninò, quæ demant quemq; dolorem.
Delicias quoque uti nullas substernere possint
Gratius interdum, neque natura ipsa requirit.
Si non aurea sunt juvenum simulacra per ædeis
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulget, auroque renidet,
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa:
Quin tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, sub ramis arboris altæ
Non magnis opibus jucundè corpora curant:
Præsertim cùm tempestas arridet, & anni
Tempora conspergunt viridanteis floribus herbas,
Nec calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis, ostroque rubenti
Iactaris, quàm si plebeia in veste cubandu'st.
Quapropter quoniam nil nostro in corpore gazæ
Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni:
Quod superest, animo quoq; nil prodesse putandũ:
Sic nam forte tuas legiones per loca campi
Fervere cùm videas belli simulacra cienteis:
His tibi cùm rebus timefactæ relligiones
Effugiunt animo pavidæ, mortisque timores:
Tum vacuum pectus linquunt, curaque solutum.
Quòd si ridicula hæc, ludibriaque esse videmus:
Re veraque metus hominum, curæque sequaces
Nec metuunt sonitus armorum, nec fera tela:
Audacterque inter reges, rerumque potenteis
Versantur: neque fulgorem reverentur ab auro,
Nec clarum vestis splendorem purpureaï:
Quid dubitas, quin omne sit hoc rationis egestas?
Omnis cùm in tenebris præsertim vita laboret?
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntq; futura.
Hunc

Hunc igitur terrorem animi, tenebrasq; necesse'st
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant: sed naturæ species, ratioque.
Nunc age, quo motu genitalia materaï
Corpora res varias gignant, genitasq; resolvant,
Et qua vi facere id cogantur, quæ've sit ollis
Reddita mobilitas magnum per inane meandi,
Expediam: tu te dictis præbere memento.
Nam certè non inter se stipata cohæret
Materies: quoniam minui rem quamque videmus,
Et quasi longinquo fluere omnia cernimus ævo,
Ex oculisque vetustatem subducere nostris,
Cum tamen incolumis videatur summa manere:
Propterea, quia quæ decedunt corpora cumque,
Vnde abeunt, minuunt: quò venêre, augmine donant:
Illa senescere, at hæc contrà florescere cogunt.
Nec remorantur ibi: sic rerum summa novatur
Semper, & inter se mortales mutua vivunt.
Augescunt aliæ gentes, aliæ minuuntur:
Inque brevi spatio mutantur sæcla animantum:
Et quasi cursores, vitaï lampada tradunt.
Si cessare putas rerum primordia posse,
Cessandoque novos rerum progignere motus:
Avius à vera longè ratione vagaris.
Nam, quoniã per inane vagantur cuncta, necesse'st
Aut gravitate sua ferri primordia rerum,
Aut ictu forte alterius. nam cîta supernè
Obvia cùm flixêre, fit, ut diversa repente
Dissiliant. neque enim mirum, durissima cùm sint
Ponderibus solidis, neq; quicquam à tergis obstet.
Et quo jactari magis omnia materiaï
Corpora pervideas, reminiscere totius imum
Nil esse in summa: neq; habere ubi corpora prima
Consistant: quòniam spatium sine fine modoq;'st:
Immensumq; patêre in cunctas undique parteis,
Pluribus ostendi, & certa ratione probatu' 'st.
Quod quoniam constat: nimirùm nulla quies est
Reddita corporibus primis per inane profundum:
Sed magis assiduo, varioque exercita motu,
Partim intervallis magnis conflicta resultant:
Pars etiam brevibus spatiis nexantur ab ictu.
Et quæcumque magis condenso conciliatu,
Exiguis intervallis connexa resultant,
Endopedita suis perplexis ipsa figuris:
Hæc validas saxi radices, & fera ferri

Corpora constituunt. & cetera de genere horum
Paucula: quæ porrò magnum per inane vagantur,
Et cita dissiliunt longè, longéque recursant
In magnis intervallis: hæc aera rarum
Sufficiunt nobis, & splendida lumina solis.
Multaque præterea magnum per inane vagantur,
Conciliis rerum quæ sunt rejecta, nec usquam
Consociare etiam motus potuêre recepta:
Cujus, uti memoro, reii simulacrum & imago
Ante oculos semper nobis versatur, & instat.
Contemplator enim, cùm solis lumina cumque
Insertim fundunt radios per opaca domorum:
Multa minuta modis multis per inane videbis
Corpora misceri radiorum lumine in ipso:
Et velut æterno certamine prœlia, pugnasque
Edere turmatim certantia: nec dare pausam,
Conciliis, & discidiis exercita crebris:
Conjicere ut possis ex hoc, primordia rerum
Quale sit in magno jactari semper inani.
Duntaxat rerum magnarum parva potest res
Exemplare dare, & vestigia notitiai.
Hoc etiam magis hęc animum te advertere par est
Corpora quæ in solis radiis turbare videntur;
Quòd tales turbæ motus quoque materiai
Significant clandestinos, cæcosque subesse.
Multa videbis enim plagis ibi percita cæcis
Commutare viam, retroque repulsa reverti
Nunc huc, nunc illuc, in cunctas denique parteis.
Scilicet hic a principiis est omnibus error.
Prima moventur enim per se primordia rerum:
Inde ea, quæ parvo sunt corpora conciliatu,
Et quasi proxima sunt ad vireis principiorum,
Ictibus illorum cæcis impulsa cientur:
Ipsaque, quæ porrò paullo maiora, lacessunt.
Sic a principiis ascendit motus, & exit
Paullatim nostros ad sensus, ut moveantur
Illa quoque, in solis quæ lumine cernere quimus:
Nec quibus id faciant plagis apparet aperte.
Nunc quæ mobilitas sit reddita materiai
Corporibus, paucis licet hinc cognoscere, Memmi.
Primum aurora novo cùm spargit lumine terras,
Et variæ volucres nemora avia pervolitantes
Aera per tenerum liquidis loca vocibus opplent:
Quam subitò soleat sol ortus tempore tali
Convestire sua perfundens omnia luce,
Omnibus in promtu, manifestumq; esse videmus.

At vapor is, quem sol mittit, lumenque serenum,
Non per inane meat vacuum; quo tardiùs ire
Cogitur, aerias quasi dum diverberat undas:
Nec singillatim corpuscula quæque vaporis,
Sed complexa meant inter se, conque globata.
Quapropter simul inter se retrahuntur: & extrà
Officiuntur, uti cogantur tardiùs ire.
At, quæ sunt solida primordia simplicitate,
Cùm per inane meant vacuum, nec res remoratur
Ulla foris, atque ipsa suis è partibus unum,
Unum in quem cœpêre locum, connixa feruntur:
Debent nimirùm præcellere mobilitate,
Et multo citiùs ferri, quàm lumina solis:
Multiplicisque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant fulgura cœlum:
Nam neque consilio debent tardata morari,
Nec perscrutari primordia singula quæque,
Ut videant, qua quidque geratur cum ratione.
  At quidam contra hæc ignari, materiai
Naturam non posse deûm sine numine rentur
Tantoperè humanis rationibus ac moderatis
Tempora mutare annorum, frugesque creare:
Nec jam cetera, mortaleis quæ suadet adire,
Ipsaque deducit dux vitæ dia voluptas,
Ut res per Veneris blanditim sæcla propagent,
Ne genus occidat humanum: quorum omnia causa
Constituisse deos fingunt. sed in omnibu' rebus
Magnoperè à vera lapsi ratione videntur.
Nam quamvis rerum ignorem primordia quæ sint;
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis:
Nequaquam nobis divinitùs esse creatam
Naturam mundi, quæ tanta'st prædita culpa:
Quæ tibi posterius, Memmi, faciemus aperta.
Nunc id quod superest, de motibus expediemus.
  Nunc locus est (ut opinor) in his illud quoque rebus
Confirmare tibi, nullam rem posse sua vi
Corpoream sursum ferri, sursumque meare.
Ne tibi dent in eo flammarum corpora fraudem.
Sursus enim vorsus gignuntur, & augmina sumunt:
Et sursum nitidæ fruges, arbustaque crescunt,
Pondera, quantum in se'st, cùm deorsum cuncta ferantur.
Nec cùm subsiliunt ignes ad tecta domorum,
Et celeri flamma degustant tigna, trabeisque,

Sponte sua facere id sine vi subigente putandum'st:
Quod genus è nostro cùm missus corpore sanguis
Emicat exsultans altè, spargitque cruorem.
Nónne vides etiam, quanta vi tigna, trabeisque
Respuat humor aquæ? nā quā magis ursimus altè
Directa, & magna vi multi pressimus ægrè:
Tam cupidè sursum revomit magis, atq; remittit,
Plus ut parte foras emergant, exsiliantque.
Nec tamē hęc quantu' 'st in se, dubitamus opinor,
Quin vacuum per inane deorsum cuncta ferantur.
Sic igitur debent flammæ quoque posse, per auras
Aëris expressæ, sursum succedere, quamquam
Pondera, quantum in se 'st, deorsum deducere pugnent.
Nocturnasque faceis cæli sublime volanteis,
Nónne vides longos flammarum ducere tractus,
In quascumque dedit parteis natura meatum?
Non cadere in terram stellas, & sidera cernis?
Sol etiam summo de vertice dissupat omneis
Ardorem in parteis, & lumine conserit arva.
In terras igitur quoque solis vergitur ardor.
Transversosq; volare per imbreis *fulmina cernis*:
Nunc hinc, nunc illinc abrupti nubibus ignes
Concursant, cadit in terras vis flammea volgò.
Illud in his quoq; te rebus cognoscere avemus:
Corpora cum deorsum rectum per inane feruntur,
Ponderibus propriis, incerto tempore forte,
Incertisque locis spatio decedere paullum:
Tantum quod momen mutatum dicere possis.
Quod nisi declinare solerent: omnia deorsum.
Imbris uti guttæ caderent per inane profundum:
Nec foret offensus natus, nec plaga creata
Principiis: ita nil unquam natura creasset.
Quod si forte aliquis credit graviora potesse
Corpora, quo citiùs rectum per inane feruntur,
Incidere è supero levioribus, atque ita plagas
Gignere, quæ possint genitaleis reddere motus:
Avius à vera longe ratione recedit.
Nam per aquas quęcumq; cadunt, atq; aëra deorsū;
Hæc pro ponderibus casus celerare necesse 'st:
Propterea, quia corpus aquæ, naturaque tenuis
Aëris haud possunt æquè rem quamque morari:
Sed citius cedunt gravioribus exsuperatæ.
At contrà nulli de nulla parte, neque ullo
Tempore inane potest vacuum subsistere reii:
Quin, sua quod natura petit, concedere pergat.

Omnia quapropter debent per inane quietum
Aequè ponderibus non æquis concita ferri.
Haud igitur poterunt levioribus incidere umquam
Ex supero graviora, neque ictus gignere per se,
Qui varient motus, per quos natura gerat res.
Quare etiam atq; etiam paullùm clinare necesse'st
Corpora, nec plus quàm minimũ, ne fingere motus
Obliquos videamur, & id res vera refutet.
Namq; hoc in promtu, manifestumq; esse videmus:
Pondera quantũ in se'st, non posse obliqua meare,
Ex supero cùm præcipitant, quod cernere possis,
Sed nihil omninò recta regione viaï
Declinare quis est, qui possit cernere, sese?
Denique si semper motus connectitur omnis:
Et vetere exoritur semper novus ordine certo:
Nec declinando faciunt primordia motus
Principium quoddam, quod fati fœdera rumpat,
Ex infinito ne causam causa sequatur:
Libera per terras unde hæc animantibus extat,
Vnde est hæc (inquam) fatis avolsa voluntas,
Per quã progredimur, quò ducit quemq; voluptas:
Declinamus item motus, nec tempore certo,
Nec regione loci certa, sed ubi ipsa tulit mens?
Nam dubio procul his rebus sua cuique voluntas
Principiũ dat: & hinc motus per mẽbra reguntur,
Nónne vides etiam patefactis tempore puncto
Carceribus, non posse tamen prorumpere equorum
Vim cupidam tã de subitò, quam mens avet ipsa?
Omnis enim totum per corpus materiaï
Copia conquiri debet, concîta per artus
Omneis, ut studium mentis connexa sequatur:
Vt videas init'um motus à corde creari,
Ex animique voluntate id procedere primùm:
Inde dari porrò per totum corpus & artus.
Nec simile'st, ut cùm impulsi procedimus ictu,
Viribus alterius magnis, magnoque coactu.
Nam tum materiam totius corporis omnem
Perspicuu' 'st nobis invitis ire, rapique.
Donicum eam refrenavit per membra voluntas.
Iámne vides igitur, quamquam vis extera multos
Pellit, & invitos cogit procedere sæpe,
Præcipiteisque rapit: tamen esse in pectore nostro
Quiddam, quod contra pugnare, obstareque possit:
Cujus ad arbitrium quoque copia materiaï
Cogitur interdum flecti per membra, per artus:
Et projecta refrenatur, retroque residit?

Quare in seminibus quoq; idem fateare necesse'st,
Esse aliam præter plagas, & pondera causam
Motibus, unde hæc est nobis innata potestas:
De nihilo quoniam fieri nil posse videmus.
Pondus enim prohibet, ne plagis omnia fiant,
Externa quasi vi: sed ne res ipsa necessum
Intestinum habeat cunctis in rebus agendis,
Et devicta quasi cogatur ferre patique:
Id facit exiguum clinamen principiorum
Nec regione loci certa, nec tempore certo.
Nec stipata magis fuit umquam materiaï
Copia, nec porrò maioribus intervallis.
Nam neq; adaugescit quicquam, neq; deperit inde.
Quapropter quo nunc in motu principiorum
Corpora sunt, in eodem anteacta ætate fuere,
Et posthac semper simili ratione ferentur:
Et quæ consuerunt gigni, gignentur eâdem
Conditione: & erunt, & crescent, inque valebunt,
Quantum cuique datum'st per fœdera naturaï.
Nec rerum summam commutare ulla potest vis.
Nam neque quo possit genus ullum materiaï
Effugere ex omni, quidquam'st, neque rursus, in omne
Vnde coorta queat nova vis irrumpere, & omnem
Naturam rerum mutare, & vertere motus.
Illud in his rebus non est mirabile: quare
Omnia cùm rerum primordia sint in motu,
Summa tamen summa videatur stare quiete,
Præterquam, si quid proprio dat corpore motus.
Omnis enim longe nostris ab sensibus infra
Primorum natura jacet. quapropter ubi illa
Cernere jam nequeas, motus quoq; surpere debent:
Præsertim, cùm quæ possimus cernere celent
Sæpe tamen motus, spatio diducta locorum.
Nam sæpe in colli tondentes pabula læta
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Invitant herbæ gemmantes rore recenti:
Et satiati agni ludunt, blandeque coruscant:
Omnia quæ nobis longè confusa videntur,
Et veluti in viridi candor consistere colli.
Præterea magnæ legiones cùm loca cursu
Camporum complent, belli simulacra cientes:
Et circumvolitant equites, mediosque repentè
Tramittunt valido quatientes impete campos:
Fulgur ibi ad cælum se tollit, totaque circum
Ære renidescit tellus, subterque virûm vi
Excitur

Excitur pedibus sonitus, clamorcque montes
Icti rejectant voces ad sidera mundi :
Et tamen est quidam locus altis montibus, unde
Stare videtur, & in campis consistere fulgur.
Nunc age jam deinceps cunctarum exordia rerũ,
Qualia sint, & quàm longè distantia formis,
Percipe, multigenis quàm sint variata figuris :
Non quòd multa parum simili sint prædita forma,
Sed quia non volgò paria omnibus omnia cõstant.
Nec mirum : nam cùm sit eorum copia tanta,
Vt neque finis (uti docui) neque summa sit ulla :
Debent nimirum non omnibus omnia prorsum
Esse pari filo, similique affecta figura.
Præterea genus humanum, mutæque natantes
Squamigerûm pecudes, & læta arbusta, feræque,
Et variæ volucres, lætantia quæ loca aquarum
Concelebrant circum ripas, fonteisque, lacusque ;
Et quæ pervolgant nemora avia pervolitantes :
Horum unum quodvis generatim sumere perge:
Invenies tamen inter se distare figuris.
Nec ratione alia proles cognoscere matrem,
Nec mater posset prolem : quod posse videmus,
Nec minus, atque homines inter se nota cluêre.
Nam sæpe ante deûm vitulus delubra decôra
Turicremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exspirans calidum de pectore flumen.
At mater virideis saltus orbata peragrans,
Linquit humi pedibus vestigia pressa bisulcis,
Omnia convisens oculis loca, si queat usquam
Conspicere amissum fœtum: completque querelis
Frondiferum nemus adsistens: & crebra revisit
Ad stabulum, desiderio perfixa juvenci.
Nec teneræ salices, atque herbæ rore vigentes,
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum, subitamque avertere curam :
Nec vitulorum aliæ species per pabula læta
Derivare queunt aliò, curaque levare :
Vsque adeò quiddam proprium, notumq; requirit.
Præterea teneri tremulis cum vocibus hædi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balanteis pecudes. ita quod natura reposcit,
Ad sua quisque ferè decurrunt ubera lactis.
Postremo quodvis frumentum, non tam in omni
Quodque suo genere inter se simile esse videbis,
Quin intercurrat quædam distantia formis.
Concharumque genus parili ratione videmus

Pingere telluris gremium, qua mollibus undis
Littoris incurvi bibulam lavit æquor arenam.
Quare etiam atque etiam simili ratione necesse'st
Natura quoniam constant, neque facta manu sunt,
Vnius ad certam formam primordia rerum,
Dissimili inter se quædam volitare figura.
Per facile'st animi ratione exsolvere nobis,
Quare fulmineus multo penetraliùs ignis,
Quam noster fluat è tedis terrestribus ortus.
Dicere enim possis cælestem fulminis ignem
Subtilem magis è parvis constare figuris:
Atque ideò transire foramina, quæ nequit ignis
Noster hic è lignis ortus, tedaque creatus.
Præterea lumen per cornu transit: at imber
Respuitur, quare? nisi luminis illa minora
Corpora sunt, quàm, de quibus est liquor almus aquarum?
Et quamvis subito per colum vina videmus
Perfluere: at contrà tardum cunctatur olivum,
Aut quia nimirùm majoribus est elementis,
Aut magis hamatis inter se, perque plicatis.
Atque ideò fit, uti non tam diducta repentè
Inter se possint primordia singula quæque
Singula per cujusque foramina permanare.
Huc accedit, uti mellis lactisque liquores
Iucundo sensu linguæ tractentur in ore.
At contrà tetra absinthi natura, ferique
Centauri fœdo pertorquent ora sapore:
Vt facilè agnoscas è lævibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus jucundè tangere possunt:
At contrà quæ amara, atque aspera cumque videntur,
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri,
Proptereaque solere vias rescindere nostris
Sensibus, introituque suo perrumpere corpus.
Omnia postremò bona sensibus, & mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figura:
Ne tu fortè putes serræ stridentis acerbum
Horrorem constare elementis lævibus æquè,
Ac Musæa mele, per chordas organici quæ
Mobilibus digitis expergefacta figurant:
Neu simili penetrare putes primordia forma
In nareis hominum, cum tetra cadavera torrent,
Et cum scena croco Cilici perfusa recens est,
Araque Panchæos exhalat propter odores:
Néve bonos rerum simili constare colores

Semine constituas, oculos qui pascere possunt;
Et qui compungunt aciem, lacrumareque cogunt:
Aut fœda specie tetri turpesque videntur.
Omnia enim sensus quæ mulcet causa, juvatque,
Haud sine principiali aliquo lævore creata'st:
At contrà, quæcumq; molesta, atq; aspera constat,
Non aliquo sine materiæ squalore reperta'st.
Sunt etiam quæ jam nec lævia jure putantur
Esse, neque omnino flexis mucronibus unca:
Sed magis angululis paullùm prostantibus, & quæ
Titillare magis sensus, quàm lædere possunt:
Fæcula jam quo de genere'st, inulæque sapores.
Denique jam calidos igneis, gelidamque pruinam,
Dissimili dentata modo compungere sensus
Corporis, indicio nobis est tactus uterque.
Tactus enim, tactus, prò divûm numina sancta,
Corporis est sensus, vel cùm res extera sese
Insinuat, vel cùm lædit, quæ in corpore nata'st:
Aut juvat egrediens genitaleis per Veneris res:
Aut ex offensu cùm turbant corpore in ipso
Semina, confunduntque inter se concita sensum:
Vt si fortè manu quamvis jam corporis ipse
Tute tibi partem ferias, æquè experiare.
Quapropter longè formas distare necesse'st
Principiis, varios quæ possunt edere sensus.
Denique, quæ nobis durata ac spissa videntur:
Hæc magis hamatis inter sese esse necesse'st,
Et quasi ramosis altè compacta teneri.
In quo jam genere imprimis adamantina saxa
Prima acie constant, ictus contemnere sueta,
Et validi silices, ac duri robora ferri,
Æraque quæ claustris restantia vociferantur.
Illa autem debent ex lævibus atque rotundis
Esse magis, fluido quæ corpore liquida constant.
Nec retinentur enim inter se glomeramina quæq;:
Et procursus item in proclive volubilis extat.
Omnia postremò quæ puncto tempore cernis
Diffugere, ut fumum, nebulas, flammasq; necesse'st,
Si minus omnibu' sunt è lævibus atque rotundis,
At non esse tamen perplexis endopedita,
Pungere uti possint corpus, penetrareque saxa,
Nec tamen hærere inter se, quod quisque videmus
Sentibus esse datum, facile ut cognoscere possis
Non è perplexis, sed acutis esse elementis.
Sed quòd amara vides eadē, quæ fluvida constant.
Sudor uti maris est, minime id mirabile habendū.

Nam quod fluvidum est, è lævibus atq; rotundis
Est; at lævibus, atque rotundis mista doloris
Corpora: nec tamē hæc retineri hamata necessū'st:
Scilicet esse globosa, tamen cùm squalida constent
Provolvi simul ut possint, & lædere sensus.
Et quo mista putes magis aspera lævibus esse
Principiis, unde'st Neptuni corpus acerbum:
Est ratio secernundi, seorsumque videndi;
Humor dulcis, ubi per terras crebriùs idem
Percolatur, ut in foveam fluat, ac mansuescat.
Linquit enim superà tetri primordia viri
Aspera, quo magis in terris hærescere possunt.
Quod quoniā docui, pergā connectere rem, quæ
Ex hoc apta fidem ducit, primordia rerum
Finita variare figurarum ratione.
Quod si non ita sit: rursum jam semina quædam
Esse infinito debebunt corporis auctu.
Namque in eadem una cujusvis brevitate
Corporis, inter se multum variare figuræ
Non possunt. fac enim minimis è partibus esse
Corpora prima: tribus, vel paullo pluribus auge:
Nempe ubi eas parteis unius corporis omneis
Summa atq; ima locans, transmutans dextera lævis
Omnimodè expertus fueris, quam quisq; det ordo
Formarum speciem totius corporis ejus:
Quod superest, si fortè voles variare figuras;
Addendum parteis alias erit: inde sequetur
Adsimili ratione alias ut postulet ordo,
Si tu fortè voles etiam variare figuras.
Ergo formarum novitatem corporis augmen
Subsequitur: quare non est ut credere possis,
Esse infinitis distantia semina formis:
Ne quædam cogas immani maximitate
Esse; suprà quod jam docui, non posse probari.
Iam tibi Barbaricæ vestes, Melibœaque fulgens
Purpura Thessalico concharum tincta colore, &
Aurea pavonum ridenti imbuta lepôre
Sæcla novo rerum superata colore jacerent:
Et contemtus odor myrrhæ, mellisque sapores,
Et cycnéa melè, Phœbeaque dædala chordis
Carmina consimili ratione oppressa silerent.
Namque aliis aliud præstantius exoreretur.
Cedere item retró possent in deteriores
Omnia sic parteis, ut diximus, in meliores.
Namque aliis aliud retrò quoque tetrius esset
Naribus, auribus, atque oculis, orisque sapori.

Quæ quoniam non ſunt in rebus reddita, certa &
Finis utrimque tenet ſummam : fateare neceſſe'ſt
Materiam quoque finitis differre figuris.
Denique ab ignibus ad gelidas, hiemiſque pruinas
Finitu' 'ſt, retroque pari ratione remenſu'ſt:
Finit enim calor, ac frigus, mediique tepores
Inter utrumque jacent explentes ordine ſummam.
Ergo finita diſtant ratione creata:
Ancipiti quoniam mucrone utrimque notantur,
Hinc flammis, illinc rigidis infeſta pruinis.
Quod quoniam docui, pergā connectere rem, quę
Ex hoc apta fidem ducit : primordia rerum,
Inter ſe ſimili quæ ſunt perfecta figura,
Infinita cluêre. etenim diſtantia cum ſit
Formarum finita, neceſſe 'ſt, quæ ſimiles ſint,
Eſſe infinitas : aut ſummam materiaï
Finitam conſtare : id quod non eſſe probavi.
Quod quoniam docui, nunc ſuaviloquis, age, paucis
Verſibus oſtendam, corpuſcula materiaï
Ex infinito ſummam rerum uſque tenere.
Vndique protelo plagarum continuato:
Nam quòd rara vides magis eſſe animalia quædam
Fœcundamque minus naturam cernis in illis:
At regione, locoque alio, terriſque remotis
Multa licet genere eſſe in eo, numerumq; repleri.
Sicuti quadrupedum cumprimis eſſe videmus
In genere anguimanos elefantos, India quorum
Millibus è multis vallo munitur eburno,
Vt penitus nequeat penetrari : tanta ferarum
Vis eſt, quarum nos perpauca exempla videmus.
Sed tamen id quoq; uti concedam, quamlibet eſto
Vnica res quædam nativo corpore ſola,
Cui ſimilis toto terrarum non ſit in orbe?
Infinita tamen niſi erit vis materiaï,
Vnde ea progigni poſſit concepta; creari
Non poterit : neque, quod ſupereſt, procreſcere, alique.
Quippe etenim ſumant oculi, finita per omne
Corpora jactari unius genitalia reii.
Vnde, ubi, qua vi, & quo pacto congreſſa coïbunt
Materiæ tanto in pelago, turbaque aliena?
Non (ut opinor) habent rationem conciliandi:
Sed quaſi naufragiis magnis multiſque coortis,
Disjectare ſolet magnum mare, tranſtra, guberna,
Antennas, proram, malos, tonſaſque natanteis,

Per terrarum omneis oras fluitantia aplustra,
Vt videantur, & indicium mortalibus edant,
Infidi maris insidias, vireisque dolumque
Vt vitare velint: neve ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti:
Sic tibi si finita semel primordia quædam
Constitues: ævum debebunt sparsa per omnem
Disiectare æstus diversi materiaï:
Nunquam in concilium ut possint compulsa coire:
Nec remorari in concilio, nec crescere adaucta.
Quorum utrumq; palam fieri manifesta docet res:
Et res progigni, & genitas procrescere posse.
Esse igitur genere in quovis primordia rerum
Infinita palam'st, unde omnia suppeditantur;
Nec superare queunt motus utique exitiales
Perpetuo, neque in æternum sepelire salutem:
Nec porro rerum genitales auctificique
Motus perpetuo possunt servare creata.
Sic æquo geritur certamine principiorum
Ex infinito contractum tempore bellum.
Nunc hîc, nunc illîc superant vitalia rerum:
Et superantur item: miscetur funere vagor,
Quem pueri tollunt visentes luminis oras:
Nec nox ulla diem, neq; noctem aurora secuta'st,
Quæ non audierit mistos vagitibus ægris
Ploratus, mortis comites, & funeris atri.
Illud in his obsignatum quoque rebus habere
Convenit, & memori mandatum mente tenere:
Nil esse in promtu, quorum natura tenetur,
Quod genere ex uno consistat principiorum:
Nec quicquam, quod non permisto semine constet.
Et quam quidque magis vis multas possidet in se,
Atque potestates: ita pluria principiorum
In sese genera, ac varias docet esse figuras.
Principio tellus habet in se corpora prima,
Vnde mare immensum volventes flumina fontes
Assidue renovent: habet, ignes unde oriantur.
Nam multis succensa locis ardent sola terræ.
Eximiis vero furit ignibus impetus Ætnæ.
Tum porro nitidas fruges, arbustaque læta
Gentibus humanis habet unde extollere possit.
Vnde etiam fluidas frondeis, & pabula læta
Montivago generi possit præbere ferarum.
Quare magna deûm mater, materque ferarum,
Et nostri genetrix hæc dicta'st corporis una.
Hanc veteres Graiûm docti cecinere poëtæ

Sublimem in curru bijugos agitare leones:
Aëris in ſpatio magnam pendere docentes
Tellurem; neque poſſe in terra ſiſtere terram.
Adjunxere feras, quod quamvis effera proles
Officiis debet molliri victa parentum.
Muralique caput ſummum cinxere corona:
Eximis munita locis quia ſuſtinet urbeis:
Quo nunc inſigni per magnas prædita terras
Horrifice fertur divinæ matris imago.
Hanc variæ gentes antiquo more ſacrorum
Idæam vocitant matrem, Phrygiaſque catervas.
Dant comites, quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpiſſe creari.
Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inventi ſunt,
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Vivam progeniem qui in oras luminis edant.
Tympana tenta tonant palmis, & cymbala circum
Concava, rauciſonoque minantur cornua cantu,
Et Phrygio ſtimulat numero cava tibia menteis,
Telaque præportant violenti ſigna furoris,
Ingratos animos, atque impia pectora volgi
Conterrere metu quæ poſſint numine divæ.
Ergo cum primum magnas invecta per urbeis
Munificat tacita mortaleis muta ſalute:
Ære atque argento ſternunt iter omne viarum
Largifica ſtipe ditantes, pinguntque roſarum
Floribus, umbrantes matrem, comitumq; catervas.
Hic armata manus (Curetas nomine Graii
Quos memorant Phrygios) inter ſe forte catervis
Ludunt, in numerumq; exſultant ſanguine fleti:
Terrificas capitum quatientes numine criſtas,
Dictæos referunt Curetas: qui Iovis illum
Vagitum in Creta quondam occultaſſe feruntur,
Cum pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulſarent æribus æra,
Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,
Æternumque daret matri ſub pectore volnus.
Propterea magnam armati matrem comitantur,
Aut quia ſignificant divam prædicere, ut armis,
Ac virtute velint patriam defendere terram:
Præſidioque parent, decorique parentibus eſſe.
Quæ bene, & eximie quamvis diſpoſta ferantur,
Longe ſunt tamen a vera ratione repulſa.
Omnis enim per ſe divûm natura neceſſe'ſt

Immortali ævo summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus, sejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.
Terra quidem verò caret omni tempore sensu:
Et quia multarum potitur primordia rerum,
Multa modis multis effert in lumina solis.
Hîc siquis mare Neptunum, Cereremque vocare
Constituet fruges: & Bacchi nomine abuti
Mavolt, quam laticis proprium proferre vocamen:
Concedamus ut hic terrarum dicat & orbem
Esse deum matrem, dum re non sit tamen apse.
Sæpe itaque ex uno tondentes gramina campo
Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles,
Buceriæque greges, sub eodem tegmine cœli,
Ex unoque sitim sedantes flumine aquaï,
Dissimili vivunt specie, retinentque parentum
Naturam, & mores generatim quæque imitantur:
Tanta'st in quovis genere herbæ materiaï
Dissimilis ratio: tanta'st in flumine quoque.
Hinc porro quamvis animantē ex omnibus unam
Ossa, cruor, venæ, calor, humor, viscera, nervi
Constituunt, quæ sunt porro distantia longe
Dissimili perfecta figura principiorum.
Tum porro quęcumq; igni flammata cremantur:
Si nil præterea, tamen in se hæc corpora tradunt,
Vnde ignem jacere, & lumen summittere possint,
Scintillasque agere, ac late differre favillam.
Cetera consimili mentis ratione peragrans,
Invenies intus multarum semina rerum
Corpore celare, & varias cohibere figuras.
Deniq; multa vides, quibus & color, & sapor una
Reddita sunt cum odore; imprimis pleraque dona,
Relligione animum turpi cum tangere parto.
Hæc igitur variis debent constare figuris:
Nidor enim penetrat, quà succus non it in artus:
Succus item seorsum & rerum sapor insinuatur
Sensibus, ut noscas primis differre figuris.
Dissimiles igitur formæ glomeramen in unum
Conveniunt, & res permisto semine constant.
Quin etiam passim nostris in versibus ipsis
Multa elementa vides multis communia verbis:
Cum tamen inter se versus, ac verba necesse'st
Confiteare alia ex aliis constare elementis.
Non quo multa parum communis littera currat:
Aut

Aut nulla inter se duo sint ex omnibus isdem,
Sed quia non volgo paria omnibus omnia cõstant.
Sic aliis in rebus item communia multa
Multarum rerum cum sint primordia, longe
Dissimili tamen inter se consistere summa
Possunt: ut merito ex aliis constare ferantur
Humanum genus, ac fruges, arbustaque læta.
Nec tamẽ omnimodis connecti posse putandu'st
Omnia: nam volgo fieri portenta videres:
Semiferas hominum species existere: & altos
Interdum ramos egigni corpore vivo:
Multaque connecti terrestria membra marinis.
Tum flammam retro spiranteis ore Chimæras
Pascere naturam per terras omniparenteis.
Quorum nil fieri manifestu'st: omnia quando
Seminibus certis certa genitrice creata
Conservare genus crescentia posse videmus.
Scilicet id certa fieri ratione necesse'st.
Nam sua cuique cibis ex omnibus intus in artus
Corpora discedunt: connexaque convenienteis
Efficiunt motus: at contra aliena videmus
Rejicere in terras naturam: multaque cæcis
Corporibus fugiunt e corpore percita plagis,
Quæ neque connecti cuiquam potuere, neq; intra
Vitaleis motus consentire, atque animari.
Sed ne forte putes animalia sola teneri
Legibus his: eadem ratio res terminat omneis.
Nam veluti tota natura dissimiles sunt
Inter se genitæ res quæque: ita quamq; necesse'st
Dissimili constare figura principiorum:
Non quo multa parum simili sint prædita forma:
Sed quia non volgo paria omnibus omnia cõstant.
Semina cum porro distent: differre necesse'st
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus: quæ non animalia solum
Corpora sejungunt, sed terras, ac mare totum
Secernunt, cœlumque a terris omne retentant.
Nunc age dicta meo dulci quæsita labore
Percipe: ne forte hæc albis exorta rearis
Principiis esse, ante oculos quæ candida cernis:
Aut ea, quæ nigrant, nigro de semine nata:
Neve, alium quemvis quæ sunt induta colorem,
Propterea gerere hunc credas, quod materiaï
Corpora consimili sint ejus tincta colore.
Nullus enim color est omnino materiaï
Corporibus, neq; par rebus, neq; denique dispar:

In quæ

In quæ corpora si nullus tibi forte videtur
Posse animi injectus fieri, procul avius erras.
Nam cum cæcigeni, solis qui lumina numquam
Aspexere, tamen cognoscant corpora tactu,
Ex ineunte ævo nullo contincta colore:
Scire licet menti quoque nostræ corpora posse
Verti in notitiam nullo circumlita fuco.
Denique nos ipsi cæcis quæcumque tenebris
Tangimus, haud ullo sentimus tincta colore:
Quod quoniam vinco fieri, nunc esse docebo.
Omnis enim color omnino mutatur in omneis:
Quod facere haud ullo debent primordia pacto.
Immutabile enim quiddam superare necesse'st,
Ne res ad nihilum redigantur funditus omnes,
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Proinde colore cave contingas semina rerum:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes,
Præterea, si nulla coloris principiis est
Reddita natura: at variis sunt prædita formis,
E quibus omnigenos gignunt variantque colores.
Propterea, magni quod refert semina quæque
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus accipiantque:
Perfacile extemplo rationem reddere possis,
Cur ea, quæ nigro fuerint paullo ante colore,
Marmoreo fieri possint candore repente:
Vt mare, cum magni commôrunt æquora venti,
Vertitur in canos candenti marmore fluctus.
Dicere enim possis, nigrum quod sæpe videmus,
Materies ubi permista'st illius, & ordo
Principiis mutatus, & addita, demtaque quædam.
Continuo id fieri ut candens videatur, & album:
Quod si cæruleis constarent æquora ponti
Seminibus, nullo possent albescere pacto.
Nam quocumque modo perturbes, cęrula quæ sint,
Numquam in marmoreum possunt migrare colorē.
Sin alio, atque alio sint semina tincta colore,
Quæ maris efficiunt unum purumque nitorem:
Vt sæpe ex aliis formis, variisque figuris
Efficitur quiddam quadratum, unaque figura:
Conveniebat, uti in quadrato cernimus esse
Dissimileis formas: ita cernere in æquore ponti,
Aut alio in quovis uno puroque nitore
Dissimileis longe inter se variosque colores.
Præterea, nihil officiunt, obstantque figuræ
Dissi-

Dissimiles, quo quadratum minus omne sit extra:
At varii rerum impediunt, prohibentque colores,
Quo minus esse uno possit res tota nitore.
Tum porro, quæ ducit & inlicit, ut tribuamus
Principiis rerum nonnumquam, causa, colores,
Occidit: ex albis quoniam non alba creantur:
Nec quæ nigra cluent, de nigris: sed variis de.
Quippe etenim multo proclivius exorientur
Candida de nullo, quam de nigrante colore,
Aut alio quovis, qui contra pugnet, & obstet.
Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem existunt primordia rerum:
Scire licet quam sint nullo velata colore.
Qualis enim cæcis poterit color esse tenebris,
Lumine qui mutatur in ipso, propterea quod
Recta aut obliqua percussus luce refulget?
Pluma columbarum quo pacto in sole videtur:
Quæ sita cervices circum, collumque coronat.
Namque alias fit uti claro sit rubra pyropo:
Interdum quodam sensu fit, uti videatur
Inter cæruleum virideis miscere smaragdos.
Caudaque pavonis, larga cum luce repleta'st,
Consimili mutat ratione obversa colores.
Qui, quoniam quodam gignuntur luminis ictu:
Scilicet id sine eo fieri non posse putandu' 'st.
Et quoniam plagæ quoddam genus excipit in se
Pupula, cum sentire colorem dicitur album,
Atque aliud porro, nigrum cum & cetera sentit,
Nec refert ea, quæ tangis, quo forte colore
Prædita sint, verum quali magis apta figura:
Scire licet, nil principiis opus esse colores:
Sed variis formis varianteis edere tactus.
Præterea, quoniam non certis certa figuris
Est natura coloris, & omnia principiorum
Formamenta queunt in quovis esse nitore:
Cur ea, quæ constant ex illis, non pariter sunt
Omnigenis perfusa coloribus in genere omni?
Conveniebat enim corvos quoque sæpe volanteis
Ex albis album pennis jactare colorem,
Et nigros fieri nigro de semine cycnos,
Aut alio quovis uno, varioque colore.
Quin etiam quanto in parteis res quæque minutas
Distrahitur magis, hoc magis est, ut cernere possis
Evanescere paullatim, stinguique colorem.
Vt fit ubi in parvas parteis discerpitur aurum,
Purpura, pœniceusque color clarissimu' multo,

Filatim cum distractus, disperditur omnis:
Noscere ut hinc possis, prius omnē efflare colorem
Particulas, quam discedant ad semina rerum.
Postremo, quoniam non omnia corpora vocem
Mittere concedis, neque odorem: propterea fit,
Vt non omnibus attribuas sonitus, & odores:
Sic oculis quoniam non omnia cernere quimus,
Scire licet, quædam tam constare orba colore,
Quam sine odore ullo quædam, sonituque remota:
Nec minus hæc animum cognoscere posse sagacem
Quam quæ sunt aliis rebus privata, notisque.
Sed ne forte putes solo spoliata colore
Corpora prima manere: etiam secreta teporis
Sunt, ac frigoris omnino, calidique vaporis:
Et sonitu sterila, & succo jejuna feruntur:
Nec jaciunt ullum proprio de corpore odorem.
Sicut amaracini blandum, stactæque liquorem,
Et nardi florem, nectar qui naribus halant,
Cum facere instituas: cumprimis quærere par est,
(Quoad licet, ac potis es reperire) inolentis olivi
Naturam, nullam quæ mittat naribus auram:
Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
Concoctosque, suo contactos perdere viro.
Propterea demum debent primordia rerum
Non adhibere suum gignundis rebus odorem,
Nec sonitum, quoniam nihil ab se mittere possunt:
Nec simili ratione saporem denique quemquam,
Nec frigus, neq; item calidū, tepidumq; vaporē, &
Cetera: quæ cum ita sunt, tandē ut mortalia con-
Mollia lēta, fragosa, putri cava, corpore raro, (stēt,
Omnia sint a principiis sejuncta necesse'st,
Immortalia si volumus subjungere rebus
Fundamenta, quibus nitatur summa salutis:
Ne tibi res redeant ad nilum funditus omnes.
Nunc ea, quæ sentire videmus cumq; necesse'st
Ex insensilibus tamen omnia confiteare
Principiis constare: neque id manifesta refutant,
Nec contra pugnant, in promtu cognita quæ sunt:
Sed magis ipsa manu ducunt, & credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.
Quippe videre licet, vivos existere vermeis
Stercore de tetro, putrorem cum sibi nacta'st
Intempestivis ex imbribus humida tellus:
Præterea cunctas itidem res vertere sese.
Vertunt se fluvii, frondes, & pabula læta
In pecudes; vertunt pecudes in corpora nostra
Naturam,

Naturam: & nostro de corpore sæpe ferarum
Augescunt vires, & corpora pennipotentum.
Ergo omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc sensus animantũ procreat omneis:
Non alia longe ratione, atque arida ligna
Explicat in flammas, & in igneis omnia versat.
Iamne vides igitur, magni primordia rerum
Referre in quali sint ordine quæque locata?
Et commista quibus, dent motus, accipiantque?
Tum porro quid id est, animum quod percutit ipsum,
Quod movet, & varios sensus expromere cogit,
Ex insensilibus ni credas sensile gigni?
Nimirum, lapides, & ligna, & terra quod una
Mista, tamen nequeunt vitalem reddere sensum.
Illud in his igitur fœdus meminisse decebit,
Non ex omnibus omnino quæcumque creant res,
Sensilia extemplo, & sensus me dicere gigni:
Sed magni referre, ea primum quantula constent,
Sensile quæ faciunt, & qua sint prædita forma,
Motibus, ordinibus, posituris denique quæ sint:
Quarum nil rerum in lignis, glebisque videmus,
Et tamẽ hæc cũ sunt quasi putrefacta per imbreis,
Vermiculos pariunt: quia corpora materiaï
Antiquis ex ordinibus permota nova re
Conciliantur ita, ut debent animalia gigni.
Deinde ex sensilibus cum sensile posse creari
Constituunt, porro ex aliis sentire suetis:
Mollia tum faciunt. nam sensus jungitur omnis
Visceribus, nervis, venis, quæcumque videmus
Mollia mortali consistere corpore creta.
Sed tamen esto jam posse hæc æterna manere:
Nempe tamen debent aut sensum partis habere,
Aut similia totis animalibus esse putari.
At nequeant per se partes sentire, nec esse.
Namq; alios sensus membrorum res petit omneis,
Nec manus a nobis potis est secreta, neque ulla
Corporis omnino sensum pars sola tenere.
Linquitur ut totis animalibus adsimulentur;
Vitali ut possint consentire undique sensu.
Quî poterunt igitur rerum primordia dici,
Et leti vitare vias, animalia cum sint,
Atque animalibu' sint mortalibus una, eademque?
Quod tamen ut possint; ab cœtu, concilioque,
Nil facient, præter volgum, turbamq; animantum:
Scilicet ut nequeunt homines, armenta, feræque,

Inter ſeſe ullam rem gignere conveniendo
Per Veneris res, extra homines, armenta, feraſque.
Quod ſi forte ſuum dimittunt corpore ſenſum,
Atque alium capiunt: quid opus fuit attribui, quod
Detrahitur? tum præterea, quod fugimus ante,
Quatenus in pullos animaleis vertier ova
Cernimus alituum, vermeiſque effervere terram
Intempeſtivos quam putror cepit ob imbreis:
Scire licet gigni poſſe ex non ſenſibu' ſenſus.
Quod ſi forte aliquis dicet, duntaxat oriri
Poſſe ex non ſenſu ſenſus, ſed mobilitate
Ante aliqua tangi partum, quam proditur extra:
Huic ſatis illud erit planum facere, atq; probare,
Non fieri partum, niſi concilio ante coacto:
Nec commutari quidquam ſine conciliatu
Principiûm, ut nequeunt ullius corporis eſſe
Senſus ante ipſam genitam naturam animantis,
Nimirum quia materies disjecta tenetur
Aere, fluminibus, terris, flammaque creatis:
Nec congreſſa modo vitaleis convenienti
Contulit inter ſe motus, quibus omnituentes
Accenſi ſenſus animantem quamque tuentur.
Præterea quamvis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repente adfligit, & omneis
Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.
Diſſolvuntur enim poſituræ principiorum,
Et penitus motus vitales impediuntur,
Donec materies omnis concuſſa per artus
Vitaleis animæ nodos a corpore ſolvit,
Diſperſamque foras per caulas ejicit omneis.
Nam quid præterea facere ictum poſſe reamur
Oblatum, niſi diſcutere, ac diſſolvere quæque?
Fit quoq; uti ſoleant minus oblato acriter ictu,
Relliquiæ motus vitalis vincere ſæpe,
Vincere, & ingenteis plagæ ſedare tumultus,
Inque ſuos quidquid rurſus revocare meatus,
Et quaſi jam leti dominantem in corpore motum
Diſcutere, ac pæne amiſſos accendere ſenſus
Nam, quare potius leti jam limine ab ipſo
Ad vitam poſſint conlecta mente reverti,
Quam quo decurſum prope jam ſiet, ire, & abire?
Præterea quoniam dolor eſt ubi materiaï
Corpora vi quadam per viſcera viva, per artus
Sollicitata ſuis trepidant in ſedibus intus:
Inq; locũ quando remigrant, fit blanda voluptas:
Scire licet, nullo primordia poſſe dolore

Tenta-

Tentari: nullamque voluptatem capere ex se:
Quandoquidem non sunt ex illis principiorum
Corporibus, quorum motus novitate laborent:
Aut aliquem fructum capiant dulcedinis almæ.
Haud igitur debent esse ullo prædita sensu.
Denique, uti possint sentire animalia quæque,
Principiis si etiam'st sensus tribuendus eorum:
Quid? genus humanũ propritim de quibu' auctũ'st,
Scilicet & risu tremulo concussa cachinnant,
Et lacrymis spargunt rorantibus ora, genasque,
Multaque de rerum mistura dicere callent,
Et sibi proporrò quæ sint primordia quærunt:
Quandoquidem totis mortalibus adsimulata
Ipsa quoque ex aliis debent constare elementis:
Inde alia ex aliis, nusquam consistere ut ausis.
Quippe sequar, quodcumq; loqui, ridereque dices
Et sapere, ex aliis eadem hæc facientibus ut sit.
Quod si delira hæc, furiosaque cernimus esse:
Et ridere potest ex non ridentibu' auctus,
Et sapere, & doctis rationem reddere dictis,
Non ex seminibus sapientibus, atque disertis:
Quî minus esse queant ea, quæ sentire videmus
Seminibus permista carentibus undique sensu?
Denique cælesti sumus omnes semine oriundi:
Omnibus ille idem pater est, unde alma liquenteis
Humorum guttas Mater cum terra recepit,
Fœta parit nitidas fruges, arbustaque læta,
Et genus humanum: parit omnia sæcla ferarum,
Pabula cũ præbet, quibus omnes corpora pascũt,
Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant.
Quapropter merito maternum nomen adepta'st.
Cedit item retro, de terra quod fuit ante,
In terras: & quod missum'st ex ætheris oris,
Id rursum cæli rellatum templa receptant:
Nec sic interimit mors res, ut materiaï
Corpora conficiat, sed cœtum dissupat ollis:
Inde aliis aliud conjungit, & efficit, omnes
Res ut convertant formas, mutentque colores,
Et capiant sensus, & puncto tempore reddant:
Vt noscas referre, eadem primordia rerum,
Cum quibus, & quali positura contineantur,
Et quos inter se dent motus, accipiantque:
Neve putes æterna parum residêre potesse
Corpora prima, quod in summis fluitare videmus
Rebus, & interdum nasci, subitoque perire:
Quin etiam refert nostris in versibus ipsis,

Cum quibus, & quali ſint ordine quæque locata;
Namque eadem cælum, mare, terras, flumina, ſolem
Significant: eadem fruges, arbuſta, animanteis:
Si non omnia ſint, at multo maxima pars eſt
Conſimilis: verum poſitura diſcrepitant hæc.
Sic ipſis in rebus item jam materiaï
Intervalla, viæ, connexus, pondera, plagæ,
Concurſus, motus, ordo, poſitura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.
Nunc animum nobis adhibe veram ad rationem.
Nam tibi vementer nova res molitur ad aureis
Accidere, & nova ſe ſpecies oſtendere rerum.
Sed neque tam facilis res ulla'ſt, quin ea primùm
Difficilis magis ad credendum conſtet: itemque
Nil adeo magnum, nec tam mirabile quidquam
Principio, quod non minuant mirarier omnes
Paullatim: ut cœli clarum purumque colorem,
Quemque in ſe cohibent palantia ſidera paſſim,
Lunæque, & ſolis præclara luce nitorem:
Omnia quæ ſi nunc primum mortalibus adſint,
Ex improviſo ceu ſint objecta repentè:
Quid magis his rebus poterat mirabile dici:
Aut minus antè quod auderent fore credere gẽtes?
Nil ut opinor. ita hæc ſpecies miranda fuiſſet,
Quum tibi jam nemo feſſus ſatiate videndi
Suſpicere in cœli dignatur lucida templa.
Deſine quapropter novitate exterritus ipſa
Exſpuere ex animo rationem: ſed magis acri
Iudicio perpende, & ſi tibi vera videtur,
Dede manus: aut, ſi falſa eſt, accingere contrà.
Quærit enim ratione animus: cum ſumma loci ſit
Infinita foris, hæc extra mœnia mundi:
Quid ſit ibi porro, quò proſpicere uſq; velit mens,
Atque animi tactus liber quò pervolit ire.
Principiò nobis in cunctas undique parteis,
Et latere ex utroque, infra, ſuperaque, per omne
Nulla'ſt finis, uti docui, res ipſaque per ſe
Vociferatur, & elucet natura profundi.
Nullo jam pacto veriſimile eſſe putandum'ſt,
Vndique cum vorſum ſpatium vacet infinitum,
Seminaque innumero numero, ſummaque profunda
Multimodis volitent æterno percita motu:
Hunc unum terrarum orbem, cælumq; creatum,
Nil agere illa foris tot corpora materiaï:
Cum præſertim hic ſit natura factus, & ipſa
Sponte ſua fortè offenſando ſemina rerum

Multi-

Multimodis, temerè, incassum, frustraque coacta;
Tandem coaluerint ea, quæ conjecta repentè
Magnarum rerum fierent exordia semper,
Terraï, maris, & cæli, generisque animantum.
Quare etiam atque etiam taleis fateare necesse'st
Esse alios alibi congressus materiaï,
Qualis hic est, avido complexu quem tenet æther.
Præterea cum materies est multa parata:
Cum locus est præstò: nec res, nec causa moratur
Ulla: geri debent nimirùm, & confieri res.
Nunc & seminibus si tanta'st copia, quantam
Enumerare ætas animantum non queat omnis:
Visque eadem, & natura manet, quæ semina rerum
Conjicere in loca quæque queat, simili ratione,
Atque huc sunt conjecta: necesse'st confiteare
Esse alios aliis terrarum in partibus orbeis,
Et varias hominum genteis, & sæcla ferarum.
Huc accedit, ut in summa res nulla sit una,
Unica quæ gignatur, & unica, solaque crescat:
Quin cujusque sient sæcli, permultaque eodem
Sint genere, imprimis animalibus, indice mente.
Invenies sic montivagum genus esse ferarum,
Sic hominum genitam prolem, sic denique mutas
Squamigerûm pecudes, & corpora cuncta volantum.
Quapropter cœlum simili ratione fatendum'st,
Terramq;, & solem, lunam, mare, cetera, quæ sunt,
Non esse unica, sed numero magis innumerali,
Quandoquidem vitæ depactus terminus alte
Tam manet his, & tã nativo hæc corpore cõstant,
Quam genus omne, quod his generatim rebus abundat.
Quæ bene cognita si teneas natura videtur
Libera continuò dominis privata superbis,
Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers.
Nam prò sancta Deûm tranquilla pectora pace,
Quæ placidum degunt ævum, vitamque serenam,
Quis regere immensi summã, quis habere profundi
Endo manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cœlos omneis convertere? & omneis
Ignibus ætheriis terras suffire feraceis?
Omnibus inque locis esse omni tempore præstò?
Nubibus ut tenebras faciat, cœlique serena
Concutiat sonitu? tum fulmina mittat, & ædeis
Sæpe suas disturbet, & in deserta recedens
Sæviat exercens telum, quod sæpe nocenteis

Præterit, exanimatque indignos, inque merenteis?
Multaque post mundi tempus genitale, diemque
Primigenum maris, & terræ, solisque coortum,
Addita corpora sunt extrinsecus, addita circum
Semina, quæ magnum jaculando contulit omne:
Vnde mare, & terræ possent augescere: & unde
Appareret spatium cœli domus, altaque tecta
Tolleret a terris procul, & consurgeret aer.
Nam sua cuique locis ex omnibus omnia plagis
Corpora distribuuntur, & ad sua sæcla recedunt,
Humor ad humorem, terreno corpore terra
Crescit; & ignem ignes procudunt, ętheraq; ęther:
Donicum ad extremum crescendi perfica finem
Omnia perduxit rerum natura creatrix:
Vt fit, ubi nihilo jam plus est, quod datur intra
Vitaleîs venas, quam quod fluit, atque recedit:
Omnibus hic ætas debet consistere rebus:
Hic natura suis refrenat viribus auctum.
Nam, quæcumq; vides hilari grandescere adauctu,
Paullatimque gradus ætatis scandere adultæ:
Plura sibi adsumunt, quam de se corpora mittunt,
Dum facile in venas cibus omnis diditur: & dum
Non ita sunt latè dispersa, ut multa remittant:
Et plus dispendî faciant, quam vescitur ætas.
Nam certe fluere, atq; recedere corpora rebus
Multimodis dandum'st: sed plura accedere debent;
Donicum olescendi summum tetigere cacumen.
Inde minutatim vireis, & robor adultum
Frangit, & in partem peiorem liquitur ætas.
Quippe etenim quanto est res amplior, augmine demto,
Et quo latior est, in cunctas undique parteis
Pluria eo dispergit, & a se corpora mittit:
Nec facile in venas cibus omnis diditur eii:
Nec satis est, proquam largos exæstuat æstus,
Vnde queat tantum suboriri, ac suppeditare,
Quantũ opus est, & quod satis est, natura novare.
Iure igitur pereunt, cum rarefacta fluendo
Sunt, & cum externis succumbunt omnia plagis:
Quandoquidem grandi cibus ævo denique desit:
Nec tuditantia rem cessant extrinsecus ullam
Corpora conficere, & plagis infesta domare.
Sic igitur magni quoque circum mœnia mundi
Expugnata dabunt labem, putreisque ruinas.
Omnia debet enim cibus integrare novando:
Nequidquam, quoniam nec venæ perpetiuntur
Quod

Quod ſatis eſt, neq; quantũ opus eſt, natura miniſtrat.
Iamq; adeo fracta'ſt ætas, effœtaq; tellus:
Vix animalia parva creat, quæ cuncta creavit
Sæcla, deditque ferarum ingentia corpora partu.
Haud (ut opinor) enim mortalia ſæcla ſuperne
Aurea de cœlo demiſit funis in arva:
Nec mare, nec fluctus plangentes ſaxa crearunt:
Sed genuit tellus eadem, quæ nunc alit ex ſe.
Præterea nitidas fruges, vinetaque læta
Sponte ſua primum mortalibus ipſa creavit:
Ipſa dedit dulceis fœtus, & pabula læta:
Quæ nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore:
Conterimuſque boves, & vireis agricolarum
Conficimus. ferrum vix arvis ſuppeditarit.
Vſque adeo pereunt fœtus, augentque labores.
Iamque caput quaſſans grandis ſuſpirat arator
Crebrius incaſſum magnum cecidiſſe laborem:
Et cum tempora temporibus præſentia confert
Præteritis, laudat fortunas ſæpe parentis:
Et crepat antiquum genus, ut pietate repletum
Perfacile anguſtis tolerarit finibus ævum,
Cum minor eſſet agri multò modus ante viritim:
Nec tenet, omnia paullatim tabeſcere, & ire
Ad ſcopulum ſpatio ætatis defeſſa vetuſto.

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA

LIBER TERTIVS.

E Tenebris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus potuiſti, inluſtrans cõmoda vitæ,
Te ſequor, ô Graiꝰ gẽtis decus, inq; tuis nunc
Fixa pedum pono preſſis veſtigia ſignis,
Non ita certandi cupidus, quam propter amorem,
Quod te imitare aveo. quid enim contendat hirũdo
Cycnis? aut quidnã tremulis facere artubus hædi
Conſimile in curſu poſſint, ac fortis equi vis?
Tu pater, & rerum inventor: tu patria nobis
Suppeditas præcepta, tuiſque ex inclute chartis,

Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.
Nam ſimulac ratio tua cœpit vociferari,
Naturam rerum haud divina mente coortam,
Diffugiunt animi terrores, mœnia mundi
Diſcedunt, totum video per inane geri res:
Apparet divûm numen, ſedeſque quietæ:
Quas neq; concutiunt venti, neque nubila nimbis
Adſpergunt, neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat: ſemperque innubilus æther
Integit, & largè diffuſo lumine ridet.
Omnia ſuppeditat porrò natura, neque ulla
Res animi pacem delibat tempore in ullo.
At contrà nuſquam appârent Acheruſia templa:
Nec tellus obſtat, quin omnia diſpiciantur,
Sub pedibus quæcumque infra per inane geruntur.
His tibi me rebus quædam divina voluptas
Percipit, atque horror, quod ſic natura, tua vi
Tam manifeſta pates ex omni parte retecta.
Et quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia ſint: & quàm variis diſtantia formis
Sponte ſua volitent æterno percita motu,
Quoque modo poſſint ex his res quæque creari:
Haſce ſecundum res animi natura videtur,
Atque animæ claranda meis jam verſibus eſſe:
Et metus ille foras præceps Acheruntis agendus
Funditùs, humanam qui vitam turbat ab imo,
Omnia ſuffundens mortis nigrore: neque ullam
Eſſe voluptatẽ liquidam puramq; relinquit. (dos,
Nã, quod ſæpe homines morbos magis eſſe timen-
Infamemque ferunt vitam, quam tartara leti,
Et ſe ſcire animi naturam ſanguinis eſſe,
Nec prorſum quidquam noſtræ rationis egere:
Hinc licet advertas animum, magis omnia laudis;
Aut etiam venti, ſi fert ita forte voluntas,
Iactari cauſa, quàm quòd res ipſa probetur:
Extorres iidem patria, longeque fugati
Conſpectu ex hominum, fœdati crimine turpi,
Omnibus ærumnis affecti denique vivunt,
Et quocumque tamen miſeri venêre, parentant,
Et nigras mactant pecudes, & manibu' divis
Inferias mittunt: multoque in rebus acerbis
Acriùs advertunt ânimos ad relligionem.
Quo magis in dubiis hominem ſpectare periclis
Convenit, adverſiſque in rebus noſcere qui ſit.

Nam

Nam veræ voces tum demum pectore ab imo
Ejiciuntur, & eripitur persona, manet res.
Denique avarities, & honorum cæca cupido,
Quæ miseros homines cogunt transcendere fineis
Iuris, & interdum socios scelerum, atque ministros
Nocteis atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opeis: hæc volnera vitæ
Non minimam partem mortis formidine aluntur;
Turpis enim ferme contemtus, & acris egestas
Semota ab dulci vita stabilique videntur,
Et quasi jam leti portas cunctarier ante:
Vnde homines, dum se falso terrore coacti
Reffugisse volunt longe, longeque recesse:
Sanguine civili rem conflant, divitiasque
Conduplicant avidi, cædem cædi accumulantes.
Crudeles gaudent in tristi funere fratris:
Et consanguineûm mensas odere, timentque.
Consimili ratione ab eodem sæpe timore
Macerat invidia ante oculos illum esse potentem,
Illum aspectari claroque incedere honore:
Ipsi se in tenebris volui, cœnoque queruntur.
Intereunt partim statuarum, & nominis ergo:
Et sæpe usque adeo mortis formidine, vitæ
Percipit humanos odium, lucisque videndæ,
Vt sibi consciscant mærenti pectore letum,
Oblîti fontem curarum hunc esse timorem,
Hunc vexare pudorem, hunc vincula amicitiai
Rumpere, & in summa, pietatem evertere fundo.
Nam jam sæpe homines patriam, carosq; parenteis
Prodiderunt, vitare Acherusia templa petentes.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis
In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radii solis, neque lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque.
Primûm animũ dico, mentẽ quẽ sæpe vocamus,
In quo consilium vitæ, regimenque locatum'st,
Esse hominis partẽ nihilo minus, ac manus, & pes,
Atque oculi, partes animantis totius extant.
Quamvis multa quidem sapientum turba putarunt,
Sensum animi certa non esse in parte locatum:
Verum habitum quendam vitalem corporis esse,
Harmoniam Graii quam dicunt, quod faciat nos
Vivere cum sensu, nulla cum in parte siet mens:

Vt bona sæpe valetudo cum dicitur esse
Corporis, & non est tamen hęc pars ulla valentis:
Sic animi sensum non certa parte reponunt :
Magnopere in quo mî diversi errare videntur.
Sæpe utique in promtu corpus, quod cernitur, ægrum'st,
Cum tamen ex alia lætamur parte latenti :
Et retro fit, ubi contra sit sæpe vicissim :
Cum miser ex animo, lætatur corpore toto :
Non alio pacto, quam si pes cum dolet ægri,
In nullo caput interea sit forte dolore.
Præterea molli somno cum dedita membra,
Effusumque jacet sine sensu corpus onustum :
Est aliud tamen in nobis, quod tempore in illo
Multimodis agitatur, & omneis accipit in se
Lætitiæ motus, & curas cordis inaneis.
Nunc animã quoq; ut in mẽbris cognoscere possis
Esse, neque harmoniam corpus retinere solere :
Principio fit, uti detracto corpore multo,
Sæpe tamen nobis in membris vita moretur.
Atque eadem rursus cum corpora pauca caloris
Diffugere, forasque per os est editus aer,
Deserit extemplo venas, atque ossa relinquit :
Noscere ut hinc possis, non æquas omnia parteis
Corpora habere, neque ex æquo fulcire salutem:
Sed magis hæc, venti quæ sunt, calidique vaporis
Semina, curare in membris ut vita moretur;
Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso
Corpore, qui nobis moribundos deserit artus.
Quapropter, quoniam'st animi natura reperta,
Atq; animæ, quasi pars hominis : redde harmoniã
Nomen ab organico saltu delatum Heliconis,
Sive aliunde ipsi porro traxêre, & in illam
Transtulerũt, proprio quæ tum res nomine egebat,
Quidquid id est, habeant : tu cetera percipe dicta.
Nunc animum, atq; animam dico conjuncta teneri
Inter se, atque unam naturam conficere ex se :
Sed caput esse quasi, & dominari in corpore toto
Consilium, quod nos animum, mentemq; vocamus:
Idque situm media regione in pectoris hæret.
Hîc exsultat enim pavor, ac metus: hæc loca circũ
Lætitiæ mulcent : hîc ergo mens, animusque'st.
Cetera pars animæ per totum dissita corpus
Paret, & ad numen mentis, momenque movetur:
Idque sibi solum per se sapit, & sibi gaudet :
Cũ neq; res animam, neq; corpus commovet ulla.

Et

Et quaſi, cum caput aut oculus, tentante dolore,
Læditur in nobis, non omni concruciamur
Corpore : ſic animus nonnumquam læditur ipſe,
Lætitiaque viget, cum cetera pars animaï
Per membra, atque artus nulla novitate cietur.
Verũ ubi vementi magis eſt commota metu mens,
Conſentire animam totam per membra videmus:
Sudores itaque & pallorem exiſtere toto
Corpore, & infringi linguam, vocemque aboriri,
Caligare oculos, ſonere aureis, ſuccidere artus.
Denique concidere ex animi terrore videmus
Sæpe homines: facilè ut quivis hinc noſcere poſſit
Eſſe animam cum animo conjunctã: quæ cum animi vi
Percuſſa'ſt, exin corpus propellit, & icit.
Hæc eadem ratio naturam animi, atq; animaï
Corpoream docet eſſe. ubi enim propellere mẽbra,
Conripere ex ſomno corpus, mutareque vóltum,
Atque hominem totum regere ac verſare videtur:
(Quorum nil fieri ſine tactu poſſe videmus,
Nec tactũ porrò ſine corpore) nonne fatendum'ſt
Corporea natura animum conſtare, animamque?
Præterea pariter fungi cum corpore, & una
Conſentire animum nobis in corpore cernis.
Si minus offendit vitam vis horrida teli
Oſſibus ac nervis diſcluſis intus adacta :
Attamen inſequitur languor, terræq; petitus
Suavis, & in terra mentis qui gignitur æſtus,
Interdumque quaſi exſurgendi incerta voluntas.
Ergo corpoream naturam animi eſſe neceſſe'ſt :
Corporeis quoniam telis, ictuque laborat.
Is tibi nunc animus quali ſit corpore, & unde
Conſtiterit, pergam rationem reddere dictis.
Principio eſſe aio perſubtilem atque minutis
Perquam corporibus factum conſtare. id ita eſſe
Hinc licet advertas animum, ut pernoſcere poſſis:
Nil adeo fieri celeri ratione videtur,
Quam ſi mens fieri proponit, & inchoat ipſa.
Ocius ergo animus, quam res ſe perciet ulla,
Ante oculos quarum in promtu natura videtur.
At quod mobile tantopere'ſt, conſtare rotundis
Perquam ſeminibus debet, perquamque minutis:
Momine uti parvo poſſint impulſa moveri.
Namq; movetur aqua, & tantillo momine fluctuat:
Quippe volubilibus, parviſque creata figuris.
At contra mellis conſtantior eſt natura,

Et pigri latices magis, & cunctantior actus.
Hæret enim inter se magis omnis materiai
Copia: nimirum quia non tam lævibus extat
Corporibus, neque tam subtilibus atque rotundis.
Namque papaverum, aura potest suspensa, levisque
Cogere, ut ab summo tibi diffluat altus acervus:
At contrà lapidum conjectum, spiclorumque
Nenu potest. igitur parvissima corpora proquam
Et lævissima sunt, ita mobilitata feruntur.
At contrà quo quæq; magis cum pondere magno,
Asperaque inveniuntur, eo stabilita magis sunt.
Nunc igitur, quoniam'st animi natura reperta
Mobilis egregiè: perquàm constare necesse'st
Corporibus parvis & lævibus, atque rotundis.
Quæ tibi cognita, res in multis, ô bone, rebus
Vtilis invenietur, & opportuna cluebit.
Hæc quoque res etiam naturam dedicat ejus,
Quam tenui constet textura: quamque loco se
Contineat parvo, si posset conglomerari:
Quòd simul atque hominem leti secura quies est
Indepta, atque animi natura, animæque recessit:
Nil ibi libatum de toto corpore cernas
Ad speciem, nihil ad pondus: mors omnia præstat,
Vitalem præter sensum, calidumque vaporem.
Ergo animam totam perparvis esse necesse'st
Seminibus nexam per venas, viscera, nervos:
Quatinus omnis ubi è toto jam corpore cessit,
Extima membrorum circum-cæsura tamen se
Incolumem præstat: nec desit ponderis hilum:
Quod genus est Bacchi cum flos evanuit, aut cùm
Spiritus unguenti suavis diffugit in auras:
Aut aliquo cùm jam succus de corpore cessit:
Nil oculis tamen esse minor res ipsa videtur
Propterea, neque detractum de pondere quidquam:
Nimirum, quia multa, minutaque semina succos
Efficiunt, & odorem in toto corpore, rerum.
Quare etiam atq; etiam mentis naturam, animæq;
Scire licet perquàm pauxillis esse creatam
Seminibus: quoniam fugiens nil ponderis aufert.
Nec tamẽ hæc simplex nobis natura putanda'st.
Tenuis enim quædam moribundos deserit aura
Mista vapore: vapor porrò trahit aëra secum,
Nec calor est quisquam, cui non sit mistus & aër:
Rara quòd ejus enim constat natura; necesse'st
Aeris inter eum primordia multa cieri.
Jam triplex animi'st igitur natura reperta,

Nec tamẽ hæc ſat ſunt ad ſenſum cuncta creandũ:
Nil horum quoniam recipit mens, poſſe creare
Senſiferos motus, quædam qui mente volutent.
Quarta quoq; his igitur quædam natura neceſſe'ſt
Attribuatur. ea'ſt omnino nominis expers:
Qua neq; mobilius quidquam, neq; tenuius extat,
Nec magis è parvis, aut lævibus ex elementis:
Senſiferos motus quæ didit prima per artus.
Prima cietur enim parvis perfecta figuris:
Inde calor motus, & venti cæca poteſtas
Accipit: inde aer, inde omnia mobilitantur:
Tum quatitur ſanguis, tum viſcera perſentiſcunt
Omnia: poſtremis datur oſſibus, atque medullis
Sive voluptas eſt, ſive'ſt contrarius ardor.
Nec temerè huc dolor uſque poteſt penetrare, neq; acre
Permanare malum, quin omnia perturbentur:
Vſque adeò vitæ deſit locus, atque animaï
Diffugiant partes per caulas corporis omneis.
Sed plerumque fit in ſummo quaſi corpore finis
Motibus: hanc ob rem vitam retinere valemus.
Nunc ea quo pacto inter ſeſe miſta, quibuſque
Comta modis vigeant, rationem reddere aventem
Abſtrahit invitum patrii ſermonis egeſtas.
Sed tamẽ, ut potero ſummatim attingere, tangam.
Inter enim curſant primordia principiorum
Motibus inter ſe: nihil ut ſecernier unum
Poſſit, nec ſpatio fieri diviſa poteſtas:
Sed quaſi multæ vis unius corporis extant.
Quod genus in quovis animantum viſcere volgò
Eſt odor, & quidã color, & ſapor: & tamen ex his
Omnibus eſt unum perfectum corporis augmen.
Sic calor, atque aer, & venti cæca poteſtas
Miſta creant unam naturam, & mobilis illa
Vis, init'um motus ab ſe quæ dividit ollis,
Senſifer unde oritur primùm per viſcera motus.
Nam penitus prorſum latet hæc natura, ſubeſtque:
Nec magis hac infra quidquã eſt in corpore noſtro,
Atque anima'ſt animæ proporrò totius ipſa.
Quod genus in noſtris membris, & corpore toto
Miſta latens animi vis eſt, animæque poteſtas,
Corporibus quia de parvis, pauciſque creata'ſt:
Sic tibi nominis hæc expers vis, facta minutis
Corporibus latet, atque animæ quaſi totius ipſa
Proporrò'ſt anima, & dominatur corpore toto.
Conſimili ratione neceſſe'ſt ventus & aer,

Et

Et calor inter ſe vigeant commiſta per artus:
Atque aliis aliud ſubſit magis, emineatque:
Vt quiddam fieri videatur de omnibus unum:
Ne calor, ac ventus ſeorſum, ſeorſumq; poteſtas
Aeris interimant ſenſum, diductaque ſolvant.
Eſt etiam calor ille animo, quem ſumit in ira,
Cum ferveſcit, & ex oculis micat acribus ardor.
Eſt & frigida multa comes formidinis aura:
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aeris ille;
Pectore tranquillo fit qui, voltuque ſereno.
Sed calidi plus eſt illis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facile efferveſcit in ira:
Quo genere imprimis vis eſt violenta leonum:
Pectora qui fremitu rumpunt plerumq; gementes:
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At ventoſa magis cervorum frigida mens eſt,
Et gelidas citius per viſcera concitat auras;
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum.
At natura boum placido magis aere vivit:
Nec nimis iraï fax umquam ſubdita percit
Fumida, ſuffundens cæcæ caliginis umbras:
Nec gelidi torpet telis perfixa pavoris,
Inter utroſque ſita'ſt cervos, ſævoſque leones.
Sic hominum genus eſt, quamvis doctrina politos
Conſtituat pariter quoſdam, tamen illa relinquit
Naturæ cujuſque animæ veſtigia prima.
Nec radicitus evelli mala poſſe putandum'ſt,
Quin proclivius hic iras decurrat ad acreis;
Ille metu citius paullo tentetur: at ille
Tertius accipiat quædam clementius æquo.
Inque aliis rebus multis differre neceſſe'ſt
Naturas hominum varias, moreſque ſequaceis:
Quorum ego nunc nequeo cæcas exponere cauſas,
Nec reperire figurarum tot nomina, quot ſunt
Principiis: unde hæc oritur variantia rerum.
Illud in his rebus video firmare poteſſe,
Vſque adeo naturarum veſtigia linqui
Parvola, quæ nequeat ratio depellere doctis,
Vt nihil impediat dignam Diis degere vitam.
Hæc igitur natura tenetur corpore ab omni;
Ipſaque corporis eſt cuſtos, & cauſa ſalutis.
Nam communibus inter ſe radicibus hærent:
Nec ſine pernicie divelli poſſe videntur.
Quod genus è turis glebis evellere odorem
Haud facile'ſt, quin intereat natura quoque ejus.

Sic

Sic animi, atque animæ naturam corpore toto
Extrahere haud facile'ſt, quin omnia diſſoluantur:
Implexis ita principiis ab origine prima
Inter ſe fiunt conſorti prædita vita:
Nec ſine vi quidquam alterius ſibi poſſe videtur
Corporis, atque animi ſeorſum ſentire poteſtas;
Sed communibus inter eos conflatur utrimque
Motibus accenſus nobis per viſcera ſenſus.
Præterea corpus per ſe nec gignitur umquam,
Nec creſcit, nec poſt mortem durare videtur.
Non enim ut humor aquæ dimittit ſæpe vaporem,
Qui datus eſt, neque ab hac cauſa convellitur ipſe,
Sed manet incolumis: non, inquam, ſic animaï
Diſcidium poſſunt artus perferre relicti:
Sed penitus pereunt convolſi, conque putreſcunt.
Ex ineunte ævo ſic corporis, atq; animaï
Mutua vitaleis diſcunt contagia motus
Maternis etiam membris, alvoque repoſta;
Diſcidium ut nequeat fieri ſine peſte, maloque:
Vt videas, quoniam conjuncta'ſt cauſa ſalutis,
Conjunctam quoque naturam conſiſtere eorum.
Quod ſupereſt, ſi quis corpus ſentire refutat:
Atque animam credit permiſtam corpore toto
Suſcipere hunc motum, quē ſenſum nominitamus;
Vel manifeſtas res contra, veraſque repugnat.
Quid ſit enim corpus ſentire quis afferet umquam,
Si non ipſa palam quod res dedit, ac docuit nos?
At dimiſſa anima corpus caret undique ſenſu,
Multaque præterea perdit, cum expellitur ævo.
Dicere porro oculos nullam rem cernere poſſe:
Sed per eos animum ut foribus ſpectare recluſis,
Deſipere'ſt, contra cum ſenſus dicat eorum:
Senſus enim trahit, atque acies detrudit ad ipſas.
Fulgida præſertim cum cernere ſæpe nequimus,
Lumina luminibus quia nobis præpediuntur:
Quod foribus nō fit. neq; enim quà cernimus ipſi,
Oſtia ſuſcipiunt ullum recluſa laborem.
Præterea ſi pro foribus ſunt lumina noſtra,
Iam magis exemtis oculis debere videtur
Cernere res animus ſublatis poſtibus ipſis.
Illud in his rebus nequaquam ſumere poſſis,
Democriti quod ſancta viri ſententia ponit,
Corporis atque animi primordia ſingula primis
Adpoſita alternis variare, ac nectere membra.
Nam cum multo ſunt animaï elementa minora,
Quam quibus & corpus nobis, & viſcera conſtant:

Tum numero quoque concedunt, & rara per artus
Dissita sunt, duntaxat ut hoc promittere possis,
Quantula prima queant nobis injecta ciere
Corpora sensiferos motus in corpore, tanta
Intervalla tenere exordia prima animai.
Nam neque pulveris interdum sentimus adhæsum
Corpore, nec membris incussam sidere cretam,
Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila
Obvia sentimus, quando obretimur euntes:
Nec supera caput ejusdem cecidisse vietam
Vestem, nec plumas avium, papposque volanteis,
Qui nimia levitate cadunt plerumque gravatim.
Nec repentis itum cujusviscumque animantis
Sentimus, nec priva pedum vestigia quæque,
Corpore quæ in nostro culices, & cetera ponunt.
Vsque adeo priùs est in nobis multa ciendum
Semina, corporibus nostris immista per artus,
Quam primordia sentiscant concussa animai,
Et quàm intervallis tantis tuditantia possint
Concursare, coire, & dissultare vicissim.
Et magis est animus, vitai claustra coercens,
Et dominantior ad vitam, quàm vis animai.
Nam sine mente, animoq; nequit residere per artus
Temporis exiguam partem pars ulla animai:
Sed comes insequitur facilè, & discedit in auras,
Et gelidos artus in leti frigore linquit.
At manet in vita, cui mens animusque remansit,
Quamvis est circum-cæsis lacer undique membris:
Truncus, adempta anima circum, membrisque remotis,
Vivit, & ætherias vitaleis suscipit auras,
Si non omnimodis, at magna parte animai
Privatus, tamen in vita cunctatur, & hæret.
Vt lacerato oculo circùm, si pupula mansit
Incolumis, stat cernendi vivata potestas;
Dummodo ne totum corrumpas luminis orbem,
Et circumcîdas aciem, solamque relinquas:
Id quoque enim sine pernicie non fiet eorum.
At si tantula pars oculi media illa peresa'st,
Incolumis quamvis alioqui splendidus orbis,
Occidit extemplò lumen, tenebræque sequuntur:
Hoc anima atq; animus jūcti sunt fœdere semper.
Nunc age, nativos animantibus, & mortaleis
Esse animos, animasque leveis, ut noscere possis:
Conquisita diu, dulcique reperta labore
Digna tua pergam disponere carmina vita.

Tu fac utrumque uno ſubjungas nomen eorum :
Atque animam, verbi cauſa, cum dicere pergam,
Mortalem eſſe docens, animũ quoq; dicere credas,
Quatinus eſt unum inter ſe, conjunctaque res eſt.
Principio, quoniam tenuem conſtare minutis
Corporibus docui, multoque minoribus eſſe
Principiis factam, quàm liquidus humor aquai'ſt,
Aut nebula, aut fumus : nam longe mobilitate
Præſtat, & à tenui cauſa magis icta movetur :
Quippe ubi imaginibus fumi, nebulæque movetur:
Quod genus in ſomnis ſopiti ubi cernimus alta
Exhalare vapore altaria, ferreque fumum :
Nam procul hæc dubio nobis ſimulacra geruntur:
Nunc igitur quoniam quaſſatis undique vaſis
Diffluere humorem, & laticem diſcedere cernis :
Et nebula ac fumus quoniam diſcedit in auras :
Crede animam quoque diffundi, multoque perire
Ocyus, & citius diſſolvi corpora prima,
Cùm ſemel omnibus è membris ablata receſſit.
Quippe etenim corpus quod vas quaſi cõſtitit ejus,
Cùm cohibere nequit conquaſſatum ex aliqua re,
Ac rarefactum, detracto ſanguine venis,
Aere quî credas poſſe hanc cohiberier ullo?
Corpore qui noſtro rarus magis am cohibeſſit?
  Præterea gigni pariter cum corpore, & unà
Creſcere ſentimus, pariterque ſeneſcere mentem.
Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore : ſic animi ſequitur ſententia tenuis.
Inde ubi robuſtis adolevit viribus ætas :
Conſilium quoque majus, & auctior eſt animi vis.
Pòſt ubi jam validis quaſſatum viribus ævi
Corpus, & obtuſis ceciderunt viribus artus :
Claudicat ingenium, delirat linguaque, menſque:
Omnia deficiunt, atque uno tempore deſunt.
Ergo diſſolvi quoque convenit omnem animaï
Naturam, ceu fumum in altas aeris auras:
Quandoquidem gigni pariter, pariterque videmus
Creſcere, & (ut docui) ſimul ævo feſſa fatiſcit.
  Huc accedit uti videamus, corpus ut ipſum
Suſcipere immaneis morbos, durumque dolorem:
Sic animum curas acreis, luctumque, metumque.
Quare participem leti quoque convenit eſſe.
Quinetiam morbis in corporis avius errat
Sæpe animus; dementit enim, deliraque fatur:
Interdumque gravi lethargo fertur in altum,
Æternumque ſoporem, oculis, vultuque cadenti;
Unde

Vnde neque exaudit voces, neque noscere vultus
Illorum potis est, ad vitam qui revocantes
Circumstant, lacrymis rorantes ora, genasque.
Quare animum quoque dissolvi fateare necesse'st:
Quandoquidem penetrant in eum contagia morbi.
Nam dolor, ac morbus leti fabricator uterque'st:
Multorum exitio perdocti quod sumus ante.
Denique cur hominem, cum vini vis penetravit
Acris, & in venas discessit diditus ardor,
Consequitur gravitas membrorum? præpediuntur
Crura vacillanti? tardescit lingua? madet mens?
Nant oculi? clamor, singultus, jurgia gliscunt?
Et jam cetera de genere hoc quæcumq; sequuntur,
Cur ea sunt, nisi quod vehemens violentia vini
Conturbare animam consuevit corpore in ipso?
At quæcumque queunt conturbari, inque pediri,
Significant, paullo si durior insinuarit
Causa, fore ut pereant ævo privata futuro.
Quinetiam subita vi morbi sæpe coactus
Ante oculos aliquis nostros, ut fulminis ictu
Concidit, & spumas agit, ingemit, & tremit artus:
Desipit, extentat nervos, torquetur, anhelat:
Inconstanter & in jactando membra fatigat:
Nimirum, quia vis morbi distracta per artus
Turbat agens animam, spumans ut in æquore salso
Ventorum validis fervescit viribus unda.
Exprimitur porro gemitus, quia membra dolore
Afficiuntur: & omnino quod semina vocis
Ejiciuntur, & ore foras glomerata feruntur,
Quâ quasi consuerunt & sunt munita viaï.
Desipientia fit, quia vis animi, atque animaï
Conturbatur, & (ut docui) divisa seorsum
Disiectatur eodem illo distracta veneno.
Inde, ubi jam morbi se flexit causa, reditque
In latebras ater corrupti corporis humor:
Tum quasi talipedans primum cōsurgit: & omneis
Paullatim redit in sensus, animamque receptat.
Hæc igitur tantis ubi morbis corpore in ipso
Iactentur, miserisque modis distracta laborent:
Cur eadem credis sine corpore in aere aperto
Cum validis ventis ætatem degere posse?
Et quoniam mentem sanari, corpus ut ægrum,
Cernimus, & flecti medicina posse videmus:
Id quoque præsagit mortalem vivere mentem.
Addere enim parteis, aut ordine trajicere æquû'st,
Aut aliquid prorsum de summa detrahere, illum,
Commutare animum quicumque adoritur, & infit,

Aut aliam quamvis naturam flectere quærit.
At neque transferri sibi parteis, nec tribui vult,
Immortale quod est, quidquã, neq; defluere hilum.
Nam quodcumque suis mutatum finibus exit,
Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante.
Ergo animus sive ægrescit, mortalia signa
Mittit, uti docui, seu flectitur à medicina:
Vsque adeo falsæ rationi vera videtur
Res occurrere, & effugium præcludere eunti,
Ancipitique refutatu convincere falsum.
Denique sępe hominem paullatim cernimus ire,
Et membratim vitalem deperdere sensum:
In pedibus primum digitos livescere, & ungueis:
Inde pedes & crura mori: post inde per artus
Ire alios tractim gelidi vestigia leti.
Scinditur atque animæ quoniam natura, nec uno
Tempore sincera existit, mortalis habenda'st.
Quod si forte putas ipsam se posse per artus
Introrsum trahere, & parteis conducere in unum,
Atque adeo cunctis sensum deducere membris:
At locus ille tamen, quo copia tanta animai
Cogitur, in sensu debet maiore videri:
Qui quoniã nusquam'st, nimirũ (ut diximus ante)
Dilaniata foras dispergitur: interit ergo.
Quin etiam, si jam libeat concedere falsum,
Et dare, posse animam glomerari in corpore eorũ,
Lumina qui linquunt moribundi particulatim:
Mortalem tamen esse animam fateare necesse'st,
Nec refert, utrum pereat dispersa per auras,
An contractis in se partibus obbrutescat:
Quãdo hominẽ totũ magis, ac magis undiq; sensus
Deficit, & vitæ minus, & minus undique restat.
Et quoniam mens est hominis pars una, locoque
Fixa manet certo, velut aures, atque oculi sunt,
Atque alii sensus, qui vitam cumque gubernant:
Vt manus aures, atque oculus, naresq; seorsum
Secreta à nobis nequeunt sentire, nec esse:
Sed tamen in parvo linquuntur tempore tali:
Sic animus per se non quit sine corpore, & ipso
Esse homine, illius quasi quod vas esse videtur,
Sive aliud quidvis potis es conjunctius eii
Fingere, quandoquidẽ connexus corpori adhæret.
Denique corporis, atque animi vivata potestas
Inter se conjuncta valent, vitaque fruuntur.
Nec sine corpore enim vitaleis edere motus
Sola potest animi per se natura: nec autem

Caſſum anima corpus durare, & ſenſibus uti :
Scilicet, avolſus radicitus ut nequit ullam
Diſpicere ipſe oculus rem ſeorſum corpore toto :
Sic anima atque animus per ſe nil poſſe videntur:
Nimirum, quia per venas & viſcera miſti,
Per nervos, atque oſſa tenentur corpore ab omni:
Nec magnis intervallis primordia poſſunt
Libera diſſultare : ideo concluſa moventur
Senſiferos motus, quos extra corpus in auras
Aëris haud poſſunt poſt mortem ejecta moveri :
Propterea quia non ſimili ratione tenentur.
Corpus enim atque animans erit aër, ſi cohibere
Seſe anima, atq; in eo poterit concludere motus,
Quos ante in venis, & in ipſo corpore agebat.
Quare etiam atq; etiam reſoluto corporis omni
Tegmine, & ejectis extra vitalibus auris,
Diſſolvi ſenſus animi fateare neceſſe'ſt,
Atq; animam, quoniã conjuncta eſt cauſa duobus.
Denique cum corpus nequeat perferre animai
Diſcidium, quin id tetro tabeſcat odore :
Quid dubitas, quin ex imo, penituſque coorta
Emanarit, uti fumus, diffuſa animæ vis ?
Atque ideo tanta mutatum putre ruina
Conciderit corpus penitus : quia mota loco ſunt
Fundamenta foras animæ, manantque per artus,
Perque viarum omnes flexus, in corpore qui ſunt,
Atque foramina ? multimodis ut noſcere poſſis
Diſpertitam animæ naturam exiſſe per artus :
Et prius eſſe ſibi diſtractam corpore in ipſo,
Quam prolapſa foras enaret in aeris auras ?
Quinetiam fineis dum vitæ vertitur intra;
Sæpe aliqua tamen è cauſa labefacta videtur
Ire anima, & toto ſolvi de corpore membra:
Et quaſi ſupremo langueſcere tempore voltus;
Molliaq; exſangui cadere omnia corpore membra:
Quod genus eſt, animo male factũ cum perhibetur,
Aut animam liquiſſe, ubi jam trepidatur, & omnes
Extremum cupiunt vires reprehendere vinclum.
Conquaſſatur enim tum mens, animæq; poteſtas
Omnis, & hæc ipſo cum corpore conlabaſcunt :
Vt gravior paullo poſſit diſſolvere cauſa.
Quid dubitas, tandem quin extra prodita corpus
Imbecilla foras, in aperto, tegmine demto,
Non modo non omne incolumis durare per ęvum,
Sed minimum quodvis nequeat conſiſtere tempus?
Nec ſibi enim quiſquam moriens ſentire videtur

Ire foras animam incolumem de corpore toto,
Nec prius ad jugulum, & ſuperas accedere fauceis:
Verum deficere in certa regione locatam,
Vt ſenſus alios in parti quemque ſua ſcit
Diſſolvi. quod ſi immortalis noſtra foret mens:
Non jam ſe moriens diſſolvi conquereretur:
Sed magis ire foras, veſtemq; relinquere ut anguis,
Gauderet, prælonga ſenex aut cornua cervus.
Deniq; cur animi numquam mens, conſiliumq;
Gignitur in capite, aut pedibus, manibuſve: ſed unis
Sedibus, & certis regionibus, omnibus hæret,
Si non certa loca ad naſcendum reddita cuique
Sunt, & ubi quidquid poſſit durare creatum:
Atque ita multimodis pro totis artubus eſſe,
Membrorum ut numquã exiſtat præpoſterus ordo?
Vſqueadeo ſequitur res rem; neq; flamma creari
Fluminibus ſolita'ſt, neque in igni gignier algor.
Præterea, ſi immortalis natura animai'ſt,
Et ſentire poteſt ſecreta à corpore noſtro:
Certe (ut opinor) eam faciundum'ſt ſenſibus auctam:
Nec ratione alia noſmet proponere nobis
Poſſumus infernas animas Acherunte vagare.
Pictores itaque, & ſcriptorum ſæcla priora
Sic animas introduxerunt ſenſibus auctas.
At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa
Eſſe poteſt animâ, neque ſeorſum lingua, nec aures
Abſque anima per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe,
Nec ſenſus ipſi ſeorſum conſiſtere poſſunt
Naribus atque manu, atq; oculis, atq; auribus, atq;
Lingua, nec per ſe poſſunt ſentire, nec eſſe.
Et quoniam toto ſentimus corpore ineſſe
Vitalem ſenſum, & totum eſſe animale videmus:
Si ſubito medium celeri præciderit ictu
Vis aliqua, ut ſeorſum partem ſecernat utramque;
Diſpertita procul dubio quoque vis animaï,
Et diſciſſa ſimul cum corpore disjicietur.
At quod ſcinditur, & parteis diſcedit in ullas,
Scilicet æternam ſibi naturam abnuit eſſe.
Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubito permiſta cæde calenteis,
Vt tremere in terra videatur ab artubus id quod
Decidit abſciſſum: cũ mens tamẽ, atq; hominis vis
Mobilitate mali non quit ſentire dolorem:

Et ſimul, in pugnæ ſtudio quòd dedita mens eſt,
Corpore cum reliquo pugnam, cædeiſq; petiſſit:
Nec tenet, amiſſam lævam cum tegmine ſæpe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſq; rapaceis:
Nec cecidiſſe alius dextram, cum ſcandit, & inſtat.
Inde alius conatur ademto ſurgere crure,
Cum digitos agitat propter moribundus humi pes:
Et caput abſciſſum calido, viventeque trunco,
Servat humi voltum vitalem, oculoſq; patenteis,
Donec relliquias animai reddidit omneis.
Quin etiam tibi ſi lingua vibrante minantis
Serpentis caudam procero corpore, utrimque
Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro:
Omnia jam ſeorſum cernes ancisa recenti
Volnere tortari, & terram conſpergere tabo,
Ipſam ſeque retrò partem petere ore priorem,
Volneris ardenti ut morſu premat icta dolore.
Omnibus eſſe igitur totas dicemus in illis
Particulis animas? at ea ratione ſequetur
Vnā animantē animas habuiſſe in corpore multas.
Ergo diviſa'ſt ea, quæ fuit una ſimul cum
Corpore, quapropter mortale utrumq; putandū'ſt,
In multas quoniam parteis diſcinditur æquè.
Præterea ſi immortalis natura animai
Conſtat, & in corpus naſcentibus inſinuatur:
Cur ſuperanteactam ætatem meminiſſe nequimus?
Nec veſtigia geſtarum rerum ulla tenemus?
Nam ſi tantopere'ſt animi vitiata poteſtas,
Omnium ut actarum exciderit retinentia rerum:
Non (ut opinor) ea ab leto jam longiter errat.
Quapropter fateare neceſſe'ſt, quæ fuit antè,
Interiiſſe: & quæ nunc eſt, nunc eſſe creatam.
Præterea ſi jam perfecto corpore nobis
Inferri ſolita'ſt animi vivata poteſtas,
Tum cum gignimur, & vitæ cum lumen adimus:
Haud ita conveniebat, uti cum corpore, & unà
Cum membris videatur in ipſo ſanguine creſſe:
Sed velut in cavea per ſe ſibi vivere ſolam.
Quare etiam atq; etiā nec originis eſſe putandū'ſt
Experteis animas, nec leti lege ſolutas.
Nam neq; tantopere adnecti potuiſſe putandum'ſt
Corporibus noſtris extrinſecus inſinuatas:
Quod fieri totum contrà, manifeſta docet res.
Namq; ita connexa'ſt per venas, viſcera, nervos,
Oſſaque, uti dentes quoque ſenſu participentur:
Morbus ut indicat, & gelidai ſtringor aquai,

Et lapis oppressus subitis è frugibus asper :
Nec tam contextæ cum sint, exire videntur
Incolumes posse, & salvas exsolvere sese
Omnibus è nervis, atque ossibus, articulisque.
Quod si forte putas extrinsecus insinuatam
Permanare animam nobis per membra solere :
Tanto quæque magis cum corpore fusa peribit.
Quod permanat enim, dissolvitur: interit ergo.
Dispertitur enim per caulas corporis omneis :
Vt cibus in membra atq; artus cũ diditur omneis,
Disperit, atq; aliam naturam sufficit ex se :
Sic anima, atque animus quamvis integra recens in
Corpus eunt : tamen in manando dissoluuntur,
Dum quasi per caulas omneis diduntur in artus
Particulæ; quibus hæc animi natura creatur,
Quæ nunc in nostro dominatur corpore, nata
Ex illa, quæ tunc periit partita per artus.
Quapropter neque natali privata videtur
Esse die natura animæ, neque funeris expers.
Semina præterea linquuntur, nécne animai,
Corpore in exanimo? quod si linquuntur, & insunt;
Haud erit, ut merito immortalis possit haberi :
Partibus amissis quoniam libata recessit.
Sin ita sinceris membris ablata profugit,
Vt nullas parteis in corpore liquerit ex se :
Vnde cadavera rancenti jam viscere vermeis
Exspirant? atque unde animantum copia tanta
Exos, & exsanguis tumidos perfluctuat artus?
Quod si forte animas extrinsecus insinuari
Vermibus, & privas in corpora posse venire
Credis, nec reputas cur millia multa animarum
Conveniant, unde una recesserit: hoc tamen est ut
Quærendum videatur, & in discrimen agendum :
Vtrum tandem animæ venentur semina quæque
Vermiculorum, ipsæque sibi fabricentur ubi sint ;
An jam corporibus perfectis insinuentur.
At neque, cur faciant ipsæ, quaréve laborent,
Dicere suppeditat, neq; enim sine corpore cum sunt
Sollicitæ volitant morbis, algoque, fameque.
Corpus enim magis his vitiis, adfine laborat :
Et mala multa animus contage fungitur ejus.
Sed tamen his esto quamvis facere utile corpus,
Cum subeant : at quà possint, via nulla videtur.
Haud igitur faciunt animæ sibi corpora, & artus.
Nec tamen est quî jam perfectis insinuentur
Corporibus ; neque enim poterunt subtiliter esse

Connexæ; neque consensu contagia fient.
Denique cur acris violentia triste leonum
Seminium sequitur? dolu' volpibus, & fuga cervis
A patribus datur, & patrius pavor incitat artus?
Et jam cetera de genere hoc, cur omnia membris
Ex ineunte ævo generascunt, ingenioque,
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore toto?
Quòd si immortalis foret, & mutare soleret
Corpora, permistis animantes moribus essent:
Effugeret canis Hyrcano de semine sæpe
Cornigeri incursum cervi, tremeretque per auras
Aeris accipiter fugiens veniente columba:
Desiperent homines, saperent fera sæcla ferarum.
Illud enim falsa fertur ratione, quod aiunt
Immortalem animam mutato corpore flecti.
Quod mutatur enim, dissolvitur: interit ergo.
Trajiciuntur enim partes, atq; in ordine migrant.
Quare dissolvi quoque debent posse per artus,
Denique ut intereant unà cum corpore cunctæ.
Sin animas hominum dicent in corpora semper
Ire humana, tamen quæram cur è sapienti
Stulta queat fieri, nec prudens sit puer ullus:
Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis:
Si non certa suo quia semine, seminioque
Vis animi pariter crescit cum corpore quoque.
Scilicet in tenero tenerascere corpore mentem
Confugient. quod si jam fit, fateare necesse'st,
Mortalem esse animam, quoniam mutata per artus
Tantoperè amittit vitam, sensumque priorem.
Quove modo poterit pariter cum corpore quoq;
Confirmata cupitum ætatis tangere florem
Vis animi, nisi erit consors in origine prima?
Quidve foras sibi vult membris exire senectis?
An metuit conclusa manere in corpore putri?
Et domus ætatis spatio ne fessa vetusto
Obruat? at non sunt jam immortali ulla pericla.
Deniq; connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas præstò, deridiculum esse videtur:
Et spectare immortaleis mortalia membra
Innumero numero, certareque præproperanter
Inter se quæ prima, potissimaque insinuetur:
Si non forte ita sunt animarum fœdera pacta,
Vt quæ prima volans advenerit, insinuetur
Prima, neque inter se contendant viribus hilum.
Deniq; in æthere non arbor, non æquore in alto
Nubes

Nubes esse queunt, nec pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse:
Certū ac dispositū'st, ubi quidquid crescat, & insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longius esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandē in eodē homine, atq; in eodē vase maneret.
Quod quoniā in nostro quoq; cōstat corpore certū:
Dispositumque videtur, ubi esse, & crescere possit
Seorsum anima, atq; animus: tanto magis infitian-
Totum posse extra corpus durare, genique. (dum
Quare, corpus ubi interiit, periisse necesse'st
Confiteare animam distractam in corpore toto.
Quippe etenim mortale æterno jungere, & unà
Consentire putare, & fungi mutua posse,
Desipere'st. quid enim diversius esse putandum'st,
Aut magis inter se disjunctum, discrepitansque,
Quàm, mortale quod est, immortali, atq; perenni
Junctum in concilio sævas tolerare procellas?
Præterea quæcumque manent æterna, necesse'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquā, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus antè;
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut inane'st:
Quod manet intactū, neq; ab ictu fungitur hilum:
Aut ideo, quia nulla loci sit copia circum,
Quò quasi res possint discedere, dissoluïque:
Sicut summarum summa'st æterna, neque extrà
Quis locus est, quò diffugiant, neq; corpora sunt,
Possint incidere, & valida dissolvere plaga: (quæ
At neque (uti docui) solido cum corpore mentis
Natura'st, quoniam admistum'st in rebus inane:
Nec tamen est ut inane; neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint fortè coorta
Proruere hanc mentis violento turbine molem,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli:
Nec porrò natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quò possit vis animaï,
Aut alia quavis possit vi pulsa perire:
Haud igitur leti præclusa'st janua menti.
Quod si fortè ideò magis immortalis habenda'st,

Quod letalibus ab rebus munita tenetur:
Aut quia quæ veniunt, aliqua ratione recedunt
Pulsa prius, quam, quid noceant, sentire queamus:
Aut quia quæ veniunt omnino aliena salutis:
Scilicet à vera longè ratione remotum'st.
Præter enim quam quod morbi est, cum corpori ægre'st,
Advenit id, quod eam de rebus sæpe futuris
Macerat, inq; metu male habet, curisque fatigat:
Præteritisque admissa annis peccata remordent.
Adde furorem animi proprium atq; oblivia rerum:
Adde quod in nigras lethargi mergitur undas.
Nil igitur mors est, ad nos neque pertinet hilum,
Quandoquidem natura animi mortalis habetur:
Et velut anteacto nil tempore sensimus ægri,
Ad confligendum venientibus undique Pœnis:
Omnia cum belli trepido concussa tumultu
Horrida contremuere sub altis ætheris oris:
In dubioque fuit, sub utrorum regna cadendum
Omnibus humanis esset, terraque marique:
Sic ubi non erimus, cum corporis, atque animai
Discidium fuerit, quibus è sumus uniter apti:
Scilicet haud nobis quidquã, qui non erimus tum,
Accidere omnino poterit, sensumque movere:
Non si terra mari miscebitur, & mare cœlo.
Et si jam nostro sentit de corpore postquam
Distracta'st animi natura, animæque potestas:
Nil tamen hoc ad nos, qui cœtu, conjugioque
Corporis, atque animæ consistimus uniter apti.
Nec, si materiam nostram conlegerit ætas
Post obitum, rursumque redegerit, ut sita nunc est:
Atque iterum nobis fuerint data lumina vitæ,
Pertineat quidquam tamen ad nos id quoq; factũ,
Interrupta semel cum sit retinentia nostri.
Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante
Qui fuimus: nec jam de illis nos afficit angor,
Quos de materia nostra nova proferet ætas.
Nam cum respicias immensi temporis omne
Præteritum spatium: tum motus materiai
Multimodi quam sint: facile hoc adcredere possis,
Semina sæpe in eodem, ut nunc sunt, ordine posta:
Nec memori tamẽ id quimus reprehendere mente.
Inter enim jecta'st vitai pausa, vageque
Deerrarunt passim motus ab sensibus omnes.
Debet enim, misere cui forte ęgreque futurum'st,
Ipse quoq; esse in eo tum tempore, cũ male possit

Accidere

Accidere. at quoniam mors eximit im, prohibetq;
Illum, cui possint incommoda conciliari
Hæc eadem, quibus ægri nunc sumus, ante fuisse;
Scire licet nobis nihil esse in morte timendum:
Nec miserum fieri, qui non est posse: neque hilum
Differre, an nullo fuerit jam tempore natus,
Mortalem vitam mors cui immortalis ademit.
Proinde ubi se videas hominē miserarier ipsum,
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore posto,
At flammis interfiat, mâlisve ferarum:
Scire licet, non sincerum sonere, atque subesse
Cæcum aliquē cordi stimulum, quamvis neget ipse
Credere se quemquā sibi sensum in morte futurū.
Non (ut opinor) enim dat, quod promittit, & inde
Nec radicitus è vita se tollit, & eicit;
Sed facit esse sui quiddam super inscius ipse.
Vivus enim sibi cum proponit quisque, futurum
Corpus uti volucres lacerent in morte, feræque:
Ipse sui miseret: neque enim se vindicat hilum,
Nec removet satis à projecto corpore: & illud
Se fingit, sensuque suo contaminat adstans:
Hinc indignatur se mortalem esse creatum:
Nec videt, in vera nullum fore morte alium se,
Qui possit vivus sibi se lugere peremtum,
Stansque jacentem, nec lacerari, urive dolore.
Nam si in morte malum'st, mâlis morsuq; ferarum
Tractari: non invenio quî non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari, atque rigere
Frigore, cum in summo gelidi cubat æquore saxi:
Vrgerive superne obtritum pondere terræ.
At jam non domus accipiet te læta, neque uxor
Optima, nec dulces occurrent oscula nati
Præripere, & tacita pectus dulcedine tangent:
Non poteris factis tibi fortibus esse, tuisque
Præsidio: miser, ô miser, ajunt, omnia ademit
Vna dies infesta tibi tot præmia vitæ.
Illud in his rebus non addunt, nec tibi earum
Iam desiderium insîdet rerum insuper una.
Quod bene si videant animo, dictisque sequantur:
Dissolvant animi magno se angore metuque.
Tu quidem ut es leto sopitus, sic eris ævi
Quod superest, cunctis privatu' doloribus ægris:
At nos horrifico cinefactum te prope busto
Insatiabiliter deflebimus, æternumque
Nulla dies nobis mærorem è pectore demet.

Illud ab hoc igitur quærendum'ſt, quid ſit amari
Tantopere, ad ſomnum ſi res redit, atque quietem,
Cur quiſquam æterno poſſit tabeſcere luctu ?
Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuere, tenentque
Pocula ſæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicāt, brevis hic eſt fructus homullis:
Iam fuerit, neque poſt umquam revocare licebit.
Tanquam in morte mali cumprimis hoc ſit eorũ,
Quod ſitis exurat miſeros, atque arida torreat,
Aut aliæ cujus deſiderium inſideat rei.
Nec ſibi enim quiſquam tum ſe, vitamq; requirit,
Cum pariter mens, & corpus ſopita quieſcunt:
Nam licet æternum per nos ſic eſſe ſoporem,
Nec deſiderium noſtri nos adficit ullum.
Et tamen haud quaquā noſtros tunc illa per artus
Longe ab ſenſiferis primordia motibus errant :
Quin conreptus homo ex ſomno ſe conligit ipſe.
Multo igitur mortem minus ad nos eſſe putandũ,
Si minus eſſe poteſt, quā quod nihil eſſe videmus.
Maior enim turbæ disjectus materiaï
Conſequitur leto, nec quiſquam expergitus extat,
Frigida quem ſemel eſt vitaï pauſa ſecuta.
Denique ſi vocem rerum natura repente
Mittat, & hoc alicui noſtrûm ſic increpet ipſa :
Quid tibi tantopere'ſt mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? quid mortem congemis, ac fles?
Nam ſi grata fuit tibi vita anteacta, priorque,
Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere :
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?
Æquo animoque capis ſecuram ſtulte quietem ?
Sin ea, quæ fructus cumque es, periere profuſa,
Vitaque in offenſu'ſt : cur amplius addere quæris,
Rurſũ quod pereat malè, & ingratũ occidat omne?
Nec potius vitæ finem facis atque laboris ?
Nam tibi præterea quod machiner, inveniamque
Quod placeat, nihil eſt: eadem ſunt omnia ſemper.
Si tibi non annis corpus jam marcet, & artus
Confecti languent : eadem tamen omnia reſtant,
Omnia ſi perges vivendo vincere ſæcla,
Atque etiam potius, ſi numquam ſis moriturus :
Quid reſpondeamus, niſi juſtam intendere litem,
Naturam, & veram verbis exponere cauſam ?
At qui obitum lamentetur miſer amplius æquo,
Nō merito inclamet magis, & voce increpet acri?
Grandior hic vero ſi jam, ſeniorque queratur:
Aufer

Aufer ab hinc lacrymas barathro, & compesce
querelas,
Omnia perfructus vitaï præmia marces:
Sed quia sēper aves quod abest; præsentia temnis:
Imperfecta tibi elapsa'st ingrataque vita,
Et necopinanti mors ad caput adstitit ante,
Quam satur, ac plenus possis discedere rerum.
Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte:
Æquo animoq; agedū jam aliis cōcede: necesse'st.
Iure (ut opinor) agat, jure increpet, inciletque.
Cedit enim rerum novitate extrusa vetustas
Semper, & ex aliis aliud reparare necesse'st,
Nec quidquā in barathrū, nec tartara decidit atra:
Materies opus est, ut crescant postera sæcla,
Quæ tamen omnia te vita perfuncta sequentur.
Nec minus ergo ante hæc quam cecidere, ca-
dentque,
Sic alid ex alio numquam desistit oriri:
Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.
Respice item quam nil ad nos anteacta vetustas
Temporis æterni fuerit, quam nascimur, ante.
Hoc igitur speculum nobis natura futuri
Temporis exponit post mortem denique nostram.
Numquid ibi horribile apparet: num triste videtur
Quidquam? nonne omni somno securius extat?
Atq; ea nimirum quæcumq; Acherunte profundo
Prodita sunt esse, in vita sunt omnia nobis.
Nec miser impendens magnum timet aëre saxum
Tantalus (ut fama'st) cassa formidine torpens:
Sed magis in vita divûm metus urget inanis
Mortaleis: casumq; timent, quem cuiq; ferat fors:
Nec Tityum volucres ineunt Acherunte jacentem,
Nec, quod sub magno scrutentur pectore, quidquā
Perpetuam ætatem possent reperire profecto,
Quamlibet immani projectu corporis exstet,
Qui non sola novem dispensis jugera membris
Obtineat, sed qui terraï totius orbem:
Non tamen æternum poterit perferre dolorem:
Nec præbere cibum proprio de corpore semper.
Sed Tytius nobis hic est, in amore jacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor:
Aut alia quavis scindunt cuppedine curæ.
Sisyphus in vita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fasceis, sævasque secureis
Imbibit: & semper victus, tristisq; recedit. (quam,
Nā petere imperium, quod inane'st, nec datur um-
Atque

Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem:
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.
Deinde animi ingratam naturam paſcere ſemper
Atque explere bonis rebus, ſatiareque numquam:
Quod faciunt nòbis annorum tempora, circum
Cum redeunt, fœtuſque ferunt, varioſque lepôres:
Nec tamen explemur vitai fructibus umquam:
Hoc (ut opinor) id eſt, ævo florente puellas
Quod memorant laticē pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.
Cerberus & Furiæ jam vero, & lucis egenus
Tartarus horriferos eructans faucibus æſtus,
Hæc nêq; ſunt uſquam, neq; poſſunt eſſe profecto.
Sed metus in vita pœnarum pro malefactis
Eſt inſignibus inſignis, ſceleriſque luela,
Carcer, & horribilis de ſaxo jactu' deorſum:
Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ:
Quæ tamen etſi abſunt, at mens ſibi conſcia facti
Præmetuens, adhibet ſtimulos, torretq; flagellis:
Nec videt interea, qui terminus eſſe malorum
Poſſit, nec quæ ſit pœnarum denique finis:
Atq; eadē metuit magis hęc ne in morte graveſcât,
Hinc Acheruſia fit ſtultorum denique vita.
Hoc etiam, tibi tute interdum dicere poſſis:
Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.
Inde alii multi reges, rerumque potentes
Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt.
Ille quoq; ipſe, viam qui quondā per mare magnū
Stravit, iterque dedit legionibus ire per altum,
Ac pedibus ſalſas docuit ſuperire lacunas,
Et contemſit, equis inſultans, murmura ponti,
Lumine ademto animā moribundo corpore fudit.
Scipiades belli fulmen, Karthaginis horror,
Oſſa dedit terræ proinde ac famul infimus eſſet.
Adde repertores doctrinarum, atque lepôrum:
Adde Heliconiadū comites: quorū unus Homerus
Sceptra potitus, eadem aliis ſopitu' quiete'ſt.
Denique Democritum poſtquam matura vetuſtas
Admonuit memores motus langueſcere mentis:
Sponte ſua leto caput obvius obtulit ipſe.
Ipſe Epicurus obît decurſo lumine vitæ:
Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omneis
Præſtrinxit, ſtellas exortus uti ætherius ſol,

Tu vero dubitabis, & indignabere obire,
Mortua cui vita'st prope jam vivo, atque videnti?
Qui somno partem maiorem conteris ævi?
Et vigilans stertis, nec somnia cernere cessas?
Sollicitamque geris cassa formidine mentem?
Nec reperire potes, quid sit tibi sæpe mali, cum
Ebrius urgeris multis miser undique curis:
Atque animi incerto fluitans errore vagaris?
Si possent homines, proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget;
E quibus id fiat causis quoque noscere, & unde
Tanta mali tamquam moles in pectore constet:
Haud ita vitā agerent, ut nunc plerumq; videmus:
Quod sibi quisq; velit, nescire, & quærere semper,
Commutare locum, quasi onus deponere possit.
Exit sæpe foras magnis ex ædibus ille,
Esse domi quem pertæsum'st, subitoq; revertit:
Quippe foris nihilo melius qui sentiat esse.
Currit agens mannos ad villam hic præcipitanter,
Auxilium tectis quasi ferre ardentibus instans:
Oscitat extemplo tetigit cum limina villæ:
Aut abit in somnum gravis, atque oblivia quærit:
Aut etiam properans urbem petit, atque revisit.
Hoc se quisq; modo fugit: at, quum scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret, & angit,
Propterea morbi quia causam non tenet æger.
Quam bene si videat, jam rebus quisque relictis
Naturam primum studeat cognoscere rerum;
Temporis æterni quoniam, non unius horæ
Ambigitur status: in quo sit mortalibus omnis
Ætas post mortem, quæ restat cumque, manenda.
Denique tantopere in dubiis trepidare periclis,
Quæ mala nos subigit vitai tanta cupido?
Certe equidem finis vitæ mortalibus adstat:
Nec devitari letum pote quin obeamus.
Præterea, versamur ibidem, atque insumus usque;
Nec nova vivendo proceditur ulla voluptas.
Sed dū abest, quod avemus, id exsuperare videtur
Cetera: post aliud, cum contigit illud, avemus:
Et sitis æqua tenet vitai semper hianteis:
Posteraq; in dubio'st fortunam quam vehat ætas,
Quidve ferat nobis casus, quive exitus instet.
Nec prorsum vitam ducendo, demimus hilum
Tempore de mortis, nec delibare valemus,
Quo minus esse diu possimus morte peremti.
Proinde licet quot vis vivendo condere sæcla:

Mors

Mors æterna tamen nihilo minus illa manebit;
Nec minus ille diu jam non erit, ex hodierno
Lumine qui finem vitaï fecit, & ille,
Mensibus, atque annis qui multis occidit ante.

T. LVCRETII
CARI
DE RERVM NATVRA
LIBER QVARTVS.

AVia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo: juvat integros accedere fonteis,
Atque haurire: juvatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Vnde prius nulli velarint tempora Musæ:
Primum quod magnis doceo de rebus, & artis
Relligionum animum nodis exsoluere pergo:
Deinde, quod obscura de re tam lucida pango
Carmina, museo contingens cuncta lepôre:
Id quoque enim non ab nulla ratione videtur:
Nam veluti pueris absinthia tetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci, flavoque liquore,
Vt puerorum ætas improvida ludificetur
Labrorum tenus: interea perpotet amarum
Absinthî laticem, deceptaque non capiatur,
Sed potius tali facto recreata valescat:
Sic ego nunc, quoniam hæc ratio plerumq; videtur
Tristior esse, quibus non est tractata, retroque
Volgus abhorret ab hac: volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram,
Et quasi museo dulci contingere melle:
Si tibi forte animum tali ratione tenere
Versibus in nostris possem, dum perspicis omnem
Naturam rerum, ac persentîs utilitatem.
Sed quoniam docui, cunctarum exordia rerum
Qualia sint, & quam variis distantia formis
Sponte sua volitent æterno percita motu;
Quoque modo possint res ex his quæque creari:
Atque animi quoniam docui natura quid esset,

Et quibus e rebus cum corpore compta vigeret,
Quove modo diſtracta rediret in ordia prima:
Nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
Attinet, eſſe ea, quæ rerum ſimulacra vocamus:
(Quæ quaſi membranæ ſummo de corpore rerum
Dereptæ volitant ultrò, citroque per auras:
Atque eadem nobis vigilantibus obvia menteis
Terrificant, atque in ſomnis, cum ſæpe figuras
Contuimur miras, ſimulacraque luce carentum:
Quæ nos horrificè languenteis ſæpe ſopore
Excierunt) ne fortè animas Acherunte reamur
Effugere, aut umbras inter vivos volitare:
Neve aliquid noſtri poſt mortem poſſe relinqui,
Cùm corpus ſimul atque animi natura peremta
In ſua diſceſſum dederint primordia quæque.
  Dico igitur rerum effigias, tenueiſque figuras
Mittier ab rebus ſummo de corpore earum:
Quæ quaſi membrana, vel cortex nominitanda'ſt,
Quod ſpeciem, ac formã ſimilem gerit ejus imago,
Cujuſcumque cluet de corpore fuſa vagari.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoſcere corde:
Principio quoniam mittunt in rebus apertis
Corpora res multæ, partim diffuſa ſolutè,
Robora ceu fumum mittunt, igneſque vaporem:
Et partim contexta magis, condenſaque, ut olim
Cum veteres ponùnt tunicas æſtate cicadæ,
Et vituli cum membranas de corpore ſummo
Naſcentes mittunt, & item cum lubrica ſerpens
Exuit in ſpinis veſtem. nam ſæpe videmus
Illorum ſpoliis vepreis volitantibus auctas.
Quæ quoniam fiunt; tenuis quoque debet imago
Ab rebus mitti ſummo de corpore earum.
Nam, cur illa cadant magis, ab rebuſque recedant,
Quàm quæ tenuia ſunt, oſtendi'ſt nulla poteſtas,
Præſertim cùm ſint in ſummis corpora rebus
Multa minuta, jaci quæ poſſint ordine eodem,
Quo fuerint, & conſimilem ſervare figuram,
Et multo citiùs, quanto minùs endopediri
Pauca queunt, & ſunt in prima fronte locata.
Nam certè jaci, ac tergeri multa videmus,
Non ſolum ex alto penituſque, ut diximus ante,
Verum de ſummis ipſum quoque ſæpe colorem:
Et volgò faciunt id lutea, ruſſaque vela,
Et ferrugina, cum magnis intenta theatris
Per malos volgata, trabeiſque trementia pendent.

Namque

Namque ibi consessum caveai subter, & omnem
Scenai speciem patrum, matrumque, deorumque,
Inficiunt, coguntque suo fluitare colore:
Et quanto circum mage sunt inclusa theatri
Mœnia, tam magis hæc intus perfusa lepôre
Omnia conrident conrepta luce diei.
Ergo lintea de summo cum corpore fucum
Mittunt, effigias quoque debent mittere tenueis
Res quæque ; ex summo quoniam jaculantur utraque.
Sunt igitur jam formarum vestigia certa,
Quæ volgo volitant subtili prædita filo,
Nec singillatim possunt secreta videri.
Præterea, omnis odos, fumus, vapor, atq; aliæ res
Consimiles, ideo diffusæ rebus abundant,
Ex alto quia dum veniunt extrinsecus ortæ,
Scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
Ostia sunt, qua contendunt exire coorta.
At contra, tenuis summi membrana coloris
Cum jacitur, nihil est, quod eam discerpere possit
In promtu, quoniam'st in prima fronte locata.
Postremo in speculis, in aqua, splẽdoreq; in omni
Quæcumq; appârent nobis simulacra : necesse'st,
Quandoquidem simili specie sunt prædita rerum,
Esse imaginibus missis consistere eorum.
Nam cur illa cadant magis, ab rebusque recedant
Quam quæ tenuia sunt, ostendi'st nulla potestas.
Sunt igitur tenues formarum, consimilesque
Effigiæ, singillatim quas cernere nemo
Cum possit : tamen assiduo, crebroque repulsu
Rejectæ reddunt speculorum ex æquore visum :
Nec ratione alia servari posse videntur
Tantopere, ut similes reddantur cuique figuræ.
Nunc age, quam tenui natura constet imago,
Percipe : & imprimis quoniam primordia tantum
Sunt infra nostros sensus, tantoque minora,
Quam quæ primum oculi cœptant non posse tueri.
Nunc tamen id quoq; uti confirmẽ: exordia rerũ
Cunctarum quam sint subtilia, percipe paucis.
Primûm animalia sunt jam partim tantula, eorum
Tertia pars nulla ut possit ratione videri.
Horum intestinum quodvis quale esse putandũ'st ?
Quid cordis globus ? aut oculi ? quid membra, quid artus,
Quantula sunt ? quid preterea primordia quæque,
Vnde animi, atq; animi constet natura, necessũ'st?
Nonne

Nonne vides quàm ſint ſubtilia, quamque minuta?
Præterea quæcumque ſuo de corpore odorem
Exſpirant acrem, panaces, abſinthia tetra,
Abrotanique graves & triſtia centauria,
Horum unumquodvis leviter ſi forte ciebis,
Quamprimum noſcas rerum ſimulacra vagare
Multa modis multis, nulla vi, caſſaque ſenſu.
Quorum quantula pars ſit imago, dicere nemo'ſt
Qui poſſit, neque eam rationem reddere dictis.
Sed ne forte putes ea demum ſola vagare,
Quæcumque ab rebus rerum ſimulacra recedunt:
Sunt etiam quæ ſponte ſua gignuntur, & ipſa
Conſtituuntur in hoc cœlo, qui dicitur aer:
Quæ multis formata modis ſublime feruntur,
Nec ſpeciem mutare ſuam liquentia ceſſant,
Et cujuſquemodi formarum vertere in ora.
Vt nubeis facile interdum concreſcere in alto
Cernimus, & mundi ſpeciem violare ſerenam,
Aera mulgenteis motum. nam ſæpe gigantum
Ora volare videntur, & umbram ducere late:
Interdum magni montes, avolſaque ſaxa
Montibus anteire, & ſolem ſuccedere præter:
Inde alios trahere, atque inducere bellua nimbos.
Nunc ea quàm facili, & celeri ratione gerantur
Perpetuoque fluant ab rebus, lapſaque cedant.
Semper enim ſummũ quidquid de rebus abundat,
Quod jaculentur: & hoc alias cum pervenit in res
Tranſit, ut imprimis veſtem: ſed ubi aſpera ſaxa,
Aut in materiem ligni pervenit: ibi jam
Scinditur, ut nullum ſimulacrum reddere poſſit.
At cum, ſplendida quæ conſtant, oppoſta fuerunt,
Denſaque, ut imprimis ſpeculum'ſt: nihil accidit horum.
Nam neque, uti veſtem, poſſunt tranſire, neq; ante
Scindi, quam meminit lævor præſtare ſalutem.
Quapropter fit, ut hinc nobis ſimulacra redundent.
Et quamvis ſubito, quovis in tempore, quamque
Rem contra ſpeculum ponas, apparet imago:
Perpetuo fluere ut noſcas e corpore ſummo
Texturas rerum tenueis, tenueiſq; figuras,
Ergo multa brevi ſpatio ſimulacra geruntur:
Vt merito celer his rebus dicatur origo.
Et quaſi multa brevi ſpatio ſummitere debet
Lumina ſol, ut perpetuo ſint omnia plena:
Sic à rebus item ſimili ratione neceſſe'ſt
Temporis in puncto rerum ſimulacra ferantur

Multa modis multis in cunctas undique parteis:
Quandoquidē speculū queiscumq; obvertimus oris,
Res ibi respondent simili forma, atque colore.
Præterea modo cum fuerit liquidissima cœli
Tempestas, perquam subito fit turbida fœde
Vndique, uti tenebras omneis Acheruntа rearis
Liquisse, & magnas cœli complesse cavernas:
Vsqueadeò tetra nimborum nocte coorta,
Impendent atræ formidinis ora superne:
Quorum quantula pars sit imago, dicere nemo'st
Qui possit, neque eam rationem reddere dictis.
Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
Et quæ mobilitas ollis tranantibus auras
Reddita sit, longo spatio ut brevis hora teratur,
In quem quæque locum diverso numine tendant;
Suavidicis potius, quam multis versibus edam:
Parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
Clamor in ætheriis dispersus nubibus austri.
Principio persæpe leveis res, atque minutis
Corporibus factas, celereis licet esse videre:
In quo jam genere'st solis lux, & vapor ejus,
Propterea quia sunt è primis facta minutis,
Quæ quasi cuduntur, perque aeris intervallum
Non dubitant transire sequenti concita plaga.
Suppeditatur enim confestim lumine lumen,
Et quasi protelo stimulatur fulgure fulgur.
Quapropter simulacra pari ratione necesse'st
Immemorabile per spatium transcurrere posse
Temporis in puncto: primum quod parvula causa
Est, procul à tergo quæ provehat, atq; propellat:
Deinde quod usqueadeo textura prædita rara
Mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res,
Et quasi permanare per aeris intervallum.
Præterea si, quæ penitus corpuscula rerum
Ex alto in terras mittuntur, solis uti lux,
Ac vapor, hæc puncto cernuntur lapsa diei
Per totum cœli spatium diffundere sese,
Perque volare mare, ac terras, cœlumq; rigare,
Quod supera'st: ubitā volucri hęc levitate ferūtur,
Quid quæ sunt igitur, jam prima in fronte parata,
Cum jaciuntur, & emissum res nulla moratur,
Nónne vides citius debere, & longius ire?
Multiplicisque loci spatium transcurrere eodem
Tempore, quo solis pervolgant lumina cœlum?
Hoc etiam imprimis specimen verū esse videtur,
Quam celeri motu rerum simulacra ferantur,

Quod

Quod ſimul ac primum ſub divo ſplendor aquaï
Ponitur, extemplo, cœlo ſtellante, ſerena
Sidera reſpondent in aqua radiantia mundi.
Iámne vides igitur, quam puncto tempore imago
Ætheris ex oris ad terrarum accidat oras?
Quare etiã atq; etiã mitti hæc fateare neceſſe'ſt
Corpora, quæ feriant oculos, viſumq; laceſſant.
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores:
Frigus & à fluviis, calor à ſole, æſtus ab undis
Æquoris, exeſor mœrorum littora circum.
Nec variæ ceſſant voces volitare per aures.
Denique, in os ſalſi venit humor ſæpe ſaporis,
Cum mare verſamur propter: dilutaque contra
Cum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.
Vſqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis;
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuo quoniam ſentimus, & omnia ſemper
Cernere, odorari licet, & ſentire ſonare.
Præterea quoniam manibus tractata figura
In tenebris quædam, cognoſcitur eſſe eadem, quæ
Cernitur in luce, & claro candore: neceſſe'ſt
Conſimili cauſa tactum, viſumque moveri.
Nunc igitur, ſi quadratum tentamus, & id nos
Commovet in tenebris: in luci quæ poterit res
Accidere ad ſpeciem, quadrata niſi ejus imago?
Eſſe in imaginibus quapropter cauſa videtur
Cernendi, neque poſſe ſine his res ulla videri.
Nunc ea, quæ dico, rerum ſimulacra feruntur
Vndique, & in cunctas jaciuntur didita parteis.
Verum nos oculis quia ſolis cernere quimus,
Propterea fit, uti, ſpeciem quo vertimus, omnes
Res ibi eam contra feriant forma, atque colore.
Et quantum quæq; à nobis res abſit, imago
Efficit ut videamus, & internoſcere curat.
Nam cum mittitur, extemplo procudit agitque
Aëra, qui inter ſe cumque'ſt, oculoſque locatus:
Iſque ita per noſtras acies perlabitur omnis,
Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.
Propterea fit, uti videamus quam procul abſit
Res quæque: & quanto plus aëris ante agitatur,
Et noſtros oculos perterget longior aura;
Tam procul eſſe magis res quęq; remota videtur.
Scilicet hæc ſumme celeri ratione geruntur:
Quale ſit, ut videamus, & una quam procul abſit.
Illud in his rebus minime mirabile habendũ'ſt,

Cur ea, quæ feriant oculos ſimulacra, videri
Singula cum nequeant, res ipſæ perſpiciantur.
Ventus enim quoq; paullatim cum verberat, & cum
Acre ferit frigus, non primam quamque ſolemus
Particulam venti ſentire & frigoris ejus:
Sed magis univerſum: fieriq; perinde videmus
Corpore tum plagas in noſtro, tanquã aliqua res
Verberet, atque ſui det ſenſum corporis, extra.
Præterea lapidem digito cum tundimus, ipſum
Tangimus extremum ſaxi, ſummumque colorem,
Nec ſentimus eum tactu: verum magis ipſam
Duritiem penitus ſaxi ſentimus in alto.
Nunc age, cur ultra ſpeculum videatur imago,
Percipe. nam certe penitus remota videtur:
Quod genus illa, foris quæ vere tranſpiciuntur,
Ianua cum per ſe tranſpectum præbet apertum,
Multa facitque foris ex ædibus ut videantur.
Ipſe etenim duplici, geminoq; fit aere viſus,
Primus enim'ſt, citra poſteis qui cernitur aer:
Inde fores ipſæ dextra lævaque ſequuntur:
Poſt extraria lux oculos perterget, & aer
Alter, & illa, foris quæ vere tranſpiciuntur.
Sic ubi ſe primum ſpeculi projecit imago,
Dum venit ad noſtras acies, protrudit, agitque
Aera, qui inter ſe cumque'ſt, oculoſque locatus:
Et facit, ut prius hunc omnem ſentire queamus,
Quam ſpeculum: ſed ubi ſpeculum quoque ſenſimus ipſum;
Continuo hæc in id, à nobis quæ fertur imago,
Pervenit, & noſtros oculos rejecta reviſit,
Atque alium præ ſe propellens aera voluit:
Et facit, ut prius hunc, quam ſe, videamus: eoque
Diſtare a ſpeculo tantum remota videtur.
Quare etiam atque etiam minime mirarier eſt para
Illis, qui reddunt ſpeculorum ex æquore viſum,
Aeribus binis quoniam res conſit utraque.
Nunc ea, quæ nobis membrorum dextera pars eſt,
In ſpeculis, fit uti læva videatur, eo quod,
Planitiem ad ſpeculi veniens cum offendit imago,
Non convertitur incolumis: ſed recta retrorſum
Sic eliditur, ut ſi quis prius, arida quam ſit,
Creſſam perſonam adlidat pilæve, trabive:
Atque ea continuo rectam ſi fronte figuram
Servet, & eliſam retro ſeſe exprimat ipſa:
Fiet, ut ante oculus fuerit qui dexter, hic idem
Nunc ſit lævus, & è lævo ſit mutua dexter.

Fit quoque de ſpeculo in ſpeculum ut tradatur imago:
Quinque etiam, ſéxve ut fieri ſimulacra ſuerint.
Nam quæcumque retro parte interiore latebunt,
Inde tamen quamvis tortè, penituſque remota
Omnia, per flexos aditus educta licebit
Pluribus hæc ſpeculis videantur in ædibus eſſe.
Vſque adeo e ſpeculo in ſpeculum tralucet imago,
Et cum læva data'ſt, fit rurſum ut dextera fiat:
Inde retrorſum reddit ſe, & convertit eodem.
Quinetiam quæcumque latuſcula ſunt ſpeculorum
Adſimili lateris flexura prædita noſtri:
Dextera ea propter nobis ſimulacra remittunt,
Aut quia de ſpeculo in ſpeculũ transfertur imago,
Inde ad nos eliſa bis advolat, aut etiam quod
Circumagitur, cum vênit imago, propterea quod
Flexa figura docet ſpeculi convertier ad nos.
Endogredi porro pariter ſimulacra, pedemque
Ponere nobiſcum credas, geſtumque imitari,
Propterea, quia de ſpeculi qua parte recedas,
Continuo nequeunt illinc ſimulacra reverti:
Omnia quandoquidem cogit natura referri,
Ac reſilire ab rebus ad æquos reddita flexus,
Splendida porro oculi fugitant, vitantq; tueri:
Sol etiam cæcat, contra ſi tendere pergas;
Propterea quia vis magna'ſt ipſius, & alte
Aera per purum graviter ſimulacra feruntur,
Et feriunt oculos turbantia compoſituras.
Præterea ſplendor, quicumque'ſt acer, adurit
Sæpe oculos, ideo quod ſemina poſſidet ignis
Multa, dolorem oculis quæ gignunt inſinuando.
Lurida præterea fiunt, quæcumque tuentur
Arquati, quia luroris de corpore eorum
Semina multa fluunt ſimulacris obvia rerum:
Multaque ſunt oculis in eorum denique miſta,
Quæ contage ſua palloribus omnia pingunt.
E tenebris autem, quæ ſunt in luce, tuemur,
Propterea, quia cum propior caliginis aer
Ater inît oculos prior, & poſſedit apertos:
Inſequitur candens confeſtim lucidus aer,
Qui quaſi purgat eos: ac nigras diſcutit umbras
Aeris illius. nam multis partibus hic eſt
Mobilior, multiſque minutior, & mage pollens.
Qui ſimul atque vias oculorum luce replevit
Atque patefecit, quas ante obſederat ater:
Continuo rerum ſimulacra adaperta ſequuntur:

Quæ sita sunt in luce, lacessuntque ut videamus.
Quod contra facere in tenebris è luce nequimus;
Propterea, quia posterior caliginis aër
Crassior insequitur, qui cuncta foramina complet:
Obsiditque vias oculorum, ne simulacra
Possint ullarum rerum conjecta moveri.
Quadratasq; procul turreis cum cernimus urbis,
Propterea fit, uti videantur sæpe rotundæ,
Angulus obtusus quia longe cernitur omnis,
Sive etiam potius non cernitur, ac perit ejus
Plaga, nec ad nostras acies perlabitur ictus.
Aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
Cogit hebescere eum crebris offensibus aër:
Hinc, ubi suffugit sensum simul angulus omnis,
Fit, quasi tornata ut saxorum structa tuantur:
Non tamen ut coram quæ sunt, vereque rotunda,
Sed quasi adumbratim paullum simulata videntur.
Vmbra videtur item nobis in sole moveri,
Et vestigia nostra sequi, gestumque imitari,
Aera sic credas privatum lumine posse
Endogredi, motus hominum, gestumq; sequentem:
(Nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
Aer id, quod nos umbram perhibere suëmus;)
Nimirum, quia terra locis ex ordine certis
Lumine privatur solis, quacumque meanteis
Officimus, repletur item, quod liquimus ejus:
Propterea fit, uti videatur quæ fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos usque secuta.
Semper enim nova se radiorum lumina fundunt,
Primaq; dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
Propterea facilè & spoliatur lumine terra,
Et repletur item, nigrasque sibi abluit umbras:
Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.
Nam quocumque loco sit lux, atque umbra, tueri
Illorum'st; eadem vero sint lumina, necne
Vmbraque, quæ fuit hîc, eadē num transeat illuc,
An potius fiat paullo quod diximus ante:
Hoc animi demum ratio discernere debet:
Nec possunt oculi naturam noscere rerum.
Proinde animi vitium hoc oculis affingere noli.
Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur:
Quæ manet in statione, ea præter creditur ire:
Et fugere ad puppim colles, campique videntur,
Quos agimus præter navim, velisque volamus.
Sidera cessare ætheriis adfixa cavernis
Cuncta videntur, & adsiduo sunt omnia motu:
Quando-

Quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
Cum permensa suo sunt cœlum corpore claro.
Solque pari ratione manere & luna videtur
In statione, ea, quæ ferri res indicat ipsa.
Exstantesque procul medio de gurgite montes
Classibus inter quos liber patet exitus, iidem
Apparent: & longe divulsi licet, ingens
Insula conjunctis tamen ex his una videtur.
Atria versari, & circumcursare columnæ
Vsqueadeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
Desierunt verti, vix ut jam credere possint,
Non supera sese ruere omnia tecta minari.
Iamq; rubrum tremulis jubar ignibus erigere alte
Cum cœptat natura, supraque extollere monteis:
Quos tibi tum supra sol monteis esse videtur,
Comminus ipse suo contingens fervidus igni,
Vix absunt nobis missus bis mille sagittæ,
Vix etiam cursus quingentos sæpe veruti:
Inter eos, solemque jacent immania ponti
Æquora, substrata ætheriis ingentibus oris:
Interjectaq; sunt terrarum millia multa,
Quæ variæ retinent gentes, & sæcla ferarum.
At conlectus aquæ digitum non altior unum
Qui lapides inter sistit per strata viarum,
Despectum præbet sub terras impete tanto,
A terris quantum cœli patet altus hiatus:
Nubila dispicere, & cœlum ut videare videre, &
Corpora mirande sub terras abdita cœli.
Denique ubi in medio nobis equus acer obhæsit
Flumine, & in rapidas amnis dispeximus undas:
Stantis equi corpus transvorsum ferre videtur
Vis, & in adversum flumen contrudere raptim:
Et quocumque oculos trajecimus, omnia ferri,
Et fluere adsimili nobis ratione videntur.
Porticus æquali quamvis est denique ductu:
Stansque in perpetuum paribus suffulta columnis:
Longe tamen parte ab summa cum tota videtur,
Paullatim trahit angusti fastigia coni,
Tecta solo jungens, atque omnia dextera lævis,
Donec in obscurum coni conduxit acumen.
In pelago nautis, ex undis ortus, in undis
Sol fit uti videatur obire, & condere lumen:
Quippe ubi nil aliud nisi aquam, cœlumq; tuentur,
Ne leviter credas labefactari undique sensus.
At maris ignaris, in portu clausa videntur
Navigia aplustris fractis, obnitier undis.

Nam quæcumque supra rorem salis edita pars est
Remorum, recta'st, & recta superne guberna
Quæ demersa liquore obeunt, refracta videntur
Omnia converti, sursumque supina reverti,
Et reflexa prope in summo fluitare liquore.
Raraque per cœlum cum venti nubila portant
Tempore nocturno: tum splendida signa videntur
Labier adversum nimbos, atq; ire superne
Longe aliâ in partem, quam quò ratione feruntur,
At si forte oculo manus uni subdita subter
Pressit, cum quodam sensu fit, uti videantur
Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo:
Bina lucernarum florentia lumina flammis,
Binaque per totas ædeis geminare supellex:
Et duplices hominum facies, & corpora bina.
Denique cum suavi devinxit membra sopore
Somnus, & in summa corpus jacet omne quiete:
Tunc vigilare tamen nobis, & membra movere
Nostra videmur: & in noctis caligine cæca
Cernere censemus solem, lumenque diurnum:
Conclusoque loco, cœlum, mare, flumina, monteis
Mutare, & campos pedibus transire videmur,
Et sonitus audire, (serena silentia noctis
Vndique cum constent) & reddere dicta tacentes.
Cetera de genere hoc mirando multa videmus:
Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt:
Nequidquam, quoniam pars horum maxima fallit
Propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
Pro visis ut sint, quæ non sunt sensibu' visa.
Nam nihil egregius, quam res discernere apertas
A dubiis, animus quas ab se protinus addit.
Denique nil sciri si quis putat, id quoque nescit
An sciri possit, quod se nil scire fatetur.
Hunc igitur contra mittam contendere causam,
Qui capite ipse suo instituit vestigia retro.
Et tamen hoc quoq; uti concedã scire: at id ipsum
Quæram, cum in rebus veri nil viderit ante,
Vnde sciat, quid sit scire, & nescire vicissim:
Notitiam veri quæ res, falsique crearit:
Et dubium certo quæ res differre probarit.
Invenies primis ab sensibus esse creatam
Notitiam veri, neque sensus posse refelli.
Nam maiore fide debet reperirier illud,
Sponte sua veris quod possit vincere falsa.
Quid majore fide porro, quam sensus haberi
Debet? an ab sensu falso ratio orta, valebit

Dicere eos contra, quæ tota ab sensibus orta'st,
Qui nisi sint veri, ratio quoque falsa fit omnis?
An poterunt oculos aures reprendere? an aureis
Tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris?
An confutabunt nares, oculive revincent?
Non (ut opinor) ita'st. nam seorsum cuiq; potestas
Divisa'st: sua vis cuique'st: ideoque necesse'st,
Quod molle, aut durum'st; gelidum, fervensve, seorsum
Id molle, aut durum, gelidum, fervensve videri;
Et seorsum varios rerum sentire colores,
Et quęcumque coloribu' sunt conjuncta, necesse'st.
Seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores
Nascuntur, seorsum sonitus: ideoque necesse'st
Non possint alios alii convincere sensus.
Nec porro poterunt ipsi reprendere sese:
Æqua fides quoniam debebit semper haberi.
Proinde quod in quoq;'st his visũ tẽpore, verũ'st.
Et si non poterit ratio dissolvere causam,
Cur ea, quæ fuerint juxtim quadrata, procul sint
Visa rotunda: tamen præstat rationis egentem
Reddere mendose causas utriusque figuræ,
Quam manibus manifesta suis emittere quæque,
Et violare fidem primam, & convellere tota
Fundamenta, quibus nixatur vita, salusque:
Non modo enim ratio ruat omnis; vita quoq; ipsa
Concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis:
Præcipiteisque locos vitare, & cetera, quæ sint
In genere hoc fugienda; sequi contraria quæ sint.
Illa tibi est igitur verborum copia cassa
Omnis, quæ contra sensus instructa, parata'st.
Denique ut in fabrica, si prava'st regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit:
Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum:
Omnia mendose fieri, atque obstipa necessum'st,
Prava, cubantia, prona, supina, atq; absona tecta,
Iam ruere ut quædam videantur velle, ruantque,
Prodita judiciis fallacibus omnia primis:
Sic etiam ratio tibi rerum prava necesse'st,
Falsaque sit, falsis quæcumque ab sensibus orta'st.
Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
Sentiat, haudquaquam ratio scruposa relicta'st.
Principio auditur sonus, & vox omnis, in aureis
Insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
Corpoream quoq; enim vocẽ constare fatendum'st,
Et sonitum; quoniam possunt impellere sensus.

Præterradit enim vox fauceis sæpe, facitque
Asperiora foras gradiens arteria clamor.
Quippe per angustum turba maiore coorta
Ire foras ubi cœperunt primordia vocum :
Scilicet expletis quoque janua raditur oris
Rauca suis , & iter lædit, qua vox it in auras.
Haud igitur dubium'st, quin voces, verbaque constent
Corporeis è principiis, ut lædere possint.
Nec te fallit item, quid corporis auferat , & quid
Detrahat ex hominum nervis, ac viribus ipsis
Perpetuus sermo nigraï noctis ad umbram ,
Auroræ perductus ab exoriente nitore :
Præsertim si cum summo'st clamore profusus.
Ergo corpoream vocem constare necesse'st,
Multa loquens quoniam amittit de corpore partē :
Nec simili penetrant aureis primordia forma,
Cum tuba depresso graviter sub murmure mugit,
Aut reboant raucum retrocita cornua bombum ,
Vallibus & cycni gelidis orti ex Heliconis,
Cum liquidam tollunt lugubri voce querelam.
Asperitas autem vocis fit ab asperitate
Principiorum, & item lævor lævore creatur.
Hasce igitur penitùs voces cùm corpore nostro
Exprimimus, rectoque foras emittimus ore ,
Mobilis articulat verborum Dædala lingua ,
Formaturaque labrorum pro parte figurat.
Atq; ubi non longū spatium'st, unde illa profecta
Perveniat vox quæq; : necesse'st verba quoq; ipsa
Planè exaudiri, discernique articulatim.
Servat enim formaturam, servatque figuram.
At si interpositum spatium sit longius æquo:
Aera per multum confundi verba necesse'st :
Et conturbari vocem, dum transvolat auras.
Ergo fit, sonitum ut possis sentire, neque hilum
Internoscere, verborum sententia quæ sit :
Vsqueadeò confusa venit vox, inque pedita.
Præterea edictum sæpe unum perciet aureis
Omnibus in populo missum præconis ab ore.
In multas igitur voces vox una repentè
Diffugit, in privas quoniam se dividit aureis,
Obsignans formam verbis, clarumque sonorem.
At quæ pars vocum non aureis accidit ipsas,
Præterlata perit frustra diffusa per auras :
Pars solidis adlisa locis rejecta sonorem
Reddit , & interdum frustratur imagine verbi.

Quæ

Quæ benè cùm videas, rationem reddere possis
Tute tibi, atque aliis, quo pacto per loca sola,
Saxa pares formas verborum ex ordine reddant,
Palanteis comites cùm monteis inter opacos
Quærimus, & magna dispersos voce ciemus.
Sex etiam, aut septem loca vidi reddere voces,
Vnam cum jaceres: ita colles collibus ipsis
Verba repulsantes iterabant dicta referre.
Hæc loca capripedes satyros, nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur;
Quorum noctivago strepitu, ludoque jocanti
Affirmant volgo taciturna silentia rumpi:
Chordarumque sonos fieri, dulceisque querelas,
Tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
Et genus agricolûm latè sentiscere, cum Pan
Pinea semiferi capitis velamina quassans,
Vnco sæpe labro calamos percurrit hianteis,
Fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
Cetera de genere hoc mōstra, ac portenta loquun-(tur,
Ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
Sola tenere; ideo jactant miracula dictis,
Aut aliqua ratione alia ducuntur: ut omne
Humanum genus est avidum nimis auricularum.
Quod superest, non est mirandum, qua ratione
Quæ loca per nequeunt oculi res cernere apertas,
Hæc loca per voces veniant, aureisque lacessant.
Conloquium clausis foribus quoque sępe tenemus:
Nimirum, quia vox per flexa foramina rerum
Incolumis transire potest: simulacra renutant.
Perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant,
Qualia sunt vitri, species quæ transvolat omnis.
Præterea parteis in cunctas dividitur vox:
Ex aliis aliæ quoniam gignuntur, ubi una
Dissiluit semel in multas exorta, quasi ignis
Sæpe solet scintilla suos se spargere in igneis.
Ergo replentur loca vocibus, abdita retrò
Omnia quæ circùm fuerint sonituque cientur.
At simulacra viis directis omnia tendunt,
Vt sunt missa semel. quapropter cernere nemo
Se supra potis est: at voces accipere extrà.
Et tamen ipsa quoq; hæc dum transit clausa viarū
Vox, obtunditur, atque aureis confusa penetrat:
Et sonitum potius, quam verba, audire videmur.
Hæc, queis sentimus succum, lingua atq; palatū,
Plusculum habent in se rationis, plusque operaï.
Principiò succum sentimus in ore, cibum cùm

Mandendo exprimimus, ceu plenam ſpongiā aquai
Si quis forte manu premere, exſiccareque cœpit.
Inde, quod exprimimus, per caulas omne palati
Diditur, & raræ per plexa foramina linguæ.
Hæc ubi lævia ſunt manantis corpora ſucci:
Suaviter attingunt, & ſuaviter omnia tractant
Humida linguai circùm ſudantia templa.
At contrà pungunt ſenſum, lacerantque coorta,
Quanto quæque magis ſunt aſperitate repleta.
Deinde voluptas eſt è ſucco in fine palati:
Cum vero deorſum per fauces præcipitavit,
Nulla voluptas eſt, dum diditur omnis in artus.
Nec refert quidquam, quo victu corpus alatur:
Dummodò quod capias concoctum didere poſſis
Artubus, & ſtomachi humectum ſervare tenorem.
Nunc aliis alius cur ſit cibus, ut videamus,
Expediam: quarève aliis quod triſte, & amarum'ſt
Hoc tamen eſſe aliis poſſit prædulce videri.
Tantaque in his rebus diſtantia, differitaſque'ſt:
Vt quod aliis cibus eſt, aliis fuat acre venenum.
Sæpe etenim ſerpens hominis contacta ſalivis
Diſperit, ac ſeſe mandendo conficit ipſa.
Præterea nobis veratrum'ſt acre venenum:
At capris adipes, & coturnicibus auget.
Vt, quibus id fiat rebus, cognoſcere poſſis,
Principio meminiſſe decet, quæ diximus ante,
Semina multimodis in rebus miſta teneri.
Porrò omnes, quæcumq; cibū capiunt animantes,
Vt ſunt diſſimiles extrinſecus, & generatim
Extima membrorum circumtextura coercet,
Proinde & ſeminibus diſtant, variantq; figuris.
Semina cùm porrò diſtent, differre neceſſe'ſt
Intervalla, viaſque, foramina quæ perhibemus,
Omnibus in membris, & in ore, ipſoque palato.
Eſſe minora igitur quædam, maioraque debent,
Eſſe triquetra aliis, aliis quadrata neceſſe'ſt:
Multa rotunda, modis multis multangula quędam.
Namque figurarum ut ratio, motuſque repoſcunt,
Proinde foraminibus debent differre figuræ,
Et variare viæ, proinde ac textura coercet.
Ergo ubi, quod ſuave'ſt aliis, aliis fit amarum:
Illis, queis ſuave'ſt, læviſſima corpora debent
Contrectabiliter caulas intrare palati.
At contrà, quibus eſt eadem res intus acerba,
Aſpera nimirùm penetrant, hamataque fauceis.
Nunc facile ex his eſt rebus cognoſcere quęque.

Quippe,

Quippe, ubi cui febris bili superante coorta'st,
Aut alia ratione aliqua'st vis excita morbi:
Perturbatur ibi totum jam corpus, & omnes
Commutantur ibi positurae principiorum:
Fit, prius ad sensum ut quę corpora conveniebant,
Nunc non conveniant, & cetera sint magis apta,
Quae penetrata queunt sensum progignere acerbũ.
Vtraque enim sunt in mellis commista sapore,
Id quod jam superà tibi saepe ostendimus antè.,
Nunc age, quo pacto nareis adjectus odoris
Tangat, agam. Primùm res multas esse necess'e'st,
Vnde fluens volvat varius se fluctus odorum.
Nam fluere, & mitti volgò, spargique putandum'st,
Verùm aliis alius magis est animantibus aptus,
Dissimileis propter formas: ideoque per auras
Mellis apes quamvis longè ducuntur odore,
Vulturiique cadaveribus; tum fissa ferarum
Vngula quò tulerit gressum, promissa canum vis
Ducit: & humanum longè praesentit odorem
Romulidarum arcis servator candidus anser.
Sic aliis alius nidor datus, ad sua quemque
Pabula ducit, & à tetro resilire veneno
Cogit, eoque modo servantur saecla ferarum.
Hic odor ipse igitur, nareis quicumque lacessit,
Est, alio ut possit permitti longius alter.
Sed tamẽ haud quisquam tam longè fertur eorum,
Quàm sonitus, quàm vox, mitto jã dicere, quã res,
Quae feriunt oculorum acies, visumque lacessunt.
Errabundus enim tardè venit, ac perit antè
Paullatim facilis distractus in aeris auras:
Ex alto primùm quia vix emittitur ex re.
Nam penitus fluere, ac decedere rebus odorem
Significat, quòd fracta magis redolere videntur
Omnia, quòd contrita, quod igni concalefacta.
Deinde videre licet majoribus esse creatum
Principiis voci, quoniam per saxea septa
Non penetrat, qua vox volgò, sonitusque feruntur.
Quare etiam quod olet, non tam facile esse videbis
Investigare in qua sit regione locatum.
Refrigescit enim cunctando plaga per auras:
Nec calida ad sensum decurrit nuntia rerum.
Errant saepe canes itaque, & vestigia quaerunt.
Nec tamen hoc solis in odoribus, atq; saporum
In genere'st; sed item species rerum, atque colores
Non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
Vt non sint aliis quaedam magis acria visu.

Quin etiam gallum noctem explodentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare,
Nenu queunt rapidi contra constare leones,
Inque tueri: ita continuo meminere fugaï:
Nimirum, quia sunt gallorum in corpore quædam
Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces:
Cum tamen hæc nostras acies nil lædere possint,
Aut quia non penetrant, aut quod penetrantibus (illis,
Exitus ex oculis liber datur, in remeando
Lædere ne possint ex ulla lumina parte.
Nunc age, quæ moveant animum res, accipe, & unde
Quæ veniunt, veniant in mentem, percipe paucis.
Principio hoc dico, rerum simulacra vagari
Multa modis multis in cunctas undique parteis
Tenuia, quæ facilè inter se junguntur in auris,
Obvia cum veniunt, ut aranea, bracteaque auri.
Quippe etenim multo magis hęc sunt tenuia textu
Quàm quæ percutiunt oculos, visumque lacessunt:
Corporis hæc quoniam penetrant per rara, cientq;
Tenuem animi naturam intus, sensumq; lacessunt.
Centauros itaque, & Scyllarum membra videmus,
Cerbereasque canum facies, simulacraque eorum,
Quorum morte obita tellus amplectitur ossa:
Omne genus quoniam passim simulacra feruntur;
Partim sponte sua quæ fiunt aere in ipso,
Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt,
Et quæ consistunt ex horum facta figuris.
Nam certe ex vivo Centauri non fit imago:
Nulla fuit quoniam talis natura animaï.
Verũ ubi equi, atq; hominis casu concurrit imago,
Hæreścit facile extemplo, quod diximus antè,
Propter subtilem naturam, & tenuia texta.
Cetera de genere hoc eâdem ratione creantur:
Quæ cum mobiliter summa levitate feruntur,
Vt prius ostendi, facile uno commovet ictu
Quælibet una animum nobis subtilis imago.
Tenuis enim mens est, & mire mobilis ipsa. (sis,
Hæc fieri, ut memoro, facile hinc cognoscere pos-
Quatinus hoc simile'st oculis, quod mẽte videmus;
Atque oculis simili fieri ratione necesse'st.
Nunc igitur quoniam docui me forte leones
Cernere per simulacra, oculos quęcumq; lacessunt:
Scire licet mentem simili ratione moveri

Per

Per ſimulacra leonum, & cetera quæ videt æquè,
Nec minus atque oculi, niſi quod mage tenuia cernit.
Nec ratione alia, cum ſomnus membra profudit,
Mens animi vigilat, niſi quod ſimulacra laceſſunt,
Hæc eadem noſtros animos, quæ, cum vigilamus:
Vſqueadeo, certe ut videamur cernere eum, quem
Reddita vitai jam mors, & terra potita'ſt.
Hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
Corporis offecti ſenſus per membra quieſcunt,
Nec poſſunt falſum veris convincere rebus.
Præterea meminiſſe jacet, languetque ſopore,
Nec diſſentit, eum mortis, letique potitum
Iampridem, quem mens vivum ſe cernere credit.
Quod supereſt, non eſt mirum ſimulacra moveri,
Brachiaque in numerum jactare, & cetera membra.
Nam fit, ut in ſomnis facere hoc videatur imago.
Quippe ubi prima perit, alioque eſt altera nata
Endo ſtatu, prior hæc geſtum mutaſſe videtur.
Scilicet id fieri celeri ratione putandum'ſt:
Multaque in his rebus quæruntur, multaque nobis
Clarandum'ſt, plane ſi res exponere avemus.
Quæritur imprimis, quare quod cuique libido
Venerit, extemplo mens cogitet ejus idipſum.
Anne voluntatem noſtram ſimulacra tuentur?
Et ſimulac volumus, nobis occurrit imago?
Si mare, ſi terram cordi'ſt, ſi denique cœlum,
Conventus hominum, pompam, convivia, pugnas:
Omnia ſub verbone creat natura, paratque,
Cum præſertim aliis eâdem in regione, locoque
Longe diſſimileis animus res cogitet omnis?
Quid porrò in numerum procedere cum ſimulacra
Cernimus in ſomnis, & mollia membra movere,
Mollia mobiliter cum alternis brachia mittunt,
Et repetunt oculis geſtum pede convenienti?
Scilicet arte madent ſimulacra, & docta vagantur,
Nocturno facere ut poſſint in tempore ludos?
An magis illud erit verum, quia tempore in uno
Cum ſentimus id, ut cum vox emittitur una,
Tempora multa latent, ratio quæ comperit eſſe:
Propterea fit, uti quovis in tempore quæque
Præſtò ſint ſimulacra locis in queiſque parata?
Tanta'ſt mobilitas, & eorum copia tanta.
Et quia tenuia ſunt, niſi ſe contendit acutè, (ſunt
Cernere non potis eſt animus: proinde omnia, quæ
Præterea pereunt, niſi ſic ſeſe ipſe paravit.

Ipſe parat ſeſe porrò, ſperatque futurum,
Vt videat, quod cōſequitur rem quamque: fit ergo.
Nonne vides, oculos etiam cùm tenuia quæ ſint,
Cernere cœperunt, contendere ſe, atque parare,
Nec ſine eo fieri poſſe, ut cernamus acute:
Et tamen in rebus quoque apertis noſcere poſſis,
Si non advertas animum, proinde eſſe, quaſi omni
Tempore ſemotæ fuerint, longeque remotæ.
Cur igitur mirum'ſt, animus ſi cetera perdit,
Præterquám quibus eſt in rebus deditus ipſe?
Deinde adopinamur de ſignis maxima parvis:
Ac nos in fraudem induimus, fruſtramur & ipſi.
Fit quoque, ut interdum non ſuppeditetur imago
Ejuſdem generis: ſed fœmina quæ fuit ante,
In manibus vir tum factus videatur adeſſe,
Aut alia ex alia facies, ætaſque ſequatur:
Quod ne miremur, ſopor atque oblivia curant.
Illud in his rebus vitium vehementer, & illum
Effugere errorem, vitareque præmeditator,
Lumina ne facias oculorum clara creata,
Proſpicere ut poſſimus, & ut proferre viai
Proceros paſſus; ideó faſtigia poſſe
Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari:
Brachia tum porrò validis ex apta lacertis
Eſſe, manuſque datas utraque à parte miniſtras,
Vt facere ad vitam poſſimus, quæ foret uſus.
Cetera de genere hoc inter quæcumque pretantur,
Omnia perverſa præpoſtera ſunt ratione:
Nil ideò quoniam natum'ſt in corpore, ut uti
Poſſemus: ſed quod natum'ſt, id procreat uſum.
Nec fuit ante videre oculorum lumina nata,
Nec dictis orare prius, quàm lingua creata'ſt:
Sed potiùs longè linguæ præceſſit origo
Sermonem: multoque creatæ ſunt priùs aures
Quam ſonus eſt auditus: & omnia deniq; membra
Antè fuêre, (ut opinor) eorum quàm foret uſus.
Haud igitur potuere utendi creſcere cauſa.
At contrà conferre manu certamina pugnæ,
Et lacerare artus, fœdareque membra cruore,
Antè fuit multò, quàm lucida tela volarent.
Et volnus vitare priùs natura coegit,
Quàm daret objectum parmaï læva per artem.
Scilicet & feſſum corpus mandare quieti,
Multo antiquius eſt, quàm lecti mollia ſtrata:
Et ſedare ſitim prius eſt, quàm pocula, natum.
Hæc igitur poſſunt utendi condita cauſa

Credier

Credier, ex uſu quæ ſunt, vitaque reperta.
Illa quidem ſeorſum ſunt omnia, quæ prius ipſa
Nata, dedere ſuæ pòſt notitiam utilitatis.
Quo genere imprimis ſenſus, & membra videmus.
Quare etiã atq; etiam procul eſt, ut credere poſſis
Vtilitatis ob officium potuiſſe creari.
Illud item non eſt mirandum, corporis ipſa
Quod natura cibum quærit cujuſque animantis.
Quippe etenim fluere, atq; recedere corpora rebus
Multa modis multis, docui : ſed plurima debent
Ex animalibus iis, quæ ſunt exercita motu :
Multaque per ſudorem ex alto preſſa feruntur :
Multa per os exhalantur, cùm languida anhelant.
His igitur rebus rareſcit corpus, & omnis
Subruitur natura: dolor quam conſequitur rem.
Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus :
Et recreet vireis interdatus, atque patentem
Per membra ac venas ut amorem obturet edendi.
Humor item diſcedit in omnia quæ loca cumque
Poſcunt humorem : glomerataque multa vaporis
Corpora, quæ ſtomacho præbent incendia noſtro,
Diſſupat adueniens liquor, ac reſtinguit, ut ignem,
Vrere ne poſſit calor amplius aridus artus.
Sic igitur tibi anhela ſitis de corpore noſtro
Abluitur, ſic expletur jejuna cupido.
Nunc, quî fiat, uti paſſus proferre queamus,
Cùm volumus, varieq; datum ſit membra movere;
Et quæ res tantum hoc oneris protrudere noſtri
Corporis inſuerit, dicam : tu percipe dicta.
Dico animo noſtro primùm ſimulacra meandi
Accidere, atque animum pulſare, ut diximus antè.
Inde voluntas fit. neque enim facere incipit ullam
Rẽ quiſquã, quàm mens providit, quid velit, antè.
At, quod providet, illius rei conſtat imago.
Ergo animus cùm ſeſe ita commovet, ut velit ire,
Inque gredi : ferit extemplò, quæ in corpore totò
Per membra, atque artus, animaï diſſita vis eſt :
Et facile'ſt factu, quoniam conjuncta tenetur.
Inde ea proporrò corpus ferit : atque ita tota
Paullatim moles protruditur atque movetur.
Præterea tum rareſcit quoque corpus : & aer,
Scilicet ut debet, qui ſemper mobilis extat,
Per patefacta venit, penetratque foramina largus,
Et diſpergitur ad parteis ita quaſque minutas
Corporis. hinc igitur rebus fit utrimque duabus,
Corpus uti, ut navis velis, ventoque, feratur.

Nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
Tantula quod tantum corpus corpuscula possunt
Contorquere, & onus totum convertere nostrum.
Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis
Trudit agens magnam magno molimine navim:
Et manus una regit quantovis impete euntem;
Atque gubernaclum contorquet quolibet unum:
Multaq; per trochleas, & tympana pondere magno
Commovet, atque levi sustollit machina nisu.
Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
Inriget, atque animi curas è pectore solvat:
Suavidicis potius quàm multis versibus edam:
Parvus ut est cycni melior canor ille, gruum quam
Clamor in ætheriis dispersus nubibus Austri.
Tu mihi da tenueis aureis, animumque sagacem:
Ne fieri negites, quæ dicam, posse; retroque
Vera repulsanti discedas pectore dicta:
Tutemet in culpa cum sis, ne cernere possis.
Principio somnus fit, ubi est distracta per artus
Vis animæ, partimque foras ejecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum.
Dissolvuntur enim tũ demum membra fluuntque.
Nam dubium non est, animaï quin opera sit
Sensus hic in nobis: quem cum sopor impedit esse,
Tum nobis animam perturbatã esse putandum'st:
Ejectamque foras; non omnem; namque jacêret
Æterno corpus perfusum frigore leti:
Quippe ubi nulla latens animaï pars remaneret
In membris, cinere ut multa latet obrutus ignis:
Vnde reconflari sensus per membra repentè
Possit, ut ex igni cæco consurgere flamma.
Sed quibus hæc rebus novitas confletur: & unde
Perturbari anima, & corpus languescere possit,
Expediam: tu fac ne ventis verba profundam.
Principiò externa corpus de parte necessum'st,
Aeriis quoniam vicinum tangitur auris,
Tundier, atque eius crebro pulsarier ictu.
Proptereaque ferè res omnes, aut corio sunt,
Aut seta, aut conchis, aut callo, aut cortice tectæ.
Interiorem etiam partem spirantibus aer
Verberat, hic idem cum ducitur, atque reflatur.
Quare utrimque secus cùm corpus vapulet: & cùm
Perveniant plagæ per parva foramina nobis
Corporis ad primas parteis, elementaque prima:
Fit quasi paullatim nobis per membra ruina.

Conturbantur enim positura principiorum
Corporis, atque animi sic, ut pars inde animaï
Ejiciatur, & introrsum pars abdita cedat :
Pars etiam distracta per artus, non queat esse
Conjuncta inter se, nec motu mutua fungi.
Inter enim sepit coitus natura, viasque :
Ergo sensus abit mutatis motibus alte.
Et quoniam non est, quasi quod suffulciat artus :
Debile fit corpus, languescunt omnia membra :
Brachia, palpebræque cadunt, poplitesque procumbunt.
Deinde cibũ sequitur somnus: quia, quæ facit aer,
Hæc eadem cibus in venas dum diditur omneis,
Efficit : & multo sopor ille gravissimus extat,
Quem satur, aut lassus capias : quia plurima tũ se
Corpora conturbant magno contusa labore.
Fit ratione eadem conjectus porrò animai
Altior, atque foras ejectus largior eius,
Et divisior inter se, ac distractior intus.
Et cui quisque fere studio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens :
In somnis eadem plerumque videmur obire :
Caussidici causas agere, & componere leges :
Endoperatores pugnare, ac prælia obire :
Nautæ côntractum cum ventis cernere bellum :
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerum
Semper, & inventam patriis exponere chartis.
Cetera sic studia, atque artes plerumque videntur
In somnis animos hominum frustrata tenere.
Et quicumque dies multos ex ordine ludis
Assiduas dederunt operas; plerumque videmus,
Cum jam destiterunt ea sensibus usurpare ;
At reliquas tamen esse vias in mente patenteis,
Qua possint eadem rerum simulacra venire.
Per multos itaque illa dies eadem obversantur
Ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
Cernere saltanteis, & mollia membra moventeis,
Et citharæ liquidum carmen, chordasq; loquenteis
Auribus accipere, & consessum cernere eundem,
Scenaïque simul varios splendere decôres :
Vsque adeo magni refert studium, atque voluntas,
Et quibus in rebus consuerint esse operati
Non homines solùm, sed verò animalia cuncta.
Quippe videbis equos forteis, cùm membra jacebunt,

In somnis sudare tamen, spirareque sæpe,
Et quasi de palmis summas contendere vireis:
Tunc quasi carceribus patefactis sæpe quiete:
Venantumque canes in molli sæpe quiete
Iactant crura tamen subito, vocesque repente
Mittunt, & crebras redducunt naribus auras,
Vt vestigia si teneant inventa ferarum:
Expergefactique sequuntur inania sæpe
Cervorum simulacra, fugæ quasi dedita cernant:
Donec discussis redeant erroribus ad se.
At consueta domi catulorum blanda propago
Degere, sæpe levem ex oculis, volucremque soporem
Discutere, & corpus de terra corripere instant.
Proinde quasi ignotas facies, atque ora tuantur.
Et quàm quæque magis sunt aspera seminiorum,
Tam magis in somnis eadem sævire necessum'st.
At variæ fugiunt volucres, pinnisque repente
Sollicitant divûm nocturno tempore lucos,
Accipitres somno in leni si prœlia, pugnasque
Edere sunt persectantes, visæque volantes.
Porro hominum mentes magnis quæ motibus edunt!
Magna etenim sępe in somnis, faciuntq; geruntq;.
Reges expugnant, capiuntur, prælia miscent:
Tollunt clamores, quasi si jugulentur ibidem:
Multi depugnant, gemitusque doloribus edunt;
Et quasi pantheræ morsu, sævive leonis
Mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
Multi de magnis per somnum rebu' loquuntur:
Indicioque sui facti persæpe fuere.
Multi mortem obeunt, multi de montibus altis
Se quasi præcipitent ad terram corpore toto,
Exterrentur, & ex somno quasi mentibu' capti
Vix ad se redeunt permoti corporis æstus.
Flumen item sitiens, aut fontem propter amœnum
Adsidet: & totum prope faucibus occupat amnem.
Pueri sæpe lacum propter, se, ac dolia curta
Somno devincti credunt extollere vestem:
Totius humorem saccatum ut corpori' fundant:
Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
Tum quibus ætatis freta primitus insinuantur,
Semen ubi ipsa dies membris matura creavit,
Conveniunt simulacra foris e corpore quoique
Nuntia præclari vultus, pulchrique coloris:
Qui ciet irritans loca turgida semine multo:

Vt quasi transactis sæpe omnibu' rebu' profundant
Seminis ingenteis fluctus, vestemque cruentent.
Sollicitatur id in nobis, quod diximus ante,
Semen, adulta ætas cùm primùm roborat artus.
Namque alias aliud res commovet, atque lacessit.
Ex homine humanũ semen ciet una hominis vis:
Quod simulatque suis ejectum sedibus exit
Per membra, atque artus decedit corpore toto
In loca conveniens nervorum certa, cietque
Continuo parteis genitaleis corporis ipsas.
Inritata tument loca semine: fitque voluntas
Ejicere id, quo se contendit dira libido:
Idque petit corpus mens, unde'st saucia amore.
Namque omnes plerumque cadunt in volnus, & illam
Emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
Et si comminus est, hostem ruber occupat humor.
Sic igitur Veneris qui telis accipit ictum,
Sive puer membris muliebribus hunc jaculatur:
Seu mulier toto jactans è corpore amorem,
Vnde feritur, eò tendit, gestitque coïre,
Et jacere humorem in corpus de corpore ductum.
Namque voluptatem præsagit multa cupido.
Hæc Venus est nobis: hinc autem'st nomẽ amoris:
Hinc illa primùm Veneris dulcedinis in cor
Stillavit gutta, & successit frigida cura.
Nam si abest quod ames, præsto simulacra tamen sunt
Illius, & nomen dulce obversaturad aureis.
Sed fugitare decet simulacra, & pabula amoris
Abstergere sibi, atque aliò convertere mentem,
Et jacere humorem conlectum in corpora quæque:
Nec retinere semel conceptum unius amore,
Et servare sibi curam certumque dolorem.
Vlcus enim vivescit, & inveterascit alendo,
Inque dies gliscit furor, atque ærumna gravescit,
Si non prima novis conturbes volnera plagis,
Volgivagaque vagus Venere ante recentia cures,
Aut aliò possis animi traducere motus.
Nec Veneris fructu caret is, qui vitat amorem:
Sed potius, quæ sunt sine pœna, commoda sumit.
Nam certa, & pura'st sanis magis inde voluptas,
Quàm miseris. etenim potiundi tempore in ipso
Fluctuat incertis erroribus ardor amantum,
Nec cõstat quid primũ oculis, manibusq; fruantur.
Quod petiere, premunt arcte, faciuntque dolorem

Corporis, & denteis inlidunt sæpe labellis,
Osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas:
Et stimuli subsunt, qui instigant lædere id ipsum,
Quodcumque'st, rabies unde illæ germina surgunt.
Sed leviter pœnas frangit Venus inter amorem,
Blandaque refrenat morsus admista voluptas.
Namque in eo spes est, unde'st ardoris origo,
Restingui quoq; posse ab eodē corpore flammam,
Quod fieri contrà coram natura repugnat:
Vnaque res hæc est, cuius quam pluria habemus,
Tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
Nam cibus, atque humor mēbris adsumitur intus:
Quæ quoniam certas possunt obsidere parteis,
Hoc facilè expletur laticum, frugumque cupido.
Ex hominis verò facie, pulcroque colore,
Nil datur in corpus præter simulacra fruendum
Tenuia, quæ vento spes captat sæpe misella.
Vt bibere in somnis sitiens cum quærit, & humor
Non datur, ardorem in membris qui stinguere possit:
Sed laticum simulacra petit, frustraque laborat:
In medioque sitit torrenti flumine potans.
Sic in amore Venus simulacris ludit amanteis:
Nec satiare queunt spectando corpora coràm:
Nec manibus quidquam teneris abradere membris
Possunt, errantes incerti corpore toto.
Denique cum membris conlatis flore fruuntur
Ætatis: dùm jam præsagit gaudia corpus,
Atque in eo'st Venus, ut muliebria conserat arva:
Adfigunt avide corpus, junguntque salivas
Oris, & inspirant pressantes dentibus ora:
Nequidquam; quoniā nihil inde abradere possunt,
Nec penetrare, & abire in corpus corpore toto.
Na mfacere interdum hoc velle, & certare videntur:
Vsqueadeo cupide Veneris compagibus hærent,
Membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.
Tandem ubi se erupit nervis conlecta cupido:
Parva fit ardoris violenti pausa parumper:
Inde redit rabies eadem, & furor ille revisit,
Cum sibi, quod cupiant ipsi, contingere quærunt,
Nec reperire, malū id possunt quę machina vincat:
Vsqueadeò incerti tabescunt volnere cæco.
Adde quod absumunt vireis, pereuntque labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas.
Labitur interea res, & vadimonia fiunt:

Languent officia, atque ægrotat fama vacillans :
Vnguenta, & pulchra in pedibus Sicyonia rident
Scilicet, & grandes viridi cum luce ſmaragdi
Auro includuntur, teriturque Thalaſſina veſtis
Adſidue, & Veneris ſudorem exercita potat :
Et bene parta patrum fiunt anademata, mitræ :
Interdum in pallam, Melitenſia, Ciaq; vertunt.
Eximia veſte, & victu convivia, ludi,
Pocula crebra, unguenta, coronæ, ſerta parantur,
Nequidquam : quoniam medio de fonte lepôrum
Surgit amari aliquid, quod in ipſis floribus angat :
Aut quòd conſcius ipſe animus ſe forte remordet,
Deſidioſe agere ætatem, luſtriſque perire :
Aut quod in ambiguo verbum jaculata reliquit,
Quod cupido adfixum cordi viveſcit, ut ignis :
Aut nimium jactare oculos, aliumve tueri
Quod putat, in voltuque videt veſtigia riſus.
Atque in amore mala hæc proprio, ſummeque ſecundo
Inveniuntur : in adverſo vero, atque inopi ſunt,
Prendere quæ poſſis oculorum lumine aperto
Innumerabilia : ut melius vigilare ſit ante,
Qua docui ratione, cavêreque, ne inliciaris.
Nam vitare, plagas in amoris ne laciamur,
Non ita difficile'ſt, quàm captum retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.
Et tamen implicitus quoque poſſis, inque peditus
Effugere infeſtum, niſi tute tibi obvius obſtes;
Et prætermittas animi vitia omnia primum,
Tú quæ corpori' ſunt eius, quam percupis, ac vis.
Nam hoc faciunt homines plerumque cupidine cæci,
Et tribuunt ea, quæ non ſunt his commoda verè.
Multimodis igitur pravas, turpeiſque videmus
Eſſe in deliciis, ſummoque in honore vigere.
Atque alios alii inrident, Veneremque ſuadent
Vt plâcent, quoniam fœdo adflictantur amore :
Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe.
Nigra μελιχροος eſt : immunda, & fœtida, ἀκοσμος.
Cæſia, παλλάδιον : nervoſa, & lignea, δορκὰς :
Parvola, pumilio, χαρίτων μία, tota merum ſal:
Magna, atque immanis, κατάπληξις, plenaque honoris :
Balba, loqui non quit, τραυλίζει : muta, pudens eſt.

At flagrans, odioſa, loquacula, λαμπάδιον fit:
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, cum vivere non quit
Præ macie: ῥαδινὴ vero eſt, jam mortua tuſſi.
At gemina & mammoſa, Ceres eſt ipſa ab Iaccho:
Simula, σιληνὴ ac ſatura'ſt: labioſa, φίλημα.
Cetera de genere hoc longum'ſt, ſi dicere coner.
Sed tamen eſto jam quantovis oris honore,
Cui Veneris membris vis omnibus exoriatur:
Nempe aliæ quoque ſunt, nempe hac ſine viximus ante:
Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi,
Et miſeram tetris ſe ſuffit odoribus ipſa:
Quam famulæ longe fugitant, furtimque cachinnant.
At lacrymans excluſus amator limina ſæpe
Floribus & ſertis operit, poſteiſque ſuperbos
Vnguit amaracino, & foribus miſer oſcula figit.
Quem ſi jam admiſſum, venientem offenderit aura
Vna modo, cauſas abeundi quærat honeſtas:
Et meditata diu cadat alte ſumta querela:
Stultitiæque ibi ſe damnet: tribuiſſe quòd illi
Plus videat, quàm mortali concedere par eſt.
Nec Veneres noſtras hoc fallit: quo magis ipſæ
Omnia ſummopere hos vitæ poſtſcenia celant,
Quos retinere volunt, adſtrictoſque eſſe in amore:
Nequicquã; quoniã tu animo tamen omnia poſſis
Protrahere in lucem, atque omneis anquirere niſus.
Et ſi bello animo'ſt, & non odioſa viciſſim,
Prætermittet te humanis concedere rebus.
Nec mulier ſemper ficto ſuſpirat amore,
Quæ complexa viri corpus cum corpore jungit,
Et tenet adſuctis humectans oſcula labris.
Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris.
Nec ratione alia volucres, armenta, feræque,
Et pecudes, & equæ maribus ſubſidere poſſent,
Si non ipſa quòd illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & Venerem ſalientum læta retractat.
Nonne vides, etiam quos mutua ſæpe voluptas
Vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur?
In triviis quam ſæpe canes diſcedere aventes,
Diverſi cupide ſummis ex viribu' tendunt:
Cùm interea validis Veneris compagibus hærent!
Quod facerent numquã, niſi mutua gaudia noſſent,
Quæ iacere in fraudem poſſent, vinctoſque tenere.

Quare etiam atque etiam, ut dico, est communis voluptas.
Et commiscendo cum semen forte virile
Fœmina commulsit subita vi, corripuitque:
Tum similes matrum materno semine fiunt,
Vt patribus patrio: sed quos utriusque figuræ
Esse vides juxtim misceнteis volta parentum,
Corpore de patrio, & materno sanguine crescunt:
Semina cùm Veneris stimulis excîta per artus
Obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
Et neq; utrum superavit eorum, nec superatum'st.
Fit quoq;, ut interdum similes existere avorum
Possint, & referant proavorum sæpe figuras,
Propterea, quia multa modis primordia multis
Mista suo celant in corpore sæpe parentes,
Quæ patribus patres tradunt à stirpe profecta;
Inde Venus varia producit sorte figuras:
Maiorumque refert voltus, vocesque, comasque:
Quandoquidem nihilo minus hæc de semine certo
Fiunt, quàm facies, & corpora, membraque nobis.
Et muliebre oritur patrio de semine sæclum:
Maternoque mares existunt corpore creti.
Semper enim partus duplici de semine constat:
Atque utri simile'st magis id, quodcumque creatur,
Ejus habet plus parte æqua, quod cernere possis:
Sive virûm suboles, sive'st muliebris origo.
Nec divina satum genitalem numina cuiquam
Abstergent, pater à natis ne dulcibus umquam
Appelletur, & ut sterili Venere exigat ævum:
Quod plerique putant, & multo sanguine mæsti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,
Vt gravidas reddant uxores semine largo.
Nequidquam divûm numen, sorteisque fatigant.
Nam steriles nimium crasso sunt semine partim:
Et liquido præter justum, tenuique vicissim.
Tenue, locis quia non potis est adfigere adhæsum,
Liquitur extemplò, & revocatum cedit ab ortu;
Crassius hoc porro, quoniam concretius æquo
Mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu:
Aut penetrare locos æque nequit: aut penetratum
Ægre admiscetur muliebri semine semen.
Nam multum harmoniæ Veneris differre videntur:
Atque alias alii complent magis: ex aliisque
Suscipiunt aliæ pondus magis, inque gravescunt.
Et multæ steriles Hymenæis ante fuerunt

Pluribus, & nactæ pòst ſunt tamen, unde puellos
Suſcipere, & partu poſſent diteſcere dulci:
Et quibus ante domi fœcundæ ſæpe nequiſſent
Vxores parere: inventa'ſt illis quoque compar
Natura, ut poſſent natis munire ſenectam:
Vſqueadeo magni refert, ut ſemina poſſint
Seminibus commiſceri genitaliter apta,
Craſſaque conveniant liquidis, & liquida craſſis,
Quæ cui juncta viro ſit fœmina per Veneris res.
Atque adeo refert, quo victu vita colatur:
Namque aliis rebus concreſcunt ſemina membris;
Atque aliis extenuantur, tabentque viciſſim:
Et quibus ipſa modis tractetur blanda voluptas,
Id quoque permagni refert. nam more ferarum,
Quadrupedumque magis ritu, plerumque putantur
Concipere uxores: quia ſic loca ſumere poſſunt
Pectoribus poſitis, ſublatis ſemina lumbis.
Nec molles opu' ſunt motus uxoribus hilum.
Nam mulier prohibet ſe concipere, atque repugnat,
Clunibus ipſa viri Venerem ſi læta retractet:
Atque exoſſato ciet omni pectore fluctus.
Eicit enim ſulci recta regione, viaque
Vomerem, atque locis avertit ſeminis ictum:
Idque ſua cauſa conſuerunt ſcorta moveri:
Ne complerentur crebro, gravidæque jacêrent;
Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet:
Conjugibus quod nil noſtris opus eſſe videtur.
Nec divinitus interdum, Veneriſque ſagittis,
Deteriore fit ut forma muliercula ametur.
Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis,
Morigeriſque modis, & mundo corpori' cultu,
Vt facile inſueſcat ſecum vir degere vitam.
Quod ſupereſt, conſuetudo concinnat amorem.
Nam leviter quamvis, quod crebro tunditur ictu
Vincitur in longo ſpatio tamen, atque labaſcit.
Nonne vides etiam guttas in ſaxa cadenteis
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA

LIBER QVINTVS.

QVIS potis eſt dignum pollenti pectore carmen
Condere pro rerum maieſtate, hiſque repertis?
Quiſve valet tantum verbis, ut fingere laudes
Pro meritis eius poſſit, qui talia nobis
Pectore parta ſuo, quæſitaque præmia liquit?
Nemo, ut opinor, erit mortali corpore cretus.
Nam ſi ut ipſa petit maieſtas cognita rerum,
Dicendum'ſt: deus ille fuit, deus, inclute Memmi,
Qui princeps vitæ rationem invênit eam, quæ
Nunc appellatur ſapientia, quique per artem
Fluctibus è tantis vitam, tantiſque tenebris,
In tam tranquillo, & tam clara luce locavit.
Confer enim divina aliorum antiqua reperta:
Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus inſtituiſſe:
Cum tamen his poſſet ſine rebus vita manere,
Vt fama'ſt, aliquas etiam nunc vivere genteis,
At bene non poterat ſine puro pectore vivi:
Quo magis hic merito nobis deus eſſe videtur:
Ex quo nunc etiam per magnas didita genteis
Dulcia permulcent animos ſolatia vitæ.
Herculis antiſtare autem ſi facta putabis,
Longius à vera multo ratione ferêre.
Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obeſſet, & horrens Arcadius ſus?
Denique quid Cretæ taurus, Lernæaque peſtis
Hydra venenatis poſſet vallata colubris?
Quidve tripectora tergemini vis Geryonaï;
Et Diomedis equi ſpirantes naribus ignem,
Thracen, Biſtoniaſque plagas, atque Iſmara propter,
Tantopere officerent nobis; unciſque tiniendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphâla colentes?
Aureaque Heſperidum ſervans fulgentia mala,

Aſper, acerba tuens, immani corpore ſerpens,
Arboris amplexus ſtirpem, quid denique obeſſet;
Propter Atlanteum littus, pelageque ſevera,
Quo neque noſter adit quiſquam, neque Barbarus audet?
Cetera de genere hoc quæ ſunt portenta peremta,
Si non victa forent, quid tandem viva nocerent?
Nil, ut opinor: ita ad ſatiatem terra ferarum
Nunc etiam ſcatit, & trepido terrore repleta'ſt
Per nemora ac monteis magnos, ſilvaſque profundas:
Quæ loca vitandi plerumque'ſt noſtra poteſtas.
At niſi purgatum'ſt pectus: quæ prœlia nobis
Atque pericula eſt ingratis inſinuandum!
Quantæ conſcindunt hominem cuppedinis acres
Sollicitum curæ, quantique perinde timores!
Quidve ſuperbia, ſpurcities, petulantia, quantas
Efficiunt cladeis! quid luxus, deſidieſque!
Hæc igitur qui cuncta ſubegerit, ex animoque
Expulerit dictis, non armis: nonne decebit
Hunc hominem numero divûm dignarier eſſe?
Cùm bene præſertim multa, ac divinitùs ipſis
Immortalibu' de divis dare dicta ſuerit:
Atque omnem rerum naturam pandere dictis.
Cujus ego ingreſſus veſtigia, nunc rationes
Perſequor, ac doceo dictis, quo quæque creata
Fœdere ſint, in eo quàm ſit durare neceſſum,
Nec validas ævi valeant reſcindere leges:
Quo genere imprimis animi natura reperta'ſt
Nativo primùm conſiſtere corpore creta;
Nec poſſe incolumis magnum durare per ævum:
Sed ſimulacra ſolere in ſomnis fallere mentem:
Cernere cum videamur eum, quem vita reliquit.
Quod ſupereſt, nunc huc rationis detulit ordo,
Vt mihi mortali conſiſtere corpore mundum,
Nativumque ſimul ratio reddunda ſit eſſe:
Et quibus ille modis congreſſus materiaï
Fundârit terram, cœlum, mare, ſidera, ſolem,
Lunaïque globum: tum quæ tellure animantes
Extiterint: & quæ nullo ſint tempore natæ:
Quove modo genus humanum variante loquela
Cœperit inter ſe veſci per nomina rerum:
Et quibus ille modis divûm metus inſinuarit
Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur
Fana, lacus, lucos, aras, ſimulacraque divûm.
Præterea ſolis curſus lunæque meatus

Expe-

Expediam, qua vi flectat natura gubernans:
Ne forte hîc inter cœlum terramque reamur
Libera sponte sua cursus lustrare perenneis,
Morigera ad fruges augendas, atque animanteis:
Neve aliqua divûm volvi ratione putemus.
Nam bene qui didicere deos securum agere ævum,
Si tamen interea mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse,
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque altè terminus hærens.
Quod superest, ne te promissis plura moremur:
Principiò, maria ac terras, cœlumque tuêre:
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Treis species tam dissimileis, tria talia texta;
Vna dies dabit exitio: multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi.
Nec me animi fallit, quam res nova, miraq; menti
Accidat, exitium cœli terræque futurum:
Et quâm difficile id mihi sit pervincere dictis:
Vt fit, ubi insolitam rem adportes auribus ante,
Nec tamen hanc possis oculorum subdere visu,
Nec jacere endo manus, via quà munita fidei
Proxima fert humanum in pectus, templaque mentis.
Sed tamen effabor: dictis dabit ipsa fidem res
Forsitan, & graviter terrarum motibus ortis
Omnia conquassari in parvo tempore cernes:
Quod procul à nobis flectat fortuna gubernans:
Et ratio potiùs, quàm res persuadeat ipsa,
Succidere horrisono posse omnia victa fragore.
Quâ priùs aggrediar quàm de re fundere fata
Sanctius, & multo certa ratione magis, quàm
Pythia, quæ tripode è Phœbi, lauroque profatur.
Multa tibi expediam doctis solatia dictis,
Relligione refrenatus ne forte rearis
Terras, & solem, & cœlum, mare, sidera, lunam
Corpore divino debere æterna meare:
Propterea que putes ritu par esse gigantum,
Pendere eos pœnas immani pro scelere omneis,
Qui ratione sua disturbent mœnia mundi,
Præclarumque velint cœli restinguere solem,
Immortalia mortali sermone notantes;

Quæ procul usqueadeo divino ab numine distent,
Inque deûm numero sic sint indigna videri,
Notitiam potiùs præbere ut posse putentur,
Quid sit vitali motu, sensuque remotum.
Quippe etenim non est cum quovis corpore ut esse
Posse animi natura putetur, consiliumque:
Sicut in æthere non arbor, non æquore salso
Nubes esse queunt, neque pisces vivere in arvis,
Nec cruor in lignis, nec saxis succus inesse.
Certũ, ac dispositũ'st, ubi quidquid crescat & insit:
Sic animi natura nequit sine corpore oriri
Sola, neque à nervis, & sanguine longiter esse.
Hoc si posset enim, multo prius ipsa animi vis
In capite, aut humeris, aut imis calcibus esse
Posset, & innasci quavis in parte soleret:
Tandem in eodem homine, atque in eodem vase
maneret.
Quod quoniã nostro quoq; constat corpore certũ;
Dispositumque videtur, ubi esse & crescere possit
Seorsum anima, atq; animus: tanto magis infitiandum,
Totum posse extra corpus, formamque animalem
Putribus in glebis terrarum, aut solis in igni,
Aut in aqua durare, aut altis ætheris oris.
Haud igitur constant divino prædita sensu,
Quandoquidem nequeunt vitaliter esse animata.
Illud item non est, ut possis credere, sedes
Esse Deûm sanctas in mundi partibus ullis.
Tenuis enim natura Deûm, longeque remota
Sensibus à nostris, animi vix mente videtur.
Quæ quoniam manuum tactum suffûgit & ictum,
Tactile nil nobis quod sit, contingere debet.
Tangere enim non quit, quod tangi non licet ipsũ.
Quare etiam sedes quoque nostris sedibus esse
Dissimiles debent, tenues de corpore eorum:
Quæ tibi posteriùs largo sermone probabo.
Dicere porro hominum causa voluisse parare
Præclaram mundi naturam, proptereaque
Id laudabile opus divûm laudare decere,
Æternumque putare, atque immortale futurum;
Nec fas esse, Deûm quod sit ratione vetusta
Gentibus humanis fundatum perpetuo ævo,
Sollicitare suis ullum de sedibus umquam,
Nec verbis vexare, & ab imo evertere summam:
Cetera de genere hoc adfingere, & addere Memmi,
Desipere'st, quid enim immortalibus, atque beatis

Gratia

Gratia nostra queat largirier emolumenti,
Vt nostra quidquam causa gerere adgrediantur?
Quidve novi potuit tanto post ante quietos
Inlicere, ut cuperent vitam mutare priorem?
Nam gaudere novis rebus debere videtur,
Cui veteres obsunt: sed, cui nil accidit ægri,
Tempore in anteacto cùm pulcre degeret ævum,
Quid potuit novitatis amorem accendere tali?
An credo in tenebris vita, ac mærore jacebat,
Donec diluxit rerum genitalis origo?
Quidve mali fuerat nobis non esse creatis?
Natus enim debet quicumque'st velle manere
In vita, donec retinebit blanda voluptas:
Qui numquam vero vitæ gustavit amorem,
Nec fuit in numero, quid obest non esse creatum?
Exemplum porro gignundis rebus, & ipsa
Notities hominum, divis unde insita primum?
Quid vellent facere ut scirent, animoque viderent?
Quove modo'st umquam vis cognita principiorum,
Quidnam inter sese permutato ordine possent,
Si non ipsa dedit specimen natura creandi?
Namque ita multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibusque suis consuerunt concita ferri,
Omnimodisque coïre, atque omnia pertentare,
Quæcumque inter se possint congressa creare:
Vt non sit mirum si in taleis disposituras
Deciderunt quoque, & in taleis venêre meatus,
Qualibus hæc rerũ geritur nunc summa novando.
Quod si jam rerum ignorem primordia quæ sint,
Hoc tamen ex ipsis cœli rationibus ausim
Confirmare, aliisque ex rebus reddere multis,
Nequaquam nobis divinitus esse paratam
Naturam rerum: tanta stat prædita culpa.
Principio, quantum cœli tegit impetus ingens,
Inde avidam partem monteis, silvæque ferarum
Possedere, tenent rupes, vastæque paludes,
Et mare, quod late terrarum distinet oras.
Inde duas porrò prope parteis fervidus ardor,
Assiduusque geli casus mortalibus aufert.
Quod superest arvi, tamen id natura sua vi
Sentibus obducat, ni vis humana resistat,
Vitaï causa valido consueta bidenti
Ingemere, & terram pressis proscindere aratris.
Si non fœcundas vertentes vomere glebas,
Terraïque solum subigentes cimus ad ortus:

Sponte

Sponte ſua nequeant liquidas exiſtere in auras :
Et tamen interdum magno quæſita labore,
Cũ jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius ſol,
Aut ſubiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ;
Flabraque ventorum violento turbine vexant.
Præterea genus horriferum natura ferarum,
Humanæ genti infeſtum, terraque marique;
Cur alit, atque auget? cur anni tempora morbos
Important? quare mors immatura vagatur?
Tum porrò puer, ut ſævis projectus ab undis
Navita, nudus humi jacet, infans, indigus omni
Vitali auxilio : cùm primum in luminis oras
Nixibus ex alvo matris natura profudit :
Vagituque locum lugubri complet, ut æquum'ſt,
Cui tantum in vita reſtet tranſire malorum.
At variæ creſcunt pecudes, armenta, feræque :
Nec crepitacula eis opu'ſunt, nec cuiquam adhibenda'ſt
Almæ nutricis blanda, atque infracta loquela :
Nec varias quærunt veſteis pro tempore cœli.
Denique non armis opus eſt, non mœnibus altis,
Queis ſua tutentur, quando omnibus omnia large
Tellus ipſa parit, naturaque dædala rerum.
Principiò quoniam terrai corpus, & humor,
Aurarumque leves animæ, calidique vapores,
E quibus hæc rerum conſiſtere ſumma videtur,
Omnia nativo ac mortali corpore conſtant :
Debet eodem omnis mundi natura putari.
Quippe etenim quorũ parteis, & membra videmus
Corpore nativo & mortalibus eſſe figuris :
Hæc eadem ferme mortalia cernimus eſſe,
Et nativa ſimul. quapropter maxima mundi
Cum videam membra, ac parteis conſumta regigni:
Scire licet cœli quoque idem terræque fuiſſe
Principiale aliquod tempus, clademque futuram.
Illud in his rebus ne arripuiſſe rearis
Memmi, quod terram, atque ignem mortalia ſumſi
Eſſe : neque humorem dubitavi, auraſque perire :
Atque eadem gigni, rurſuſque augeſcere dixi :
Principio pars terraï non nulla peruſta
Solibus aſſiduis, multa pulſata pedum vi
Pulveris exhalat nebulam, nubeiſque volanteis,
Quas validi toto diſpergunt aëre venti :
Pars etiam glebarum ad diluviem revocatur
Imbribus, & ripas radentia flumina rodunt.

Præ-

Præterea, pro parte sua quodcumque alit auget,
Roditur: & quoniam dubio procul esse videtur
Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum:
Ergo terra tibi libatur, & aucta recrescit.
Quod superest, humore novo mare, flumina, fonteis
Semper abundare, & latices manare perenneis,
Nil opus est verbis, magnus decursus aquarum
Vndique declarat: sed primum quidquid aquaï
Tollitur, in summaq; fit, ut nihil humor abundet;
Partim quod validi verrentes æquora venti
Diminuunt, radiisq; retexens ætherius sol:
Partim quod subter per terras diditur omnis.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Convenit: inde super terras fluit agmine dulci,
Qua via secta semel liquido pede detulit undas.
Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto
Innumerabiliter privas mutatur in horas.
Semper enim quodcumque fluit de rebus, id omne
Aeris in magnum fertur mare: qui nisi contra
Corpora retribuat rebus, recreetque fluenteis,
Omnia jam resoluta forent, & in aera versa.
Haud igitur cessat gigni de rebus, & in res
Recidere assidue, quoniam fluere omnia constat.
Largus item liquidi fons luminis, ætherius sol
Inrigat assidue cœlum candore recenti,
Suppeditatque novo confestim lumine lumen.
Nam primum quidquid fulgoris disperit eii,
Quocúq; accidit: id licet hinc cognoscere possis,
Quod simul ac primum nubes succedere soli
Cæpere, & radios inter quasi rumpere lucis,
Extemplo inferior pars horum disperit omnis,
Terraque inumbratur, qua nimbi cumq; feruntur,
Vt noscas splendore novo res semper egere,
Et primum jactum fulgoris quemque perire,
Nec ratione alia res posse in sole videri,
Perpetuo ni suppeditet lucis caput ipsum.
Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt,
Lumina, pendentes lychni, claræque coruscis
Fulguribus pingues multa caligine tedæ,
Consimili properant ratione, ardore ministro
Suppeditare novum lumen, tremere ignibus instant:
Instant, nec loca lux inter quasi rupta relinquit:
Vsqueadeo properanter ab omnibus ignibus eius
Exitium celeri toleratur origine flammæ.

Sic igitur, ſolem, lunam, ſtellaſque putandum
Ex alio, atque alio lucem jactare ſubortu,
Et primum quidquid flammaï perdere ſemper:
Inviolabilia hæc ne credas fortè vigere.
Denique non lapides quoque vinci cernis ab ævo?
Non altas turreis ruere, & putreſcere ſaxa?
Non delubra deûm, ſimulacraque feſſa fatiſci?
Nec ſanctum numen fati protollere fineis
Poſſe, neque adverſus naturæ fœdera niti?
Denique non monumenta virûm dilapſa videmus
Cedere proporrò, ſubitoque ſeneſcere caſu?
Non ruere avolſos ſilices à montibus altis;
Nec validas ævi vireis, perferre patique
Finiti? neque enim caderent avolſa repentè,
Ex infinito quæ tempore pertoleraſſent
Omnia tormenta ætatis privata fragore.
Denique jam tuere hoc circum, ſupraque: quod omnem
Continet amplexu terram: quod procreat ex ſe
Omnia (quod quidam memorant) recipitque peremta:
Totum nativum mortali corpore conſtat.
Nam quodcumque alias ex ſe res auget, alitque,
Deminui debet, recreari cum recipit res.
Præterea ſi nulla fuit genitalis origo
Terrarum & cœli, ſemperque æterna fuere:
Cur ſupera bellum Thebanum, & funera Troiæ,
Non alias alii quoque res cecinere poetæ?
Quò tot facta virûm toties cecidere? nec uſquam
Æternis famæ monumentis inſita florent?
Verum (ut opinor) habet novitatem ſumma, recenſque
Natura'ſt mundi, neque pridem exordia cepit.
Quare etiam quædam nunc artes expoliuntur:
Nunc etiam augeſcunt, nunc addita navigiis ſunt
Multa: modò organici melicos peperere ſonores.
Denique natura hæc rerum, ratioque reperta'ſt
Nuper, & hanc primus cumprimis ipſe repertus
Nunc ego ſû, in patrias qui poſſim vertere voces.
Quód ſi forte fuiſſe antehac eadem omnia credis;
Sed periiſſe hominum torrenti ſæcla vapore,
Aut cecidiſſe urbeis magno vexamine mundi,
Aut ex imbribus aſſiduis exiſſe rapaceis
Per terras amneis, atque oppida cooperuiſſe:
Tanto quippe magis victus fateare neceſſe'ſt,
Exitium quoque terrarum, cœlique futurum.

Nam

Nam cum res tantis morbis, tantisque periclis
Tentarentur: ibi si tristior incubuisset
Causa, darent late cladem, magnasque ruinas:
Nec ratione alia mortales esse videmur
Inter nos: nisi quod morbis ægrescimus isdem,
Atque illi, quos à vita natura removit.
Præterea quæcumq; manent æterna, necesse'st,
Aut quia sunt solido cum corpore, respuere ictus,
Nec penetrare pati sibi quidquam, quod queat arctas
Dissociare intus parteis, ut materiaï
Corpora sunt, quorum naturam ostendimus ante:
Aut ideo durare ætatem posse per omnem,
Plagarum quia sunt expertia, sicut inane'st,
Quod manet intactum, neque ab ictu fungitur hilum:
Aut etiam, quia nulla loci sit copia circum,
Quo quasi res possint discedere, dissoluique,
Sicut summarum summa'st æterna, neque extra
Quis locus est, quo dissiliant: neque corpora sunt, quæ
Possint incidere, & valida dissolvere plaga.
At neque (uti docui) solido cum corpore mundi
Natura'st, quoniam admistum'st in rebus inane:
Nec tamen est ut inane: neque autem corpora desunt,
Ex infinito quæ possint forte coorta
Conruere hanc rerum violento turbine summam,
Aut aliam quamvis cladem importare pericli.
Nec porrò natura loci, spatiumque profundi
Deficit, exspergi quò possint mœnia mundi,
Aut alia quavis possint vi pulsa perire.
Haud igitur leti præclusa'st janua cœlo,
Nec soli, terræque, nec altis æquoris undis:
Sed patet immani, & vasto respectat hiatu.
Quare etiam nativa necessum'st confiteare
Hæc eadem. neq; enim mortali corpore quæ sunt,
Ex infinito jam tempore adhuc potuissent
Immensi validas ævi contemnere vireis.
Denique tantopere inter se cum maxima mundi
Pugnent membra, pio nequaquam concita bello:
Nonne vides aliquam longi certaminis ollis
Posse dari finem? vel cum sol, & vapor omnis
Omnibus epotis humoribus exsuperarint,
Quod facere intendunt, neque adhuc conata patrantur;

Tantum ſuppeditant amnes, ultroque minantur
Omnia diluviare ex alto gurgite ponti,
Nequidquam, quoniam verrentes æquora venti
Diminuunt, radiiſque retexens ætherius ſol;
Et ſiccare prius confidunt omnia poſſe,
Quam liquor incepti poſſit contingere finem:
Tantum ſpirantes æquo certamine bellum
Magnis de rebus inter ſe cernere certant:
Cum ſemel in terra fuerit ſuperantior ignis,
Et ſemel (ut fama'ſt) humor regnarit in arvis.
Ignis enim ſuperavit, & ambens multa peruſſit,
Avia cum Phaëthonta rapax vis ſolis equorum
Aethere raptavit toto, terraſque per omneis.
At pater omnipotens ira tum percitus acri
Magnanimum Phaëthonta repenti fulminis ictu
Deturbavit equis in terram: ſolque cadenti
Obvius æternam ſuſcepit lampada mundi:
Disjectoſque redegit equos, junxitque trementeis:
Inde ſuum per iter recreavit cuncta gubernans,
Scilicet ut veteres Graiûm cecinere poetæ:
Quod procul à vera nimis eſt ratione repulſum:
Ignis enim ſuperare poteſt, ubi materiai
Ex infinito ſunt corpora plura coorta:
Inde cadunt vires àliqua ratione revictæ:
Aut pereunt res exuſtæ torrentibus auris.
Humor item quondam cœpit ſuperare coortus,
Vt fama'ſt, hominũ multos quando obruit undis.
Inde ubi vis aliqua ratione averſa receſſit,
Ex infinito fuerat quæcumque coorta,
Conſtiterunt imbres, & flumina vim minuerunt.
Sed quibus ille modis conjectus materiaï
Fundàrit cœlum ac terram, pontique profunda,
Solisque & lunæ curſus, ex ordine ponam.
Nam certè neque conſilio primordia rerum
Ordine ſe quæque, atque ſagaci mente locarunt:
Nec quos quæque darent motus pepigere profectò:
Sed quia multa modis multis primordia rerum
Ex infinito jam tempore percita plagis,
Ponderibuſque ſuis conſuerunt concita ferri,
Omnimodiſque coïre, atque omnia pertentare,
Quæcumque inter ſe poſſent congreſſa creare:
Propterea fit, uti magnum volgata per ævum
Omnigenos cœtus, & motus experiundo,
Tandem ea conveniant, quæ ut convenêre, repentè
Magnarum rerum fiant exordia ſæpe,
Terrai, maris, & cœli, generiſque animantum.

Hîc

Hic neque tum solis rota cerni lumine largo
Altivolans poterat, neque magni sidera mundi,
Nec mare, nec cœlum, nec denique terra, neq; aer,
Nec similis nostris rebus res ulla videri:
Sed nova tempestas quædam, molesque coorta.
Diffugere inde loci partes cœpere, paresque
Cum paribus jungi res, & discludere mundum,
Membraque dividere, & magnas disponere parteis
Omnigenis è principiis: discordia quorum,
Intervalla, vias, connexus, pondera, plagas,
Concursus, motus turbabat, prœlia miscens:
Propter dissimileis formas, variasque figuras
Quod non omnia sic poterant conjuncta manere,
Nec motus inter sese dare convenienteis:
Hoc est à terris altum secernere cœlum,
Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri, secretique ætheris ignes.
Quippe etenim primum terraï corpora quæque,
Propterea, quod erant gravia, & perplexa, coïbant
In medio, atque imas capiebant omnia sedes.
Quæ quanto magis inter se perplexa coïbant,
Tam magis expressere ea, quæ mare, sidera, solem,
Lunamque efficerent, & magni mœnia mundi.
Omnia enim magis hæc è lævibus atq; rotundis
Seminibus, multoque minoribu' sunt elementis,
Quam tellus: ideo per rara foramina terræ
Partibus erumpens primus se sustulit æther
Signifer, & multos secum levis abstulit igneis:
Non alia longe ratione, ac sæpe videmus,
Aurea cum primum gemmanteis rore per herbas
Matutina rubent radiati lumina solis:
Exhalantque lacus nebulam, fluviique perennes,
Ipsa quoque interdum tellus fumare videtur:
Omnia quæ sursum cum conciliantur in alto,
Corpore concreto subtexunt nubila cœlum:
Sic igitur tum se levis, ac diffusilis æther
Corpore concreto circumdatus undique sepsit,
Et latè diffusus in omneis undique parteis,
Omnia sic avido complexu cetera sepsit.
Hunc exordia sunt solis lunæque secuta:
Inter utrosque globi quorum vertuntur in auris:
Quæ neq; terra sibi adscivit, neq; maximus æther:
Quod neque tam fuerint gravia, ut depressa sederent:
Nec levia, ut possent per summas labier oras:

Et tamen inter utrosque ita sunt, ut corpora viva
Versent, & partes ut mundi totius extent.
Quod genus in nobis quædam licet in statione
Membra manere, tamen cum sint ea, quæ moveantur.
His igitur rebus retractis, terra repente,
Maxima qua nunc se ponti plaga cærula tendit,
Succidit, & salso suffodit gurgite fossas:
Inque dies quanto circum magis ætheris æstus,
Et radii solis cogebant undique terram
Verberibus crebris extrema ad limina apertam,
In medio ut propulsa suo condensa coïret:
Tam magis expressus salsus de corpore sudor
Augebat mare manando, camposque natanteis:
Et tanto magis illa foras elapsa volabant
Corpora multa vaporis, & aeris, altaque cœli
Densebant procul à terris fulgentia templa:
Sidebant campi, crescebant montibus altis
Ascensus: neque enim poterant subsidere saxa,
Nec pariter tantumdem omnes succumbere partes.
Sic igitur terræ concreto corpore pondus
Constitit, atq; omnis mundi quasi limus in imum
Confluxit gravis, & subsedit funditus, ut fæx.
Inde mare, inde aer, inde æther ignifer ipse,
Corporibus liquidis sunt omnia pura relicta:
Et leviora aliis alia, & liquidissimus æther,
Atque levissimus aerias super influit auras:
Nec liquidum corpus turbantibus aeris auris
Commiscet: sinit hæc violentis omnia verti
Turbinibus, sinit incertis turbare procellis:
Ipse suos igneis certo fert impete labens.
Non modice fluere, atque uno posse æthera nisu,
Significat Ponto mare, certo quod fluit æstu,
Vnum labendi conservans usque tenorem.
Motibus astrorum nunc quæ sit causa canamus.
Principio magnus cœli si vertitur orbis:
Ex utraque polum parti premere aera nobis
Dicendum'st, & utraque tenere, & claudere utrimque:
Inde alium superà fluere, atque intendere eôdem,
Quo volvenda micant æterni sidera mundi:
Ast alium subter, contra qui subvehat orbem:
Vt fluvios versare rotas, atque haustra videmus.
Est etiam quoque, uti possit cœlum omne manere
In statione, tamen cum lucida signa ferantur:
Sive quod inclusi rapidi sunt ætheris æstus,

Quærentesque viam circumversantur, & ignes
Passim per cœli volvunt se immania templa:
Sive aliunde fluens alicunde extrinsecus aer
Versat agens igneis: sive ipsi serpere possunt,
Quo cuiusque cibus vocat, atque invitat eunteis,
Flammea per cœlum pascenteis corpora passim.
Nam quid in hoc mundo sit eorum, ponere certum
Difficile'st: sed quid possit, fiatque per omne
In variis mundis varia ratione creatis,
Id doceo: plureisque sequor disponere causas
Motibus astrorum: quæ possint esse per omne.
E quibus una tamen sit & hæc quoque causa necesse'st,
Quæ vegeat motum signis: sed quæ sit earum
Præcipere, haudquaquam'st pedetentim progredientis.
Terraque ut in media mundi regione quiescat,
Evanescere paullatim, & decrescere pondus
Convenit: atque aliam naturam subter habere
Ex ineunte ævo conjunctam, atque uniter aptam
Partibus aeriis mundi, quibus insita sidit.
Propterea non est oneri, neque deprimit auras:
Vt sua cuiq; homini nullo sunt pondere membra,
Nec caput est oneri collo, nec denique totum
Corporis in pedibus pondus sentimus inesse.
At quæcumque foris veniunt impostaque nobis
Pondera sunt, lædunt, permulto sæpe minora:
Vsqueadeo magni refert, quid quæ adjaceat res.
Sic igitur tellus non est aliena repente
Adlata, atque auris aliunde objecta alienis:
Sed pariter prima concepta ab origine mundi:
Certaque pars eius, quasi nobis membra, videtur.
Præterea grandi tonitru concussa repente
Terra, supra quæ se sunt concutit omnia motu:
Quod facere haud ulla posset ratione, nisi esset
Partibus aeriis mundi, cœloque revincta.
Nam communibus inter se radicibus hærent
Ex ineunte ævo conjuncta, atque uniter apta.
Nonne vides etiam, quam magno pondere nobis
Sustineat corpus tenuissima vis animai,
Propterea quia tam conjuncta, atq; uniter apta'st?
Denique jam saltu pernici tollere corpus
Quis potis est, nisi vis animæ, quæ membra gubernat?
Iámne vides quantum tenuis natura valere
Possit, ubi est conjuncta gravi cum corpore, ut aer

Conjunctus terris, & nobis est animi vis?
Nec nimio solis maior rota, nec minor ardor
Esse potest, nostris quam sensibus esse videtur.
Nam quibus è spatiis cumq; ignes lumina possunt
Adiicere, & calidum membris adflare vaporem,
Illa ipsa intervalla nihil de corpore libant
Flammarū, nihilo ad speciem'st contractior ignis.
Proinde calor quoniam solis, lumenque profusum
Perveniunt nostros ad sensus, & loca tingunt:
Forma quoque hinc solis debet lumenque videri,
Nil adeo ut possis plus, aut minus addere vere.
Lunaque sive notho fertur loca lumine lustrans,
Sive suam proprio jactat de corpore lucem,
Quidquid id est, nihilo fertur maiore figura,
Quam, nostris oculis quam cernimus, esse videtur,
Nam prius omnia, quæ longe remota tuemur
Aera per multum specie confusa videntur,
Quam minimum filum. quapropter luna necesse'st.
Quādoquidem claram speciem, certamque figuram
Præbet, ut est oris extremis cumque notata,
Quanta hæc cumque fuat, tanta hinc videatur in
alto.
Postremo quoscumque vides hinc ætheris igneis,
Dum tremor est clarus, dum cernitur ardor eorū:
Scire licet, perquam pauxillo posse minores
Esse, vel exigua maiores parte, brevique:
Quandoquidē, quoscūq; in terris cernimus igneis,
Perparvum quiddam interdum mutare videntur
Alterutram in partem filum, cum longius absint.
Illud item non est mirandum, qua ratione
Tantulus ille queat tantum sol mittere lumen,
Quod maria, ac terras omneis, cœlumque rigando
Compleat, & calido perfundat cuncta vapore.
Nam licet hinc mundi patefactum totius unum
Largifluum fontem scatere, atque erumpere flumē,
Ex omni mundo quo sic elementa vaporis
Vndique conveniunt, & sic conjectus eorum
Confluit, ex uno capite hic ut profluat ardor.
Nónne vides etiam, quàm latè parvus aquaï
Prata riget fons interdum, campisq; redundet?
Est etiam quoque, uti non magno solis ab ignì
Aera percipiat calidis fervoribus ardor;
Opportunus ita'st si forte, & idoneus aer,
Vt queat accendi parvis ardoribus ictus:
Quod genus interdum segetes stipulamq; videmus
Accipere ex una scintilla incendia passim,
Forsitan

Forsitan & rosea sol alte lampade lucens
Possideat multum cæcis fervoribus ignem
Circum se, nullo qui sit fulgore notatus,
Æstiferum & tantum radiorum exaugeat ictum.
Nec ratio solis simplex, nec certa patescit,
Quo pacto æstivis è partibus Ægocerotis
Brumaleis adeat flexus, atque inde revertens
Canceris ut vertat metas ad solstitialeis:
Lunaque mensibus id spatium videatur obire,
Annua sol in quo consumit tempora cursu:
Non, inquam, simplex his rebus reddita causa'st.
Nam fieri vel cumprimis id posse videtur,
Democriti quod sancta viri sententia ponit:
Quanto quæque magis sint terram sidera propter,
Tanto posse minus cum cœli turbine ferri.
Evanescere enim rapidas illius, & acreis
Imminui subter vireis, ideoque relinqui
Paullatim solem cum posterioribu' signis,
Inferior multo quod sit, quam fervida signa:
Et magis hoc lunam: & quanto demissior ejus
Cursus abest procul à cœlo, terrisque propinquat,
Tanto posse minùs cum signis tendere cursum.
Flaccidiore etiam quanto jam turbine fertur
Inferior quam sol, tanto magis omnia signa
Hanc adipiscuntur, circum, præterque feruntur.
Propterea fit, ut hæc ad signum quodque reverti
Mobilius videatur, ad hanc quia signa revisunt.
Fit quoque ut è mundi transversis partibus aer
Alternis certo fluere alter tempore possit,
Qui queat æstivis solem detrudere signis
Brumaleis usque ad flexus, gelidumque rigorem:
Et qui rejiciat gelidis à frigoris umbris
Æstiferas usque in parteis, & fervida signa.
Et ratione pari lunam, stellasque putandum'st,
Quæ volvunt magnos in magnis orbibus annos,
Aeribus posse alternis à partibus ire.
Nónne vides etiam diversis nubila ventis
Diversas ire in parteis, inferna supernis?
Quî minus illa queant per magnos ætheris orbeis
Æstibus inter se diversis sidera ferri?
At nox obruit ingenti caligine terras,
Aut ubi de longo cursu sol ultima cœli
Impulit, atque suos efflavit languidus igneis
Concussos itere, & labefactos aere multo:
Aut quia sub terras cursum convertere cogit
Vis eadem, supera terras quæ pertulit orbem,

Tempore item certo roſeam Matuta per oras
Ætheris auroram defert, & lumina pandit,
Aut quia ſol idem ſub terras ille revertens
Anticipat cælum radiis accendere tentans:
Aut quia conveniunt ignes, & ſemina multa
Confluere ardoris conſuerunt tempore certo,
Quæ faciunt ſolis nova ſemper lumina gigni:
Quod genus Idæis fama'ſt è montibus altis
Diſperſos igneis orienti lumine cerni:
Inde coire globum quaſi in unum, & conficere orbem.
Nec tamen illud in his rebus mirabile debet
Eſſe, quòd hæc ignis tam certo tempore poſſint
Semina confluere, & ſolis reparare nitorem.
Multa videmus enim, certo quæ tempore fiunt
Omnibus in rebus. floreſcunt tempore certo
Arbuſta, & certo dimittunt tempore florem.
Nec minus in certo denteis cadere imperat ætas
Tempore, & impubem molli pubeſcere veſte,
Et pariter mollem mâlis demittere barbam.
Fulmina poſtremo, nix, imbres, nubila, venti,
Non nimis incertis fiunt in partibus anni.
Namque ubi ſic fuerunt cauſarum exordia prima,
Atque uti res mundi cecidere ab origine prima,
Conſequa natura'ſt jam rerum ex ordine certo.
Creſcere itemque dies licet, & tabeſcere nocteis:
Et minui luces, cum ſumant augmina noctes:
Aut quia ſol idem ſub terras, atque ſuperne,
Imparibus currens anfractibus ætheris oras
Partit, & in parteis non æquas dividit orbem:
Et quod ab alterutra detraxit parte, reponit
Eius in adverſa tanto plus parte relatus,
Donicum ad id ſignum cœli pervenit, ubi anni
Nodus nocturnas exæquat lucibus umbras.
Nam medio curſu flatus Aquilonis, & Auſtri,
Diſtinet æquato cœlum diſcrimine metas,
Propter ſigniferi poſituram totius orbis:
Annua ſol in quo contundit tempora ſerpens,
Obliquo terras, & cœlum lumine luſtrans:
Vt ratio declarat eorum, qui loca cœli
Omnia diſpoſitis ſignis ornata notarunt:
Propterea fit uti videantur dicere verum:
Aut quia craſſior eſt certis in partibus aer,
Sub terris ideo tremulum jubar hæſitat ignis,
Nec penetrare poteſt facile atq; emergere ad ortus,
Propterea noctes hiberno tempore longæ

Cessant, dum veniat radiatum insigne diei :
Aut etiam, quia sic alternis partibus anni
Tardius & citius consuerunt confluere ignes,
Qui faciant solem certa de surgere parte.
Luna potest solis radiis percussa nitêre,
Inque dies maius lumen convertere nobis
Ad speciem, quantum solis secedit ab orbe,
Donicum eum contra pleno bene lumine fulsit,
Atque oriens obitus ejus super edita vidit :
Inde minutatim retro quasi condere lumen
Debet item, quanto propius jam solis ad ignem
Labitur ex alia signorum parte per orbem :
Vt faciunt lunam qui fingunt esse pilai
Consimilem, cursusq; viam sub sole tenere :
Propterea fit, uti videantur dicere verum.
Est etiam quare proprio cum lumine possit
Volvier, & varias splendoris reddere formas.
Corpus enim licet esse aliud, quod fertur, & unà
Labitur omnimodis occursans, officiensque,
Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.
Versarique potest, globus ut, si forte, pilai
Dimidia ex parti candenti lumine tinctus :
Versandoque globum varianteis edere formas,
Donicum eam partem, quæcumq; est ignibus aucta,
Ad speciem vertit nobis, oculosque patenteis :
Inde minutatim retro contorquet, & aufert
Luciferam partem glomeraminis, atque pilai :
Vt Babylonica Chaldæam doctrina refutans
Astrologorum artem contra convincere tendit :
Proinde quasi fieri nequeat, quod pugnat uterque,
Aut minus hoc illo sit cur amplectier ausis.
Denique, cur nequeat semper nova luna creari
Ordine formarum certo, certisque figuris :
Inque dies privos adolescere quæque creata,
Atque alia illius reparari in parte, locoque,
Difficile'st ratione docere, & vincere verbis:
Ordine cum videas tam certo multa creari.
It Ver, & Venus, & Veneris prænuntius ante
Pennatus graditur Zephyrus vestigia propter :
Flora quibus mater præspergens ante viai
Cuncta coloribus egregiis, & odoribus opplet.
Inde loci sequitur calor aridus, & comes una
Pulverulenta Ceres, & Etesia flabra Aquilonum.
Inde Autumnus adit: graditur simul, Evius Evan:
Inde aliæ tempestates, ventique sequuntur,
Altitonans vulturnus, & Auster fulmine pollens :
Tandem

Tandem Bruma niveis adfert, pigrumque rigorem
Reddit, hiems sequitur, crepitans ac dẽtibus algor.
Quo minus est mirum, si certo tempore luna
Gignitur, & certo deletur tempore rursus:
Cum fieri possint tam certo tempore multa.
Solis item quoque defectus, lunæque latebras,
Pluribus è causis fieri tibi posse putandum'st.
Nam cur luna queat terram secludere solis
Lumine, & à terris altum caput obstruere eii,
Objiciens cæcum radiis ardentibus orbem:
Tempore eodem aliud facere id non posse putetur
Corpus, quod cassum labatur lumine semper?
Solque suos etiam dimittere languidus igneis
Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen,
Cùm loca præteriit flammis infesta per auras,
Quæ faciunt igneis interstingui atque perire?
Et cur terra queat lunam spoliare vicissim
Lumine, & oppressum solem super ipsa tenere,
Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras:
Tempore eodem aliud nequeat succurrere lunæ
Corpus, vel supera solis perlabier orbem,
Quod radios interrumpat, lumenque profusum?
Et tandem ipsa suo si fulgit luna nitore,
Cur nequeat certa mundi languescere parte,
Dum loca luminibus propriis inimica peragrat?
Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras?
Quod superest, quoniam magni per cærula mũdi
Qua fieri quidquid posset ratione, resolvi:
Solis uti varios cursus, lunæque meatus
Noscere possemus, quæ vis, & causa cieret:
Quove modo soleant offecto lumine obire,
Et necopinanteis tenebris obducere terras:
Cum quasi connivent, & aperto lumine rursum
Omnia convisunt clara loca candida luce.
Nunc redeo ad mundi novitatem, & mollia terrę
Arva, novo fœtu quid primum in luminis oras
Tollere, & incertis tentarit credere ventis.
Principio genus herbarum, viridemque nitorem
Terra dedit circum colleis: camposque per omneis
Florida fulserunt viridanti prata colore:
Arboribusq; datum'st variis exinde per auras
Crescendi magnum immissis certamen habenis.
Vt pluma atque pili primùm, setæque creantur
Quadrupedum in membris, & corpore pennipotentum:
Sic nova tum tellus herbas virgultaque primùm
Sustulit

Sustulit: inde loci mortalia sæcla creavit
Multa modis multis varia ratione coorta.
Nam neque de cœlo cecidisse animalia possunt,
Nec terrestria de salsis exisse lacunis.
Linquitur ut merito maternum nomen adepta
Terra sit, è terra quoniam sunt cuncta creata.
Multaque nunc etiam existunt animalia terris,
Imbribus, & calido solis concreta vapore.
Quo minus est mirum, si tum sunt plura coorta,
Et maiora, nova tellure, atque æthere adulta.
Principio genus alituum, variæque volucres
Ova relinquebant exclusæ tempore verno:
Folliculos ut nunc teretes æstate cicadæ
Linquunt, sponte sua victum, vitamque petentes.
Tum tibi terra dedit primum mortalia sæcla:
Multus enim calor, atq; humor superabat in arvis.
Hinc ubi quæque loci regio opportuna dabatur,
Crescebant uteri terræ radicibus apti:
Quos ubi tempore maturo patefecerat ætas
Infantum fugiens humorem, aurasque petissens,
Convertebat ibi natura foramina terræ,
Et succum venis cogebat fundere apertis
Consimilem lactis: sicut nunc fœmina quæque
Cum peperit, dulci repletur lacte, quod omnis
Impetus in mammas convertitur ille alimenti.
Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile
Præbebat, multa & molli lanugine abundans.
At novitas mundi nec frigora dura ciebat,
Nec nimios æstus, nec magnis viribus auras.
Omnia enim pariter crescunt, & robora sumunt.
Quare etiam atq; etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creavit
Humanum, atq; animal propè certo tempore fudit
Omne, quod in magnis bacchatur mōtibu' passim,
Aëriasque simul volucreis variantibu' formis.
Sed quia finem aliquam pariendi debet habere,
Destitit, ut mulier spatio defessa vetusto.
Mutat enim mundi naturam totius ætas,
Ex alioque alius status excipere omnia debet,
Nec manet ulla sui similis res: omnia migrant,
Omnia commutat natura, & vertere cogit.
Namque aliud putrescit, & ævo debile languet:
Porro aliud concrescit, & è contemptibus exit.
Sic igitur mundi naturam totius ætas
Mutat, & ex alio terram status excipit alter,
Quod potuit, nequeat: possit quod non tulit ante.
Multa-

Multaque tum tellus etiam portenta creare
Conata'ſt, mira facie, membriſque coorta.
Androgynum inter utrum, nec utrumque & utrimque remotum,
Orba pedum partim, manuum viduata viciſſim:
Multa ſine ore etiam, ſine voltu cæca reperta,
Vinctaque membrorum per totum corpus adhæſu,
Nec facere ut poſſent quidquam, nec cedere quoquam,
Nec vitare malum, nec ſumere quod foret uſus.
Cetera de genere hoc monſtra, ac portenta creabat;
Nequidquam, quoniam natura abſterruit auctum:
Nec potuere cupitum ætatis tangere florem,
Nec reperire cibum, nec jungi per Veneris res.
Multa videmus enim rebus concurrere debere,
Vt propagando poſſint procudere ſæcla.
Pabula primum ut ſint: genitalia deinde per artus
Semina quæ poſſint membris manare remiſſis:
Fœminaque ut maribus conjungi poſſit, habendum
Mutua queis nectant inter ſe gaudia, utriſque.
Multaque tum interiiſſe animantum ſæcla neceſſe'ſt,
Nec potuiſſe propagando procudere prolem.
Nam quæcumque vides veſci vitalibus auris,
Aut dolus, aut virtus, aut denique mobilitas eſt
Ex ineunte ævo genus id tutata reſervans.
Multaque ſunt, nobis ex utilitate ſua quæ
Commendata manent tutelæ tradita noſtræ.
Principio genus acre leonum, ſævaque ſæcla
Tutata'ſt virtus, vulpeis dolus, & fuga cervos.
At leviſomna canum fido cum pectore corda,
Et genus omne, quod eſt veterino ſemine partum,
Lanigeræque ſimul pecudes, & bucera ſæcla,
Omnia ſunt hominum tutelæ tradita, Memmi.
Nam cupide fugêre feras, pacemque ſecutæ
Sunt, & larga ſuo ſine pabula parta labore;
Quæ damus utilitatis eorum præmia cauſa.
At, queis nil horum tribuit natura, nec ipſa
Sponte ſua poſſent ut vivere, nec dare nobis
Vtilitatem aliquam: quare pateremur eorum
Præſidio noſtro paſci genus, eſſeque tutum?
Scilicet hæc aliis prædæ, lucroque jacebant
Endopedita ſuis fatalibus omnia vinclis,
Donicum ad interitum genus id natura redegit.
Sed neq; Centauri fuerunt, neq; tempore in ullo
Eſſe queat duplici natura, & corpore bino

Ex

Ex alienigenis membris compacta potestas,
Hinc illinc par vis ut non pari esse potis sit.
Id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.
Principio circum tribus actis impiger annis
Floret equus, puer haudquaquam: quin sæpe etiam nunc
Vbera mammarum in somnis lactantia quærit.
Post ubi equum validæ vires ætate senecta,
Membraque deficiunt fugienti languida vita:
Tum demum pueris ævo florente, juventas
Occipit, & molli vestit lanugine malas:
Ne forte ex homine, & veterino semine equorum
Confieri credas Centauros posse, nec esse:
Aut rapidis canibus succinctas semimarinis
Corporibus Scyllas, & cetera de genere horum,
Inter se quorum discordia membra videmus:
Quæ neque florescunt pariter, neq; robora sumunt
Corporibus, neque proficiunt ætate senecta,
Nec simili Venere ardescunt nec moribus unis
Conveniunt, nec sunt eadem jucunda per artus.
Quippe videre licet, pinguescere sæpe cicuta
Barbigeras pecudes, homini quæ'st acre venenum.
Flamma quidem verò cùm corpora fulva leonum
Tam soleat torrere, atq; urere, quam genus omne
Visceris, in terris quodcumque & sanguinis extet.
Quî fieri potuit, triplici cum corpore ut una
Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra
Ore foras acrem efflaret de corpore flammam?
Quare etiam tellure nova, cœloque recenti
Talia qui fingit potuisse animalia gigni,
Nixus in hoc uno novitatis nomine inani,
Multa licet simili ratione effutiat ore:
Aurea tum dicat per terras flumina volgo
Fluxisse, & gemmis florere arbusta suësse:
Aut hominē tanto membrorum esse impete natū,
Trans maria alta pedum nisus ut ponere posset,
Et manibus totum circum se vertere cœlum;
Nam quod multa fuere in terris semina rerum,
Tempore quo primum tellus animalia fudit:
Nil tamen est signi, mistas potuisse creari
Inter se pecudes, compactaque membra animantum:
Propterea quia quę de terris nunc quoq; abundant
Herbarum genera, ac fruges, arbustaque læta,
Non tamen inter se possunt complexa creari.
Res sic quæque suo ritu procedit; & omnes

Fœdere

Fœdere naturæ certo discrimina servant.
Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creasset:
Et maioribus & solidis magis ossibus intus
Fundatum, & validis aptum per viscera nervis:
Nec facile ex æstu, nec frigore quod caperetur;
Nec novitate cibi, nec labi corporis ulla.
Multaque per cœlum solis volventia lustra
Volgivago vitam tractabant more ferarum.
Nec robustus erat curvi moderator aratri
Quisquam: nec scibat ferro molirier arva,
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos.
Quòd sol, atque imbres dederant, quòd terra crearat
Sponte sua, satis id placabat pectora donum:
Glandiferas inter curabant corpora quercus
Plerumque, & quæ nunc hiberno tempore cernis
Arbuta Pœniceo fieri matura colore,
Plurima tum tellus etiam maiora ferebat.
Multaque præterea novitas tum florida mundi
Pabula dia tulit, miseris mortalibus ampla.
At sedare sitim fluvii fontesque vocabant:
Vt nunc montibus è magnis decursus aquaï
Clare citat ad se sitientia sæcla ferarum.
Denique noctivagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus exibant humore fluenta
Lubrica, proluvie larga lavere humida saxa,
Humida saxa super viridi stillantia musco:
Et partim plano scatere atque erumpere campo.
Nec dum res igni scibant tractare: nec uti
Pellibus, & spoliis corpus vestire ferarum:
Sed nemora, atque cavos monteis, silvasque colebant,
Et frutices inter condebant squalida membra,
Verbera ventorum vitare, imbreisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, nec ullis
Moribus inter se scibant, nec legibus uti.
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat,
Sponte sua sibi quisque valere & vivere doctus.
Et Venus in silvis jungebat corpora amantum.
Conciliabat enim vel mutua quamque cupido,
Vel violenta viri vis, atque impensa libido:
Vel pretium, glandes, atque arbuta, vel pira lecta.
Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Consectabantur silvestria sæcla ferarum

Missilibus saxis, & magno pondere clavæ.
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris,
Setigerisque pares suibus silvestribus membra
Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,
Circum se foliis ac frondibus involventes.
Nec plangore diem magno, solemque per agros
Quærebant pavidi, palantes noctis in umbris:
Sed taciti respectabant, somnoque sepulti,
Dum rosea face sol inferret lumina cœlo:
A parvis quòd enim consuerant cernere semper
Alterno tenebras, & lucem tempore gigni,
Non erat, ut fieri posset, mirarier umquam,
Nec diffidere, ne terras æterna teneret
Nox, in perpetuum detracto lumine solis:
Sed magis illud erat curæ, quòd sæcla ferarum
Infestam miseris faciebant sæpe quietem:
Ejectique domo fugiebant saxea tecta
Spumigeri suis adventu, validique leonis,
Atque intempesta cedebant nocte paventes
Hospitibus sævis instrata cubilia fronde.
  Nec nimio tum plus, quam nunc, mortalia sæcla
Dulcia linquebant labentis lumina vitæ.
Vnus enim tum quisque magis deprensus eorum
Pabula viva foris præbebat, dentibus haustus:
Et nemora ac monteis gemitu, silvasque replebat,
Viva videns vivo sepeliri viscera busto.
At quos effugium servarat, corpore adeso,
Posterius tremulas super ulcera tetra tenentes
Palmas, horriferis accibant vocibus Orcum,
Donicum eos vita privarant vermina sæva
Experteis opis, ignaros quid volnera vellent.
At non multa virûm sub signis millia ducta
Vna dies dabat exitio: nec turbida ponti
Æquora lædebant naveis ad saxa, virosque.
Sed temere in cassum mare fluctibu' sæpe coortis
Sævibat, leviterque minas miscebat inaneis.
Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti
Subdola pellicere in fraudem ridentibus undis.
Improba navigii ratio tum cæca jacebat.
Tum penuria deinde cibi languentia leto
Membra dabat: contrà nunc rerum copia mersat.
Illi imprudentes ipsi sibi sæpe venenum
Vergebant: nunc dant aliis sollertiùs ipsi.
  Inde casas postquam, ac pelleis, ignemque pa-
    rarunt,
Et mulier conjuncta viro concessit in unum:

Castaque privatæ Veneris connubia læta
Cognita sunt, prolemque ex se videre creatam:
Tum genus humanum primum mollescere cœpit.
Ignis enim curavit, ut alsia corpora frigus
Non ita jam possent cœli sub tegmine ferre:
Et Venus imminuit vireis, puerique parentum
Blanditiis facile ingenium fregêre superbum.
Tunc & amicitiam cœperunt jungere habentes
Finitima inter se, nec lædere, nec violare:
Et pueros commendarunt, muliebreque sæclum
Vocibus, & gestu, cum balbè significarent,
Imbecillorum esse æquum miserier omnium.
Non tamen omnimodis poterat concordia gigni:
Sed bona magnaque pars servabant fœdera casti:
Aut genus humanum jam tum foret omne peremtum,
Nec potuisset adhuc perducere sæcla propago.
At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, & utilitas expressit nomina rerum:
Non alia longe ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cū facit, ut digito, quæ sint præsentia, monstrent.
Sentit enim vim quisque suam, quam possit abuti.
Cornua nata prius vitulo quam frontibus extent,
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Vnguibus, ac pedibus jam tū, morsuq; repugnant,
Vixdum cum ipsis sunt dentes, unguesque creati.
Alituum porrò genus alis omne videmus
Fidere, & à pennis tremulum petere auxiliatum.
Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere'st. nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ,
Tempore eodem alii facere id non quisse putentur?
Præterea, si non alii quoque vocibus usi
Inter se fuerant: unde insita notities est
Vtilitatis, & unde data'st huic prima potestas,
Quid vellet facere, ut scirent, animoque viderent?
Cogere item plureis unus, victosque domare
Non poterat, rerum ut perdiscere nomina vellent:
Nec ratione docere ulla, suadereque surdis,
Quid sit opus facto. faciles neq; enim paterentur,
Nec ratione ulla sibi ferrent amplius aureis
Vocis inauditos sonitus obtundere frustra.
Postremo quid in hac mirabile tantopere est re,

Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cum pecudes mutæ, cum denique sæcla ferarum
Dissimileis soleant voces, variasque ciere,
Cum metus, aut dolor est, & cum jam gaudia glifcunt?
Quippe etenim id licet è rebus cognoscere apertis.
Inritata canum cum primum magna Molossûm
Mollia ricta fremunt duros nudantia denteis:
Longe alio sonitu rabie districta minantur:
Et cum jam latrant, & vocibus omnia complent.
At catulos blande cum lingua lambere tentant,
Aut ubi eos jactant pedibus, morsuque petentes,
Suspensis teneros imitantur dentibus haustus:
Longè alio pacto gannitu vocis adulant:
Et cum deserti baubantur in ædibus, aut cum
Plorantes fugiunt summisso corpore plagas.
Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas ubi equus florenti ætate juvencus
Pinnigeri sævit calcaribus ictus amoris,
Et fremitum patulis sub naribus edit ad arma:
Et cum sis alias concussis artubus hinnit?
Postremo genus alituum, variæque volucres,
Accipitres, atque ossifragæ, mergique marinis
Fluctibus in salso victum, vitamque petentes,
Longe alias alio jaciunt in tempore voces:
Et cum de victu certant, prædaque repugnant:
Et partim mutant cum tempestatibus una
Raucisonos cantus, cornicum ut sæcla vetusta,
Corvorumque greges, ubi aquam dicuntur & imbreis
Poscere, & interdum ventos aurasque vocare.
Ergo si varii sensus animalia cogunt,
Muta tamen cum sint, varias emittere voces:
Quanto mortaleis magis æquum'st tum potuisse
Dissimileis alia, atque alia res voce notare?
Illud in his rebus tacitus ne forte requiras:
Fulmen detulit in terras mortalibus ignem
Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.
Multa videmus enim cœlestibus incita flammis
Fulgere, cum cœli donavit plaga vapores.
Et ramosa tamen cum ventis pulsa vacillans
Æstuat in ramos incumbens arboris arbor,
Exprimitur validis extritus viribus ignis:
Et micat interdum flammai fervidus ardor,
Mutua dum inter se rami stirpesque teruntur:

Quorum utrumq; dediſſe poteſt mortalibus ignem.
Inde cibum coquere, ac flammæ mollire vapore
Sol docuit, quoniam miteſcere multa videbant
Verberibus radiorum, atque æſtu victa per agros.
Inque dies magis hi victum, vitamque priorem
Commutare novis monſtrabant rebus, & igni,
Ingenio qui præſtabant, & corde vigebant.
Condere cœperunt tum urbeis, arcemque locare
Præſidium reges ipſi ſibi, perfugiumque;
Et pecudes, & agros diviſere, atque dedere
Pro facie cuiuſque, & viribus, ingenioque.
Nam facies multum valuit, vireſque vigebant:
Poſterius res inventa'ſt, aurumque repertum:
Quod facilè & validis, & pulcris demſit honorem.
Divitioris enim ſectam plerumque ſequuntur
Quamlibet & fortes, & pulcro corpore creti.
Quòd ſiquis vera vitam ratione gubernet:
Divitiæ grandes homini ſunt, vivere parce
Æquo animo: neq; enim'ſt umquã penuria parvi.
At claros ſe homines voluere eſſe, atq; potenteis,
Vt fundamento ſtabili fortuna maneret,
Et placidam poſſent opulenti degere vitam;
Nequidquam, quoniam ad ſummum ſuccedere honorem
Certantes, iter infeſtum fecêre viaï.
Et tamen è ſummo quaſi fulmen dejicit ictos
Invidia interdum contemtim in tartara tetra:
Vt ſatius multo jam ſit parêre quietum,
Quam regere imperio res velle, & regna tenere.
Proinde ſine in caſſum defeſſi ſanguine ſudent
Anguſtum per iter luctantes ambitionis:
Invidia quoniam ceu fulmine ſumma vaporant
Plerumque, & quæ ſunt aliis magis edita cumque:
Qnandoquidem ſapiunt alieno ex ore: petuntque
Res ex auditis potiùs, quam ſenſibus ipſis:
Nec magis id nunc eſt, nec erit mox, quam fuit ante.
Ergo regibus occiſis ſubverſa jacebat
Priſtina maieſtas ſoliorum & ſceptra ſuperba:
Et capitis ſummi præclarum inſigne cruentum
Sub pedibus volgi magnum lugebat honorem.
Nam cupidè conculcatur nimis antè metutum.
Res itaque ad ſummam fæcem turbaſque redibat,
Imperium ſibi cum, ac ſummatum quiſq; petebat.
Inde magiſtratum partim docuere creare:

Iuraque

Iuraque constituere, ut vellent legibus uti.
Nam genus humanum defessum vi colere ævum,
Ex inimicitiis languebat: quo magis ipsum
Sponte sua cêcidit sub leges, arctaque jura,
Acrius ex ira quòd enim se quisque parabat
Vlcisci, quam nunc concessum'st legibus æquis:
Hanc ob rem'st homines pertæsum vi colere ævũ,
Vnde metus maculat pœnarum præmia vitæ:
Circumretit enim vis, atque injuria quemque:
Atque, unde exorta'st, ad eum plerumq; revertit;
Nec facile'st placidam ac pacatam degere vitam,
Qui violat factis communia fœdera pacis.
Etsi fallit enim divûm genus, humanumque,
Perpetuò tamen id fore clam diffidere debet:
Quippe ubi se multi per somnia sæpe loquentes,
Aut morbo delirantes protraxe ferantur,
Et celata diu in medium peccata dedisse.
Nunc quę causa Deûm per magnas numina genteis
Pervolgârit, & ararum compleverit urbeis,
Suscipiendaque curârit sollennia sacra,
Quæ nunc in magnis florent sacra rebu', locisque:
Vnde etiam nunc est mortalibus insitus horror,
Qui delubra Deûm nova toto suscitat orbi
Terrarum, & festis cogit celebrare diebus:
Non ita difficile'st rationem reddere verbis.
Quippe etenim jam tum divûm mortalia sæcla
Egregias animo facies vigilante videbant,
Et magis in somnis, mirando corporis auctu.
His igitur sensum tribuebant propterea, quòd
Membra movere videbantur, vocesque superbas
Mittere pro facie præclara, & viribus amplis:
Æternamque dabant vitam, quia semper eorum
Suppeditabatur facies, & forma manebat,
Et tamen omnino quos tantis viribus auctos
Non temere ulla vi convinci posse putabant.
Fortunisque ideò longè præstare putabant,
Quod mortis timor haud quemquam vexaret eorũ;
Et simul in somnis quia multa, & mira videbant
Efficere, & nullum capere ipsos inde laborem.
Præterea cœli rationes ordine certò,
Et varia annorum cernebant tempora verti:
Nec poterant quibus id fieret cognoscere causis.
Ergo perfugium sibi habebant omnia divis
Tradere, & illorum nutu facere omnia flecti.
In cœloque Deûm sedes, & templa locarunt,

Per cœlum volvi quia ſol, & luna videntur:
Luna, dies, & nox, & noctis ſigna ſerena,
Noctivagæque faces cœli, flammæque volantes,
Nubila, ros, imbres, nix, venti, fulmina, grando,
Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.
O genus infelix humanum, talia divis
Cum tribuit facta, atque iras adjunxit acerbas!
Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaque nobis
Volnera; quas lacrymas pepêrere minoribu' noſtris!
Nec pietas ulla'ſt velatum ſæpe videri
Vertier ad lapidem, atq; omneis accedere ad aras:
Nec procumbere humi proſtratum, & pandere palmas
Ante Deûm delubra, nec aras ſanguine multo
Spargere quadrupedum, nec votis nectere vota.
Sed mage pacata poſſe omnia mente tueri.
Nam cum ſuſpicimus magni cœleſtia mundi
Templa ſuper, ſtelliſque micantibus æthera fixum,
Et venit in mentem ſolis, lunæque viarum:
Tunc aliis oppreſſa malis in pectore cura
Illa quoque expergefactum caput erigere infit,
Ecquæ forte Deûm nobis immenſa poteſtas
Sit, vario motu quæ candida ſidera verſet.
Tentat enim dubiam mentem rationis egeſtas,
Ecquænam fuerit mundi genitalis origo:
Et ſimul, ecquæ ſit finis, quoad mœnia mundi,
Et tanti motus hunc poſſint ferre laborem:
An divinitus æterna donata ſalute,
Perpetuo poſſint ævi labentia tractu,
Immenſi validas ævi contemnere vireis.
Præterea cui non animus formidine divûm
Contrahitur? cui non conrepunt membra pavore,
Fulminis horribili cum plaga torrida tellus
Contremit, & magnũ percurrunt murmura cœlũ?
Non populi, genteſq; tremunt? regeſque ſuperbi
Conripiunt divûm perculſi membra timore,
Nequod ob admiſſum fœde, dictumve ſuperbe
Pœnarum grave ſit ſolvendi tempus adactum?
Summa etiam cum vis violenti per mare venti
Endoperatorem claſſis ſuper æquora verrit,
Cum validis pariter legionibus, atque elephantis;
Non divum pacem votis adit? ac prece quæſit
Ventorum pavidus paces, animaſque ſecundas?
Nequidquam, quoniam violento turbine ſæpe
Conreptus nihilo fertur minus ad vada leti:

Vsqueadeo res humanas vis abdita quædam
Obterit, & pulchros fasceis, sævasque secureis
Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.
Denique sub pedibus tellus cum tota vacillat,
Concussæque cadunt urbes, dubiæque minantur;
Quid mirum si se temnunt mortalia sæcla?
Atque potestates magnas, mirasque relinquunt
In rebus vireis divûm, quæ cuncta gubernent?
Quod superest, æs atque aurum, ferrumq; repertum'st,
Et simul argenti pondus, plumbique potestas:
Ignis ubi ingenteis silvas ardore cremarat
Montibus in magnis, seu cœli fulmine misso:
Sive quòd inter se bellum silvestre gerentes,
Hostibus intulerant ignem formidinis ergo:
Sive quod inducti terræ bonitate, volebant
Pandere agros pingueis, & pascua reddere rura.
Sive feras interficere, & ditescere præda.
Nam fovea, atque igni, prius est venarier ortum,
Quam sepire plagis saltum, canibusque ciere.
Quidquid id est, quacumq; è causa flammeus ardor
Horribili sonitu silvas exederat altis
Ab radicibus, & terram percoxerat igni,
Manabat venis ferventibus in loca terræ
Concava conveniens argenti rivus & auri,
Æris item, & plumbi: quæ cum concreta videbant
Posterius claro in terras splendere colore:
Tollebant nitido capti, lævique lepôre;
Et simili formata videbant esse figura,
Atque lacunarum fuerant vestigia cuique:
Tum penetrabat eos, posse hæc liquefacta calore
Quamlibet in formam, & faciem decurrere rerum,
Et prorsum quamvis in acuta, ac tenuia posse
Mucronum duci fastigia procudendo,
Vt sibi tela parent, silvasque excidere possint,
Materiem lævare, dolare, ac radere tigna;
Et terebrare etiam, ac pertundere, perque forare.
Nec minus argento facere hæc, auroque parabant,
Quam validi primum violentis viribus æris.
Nequidquam; quoniam cedebat victa potestas,
Nec poterat pariter durum sufferre laborem.
Nam fuit in pretio magis æs, aurumque jacebat
Propter inutilitatem hebeti mucrone retusum:
Nunc jacet æs, aurũ in summum successit honorẽ.
Sic volvenda ætas commutat tempora rerum:
Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore:

Porro aliud succedit, & è contemtibus exit,
Inque dies magis appetitur, floretque repertum
Laudibus, & miro'st mortaleis inter honore.
Nunc tibi quo pacto ferri natura reperta
Sit, facile'st ipsum per te cognoscere, Memmi.
Arma antiqua manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item silvarum fragmina rami,
Et flammæ, atque ignes, postquam sunt cognita primum;
Posterius ferri vis est, ærisque reperta:
Et prior æris erat quam ferri cognitus usus,
Quo facilis magis est natura, & copia maior:
Ære solum terræ tractabant, æreque belli
Miscebant fluctus, & volnera vasta serebant,
Et pecus, atq; agros adimebant. nam facilè ollis
Omnia cedebant armatis nuda, & inerma.
Inde minutatim processit ferreus ensis,
Versaque in opprobrium species est falcis ahenæ,
Et ferro cœpere solum proscindere terræ;
Exæquataque sunt creperi certamina belli.
Et priùs est reppertũ in equi conscendere costas,
Et moderarier hunc frenis, dextraq; vegere,
Quam bijugo curru belli tentare pericla.
Et bijugo prius est, quam bis conjungere binos,
Et quam falciferos inventum ascendere currus.
Inde boves Lucas turrito corpore tetros
Anguimanos belli docuerunt volnera Pœni
Sufferre, & magnas Martis turbare catervas.
Sic alid ex alio peperit discordia tristis,
Horribile humanis quod gentibus esset in armis:
Inque dies belli terroribus addidit augmen.
Tentarunt etiam tauros in mœnere belli:
Expertique sues sævos sunt mittere in hosteis:
Et validos Parthi præ se misere leones
Cum ductoribus armatis, sævisque magistris:
Qui moderarier hos possent, vinclisque tenere:
Nequidquam, quoniam permista cæde calentes
Turbabant sævi nullo discrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes undique cristas.
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere, & frenis convertere in hosteis.
Irritata leæ jaciebant corpora saltu
Vndique, & advorsum venientibus ora petebant:
Et nec opinanteis à tergo diripiebant,
Deplexæque dabant in terram volnere victos,
Morsibus adfixæ validis, atque unguibus uncis.

Iactabantque

Iactabantque suos tauri, pedibusque terebant;
Et latera, ac ventres hauribant subter equorum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.
Ac validis socios cædebant dentibus apri,
Tela infracta suo tinguentes sanguine sævi:
In se fracta suo tinguentes sanguine tela:
Permistasque dabant equitum peditumq; ruinas.
Nam transversa feros exibant dentis adactus
Iumenta, aut pedibus ventos erecta petebant:
Nequidquam, quoniam à nervis succisa videres
Concidere, atque gravi terram consternere casu.
Sic quos ante domi domitos satis esse putabant,
Effervescere cernebant in rebus agundis,
Volneribus, clamore, fuga, terrore, tumultu:
Nec poterant ullam partem redducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum:
Vt nunc sæpe boves templis, ferro male cæsæ.
Diffugiunt, fera facta suis cum multa dedêre.
Sic fuit, ut facerent. sed vix adducor, ut ante
Non quierint animo præsentire, atque videre,
Quàm commune malum fueret, fœdumque futurum.
Et magis id possis factum contendere in omni,
In variis mundis, varia ratione creatis,
Quàm certo, atque uno terrarum quolibet orbi.
Sed facere id non tam vincendi spe voluerunt,
Quàm dare quod gemerent hostes, ipsique perire,
Qui numero diffidebant, armisque vacabant.
Nexilis ante fuit vestis, quam textile tegmen:
Textile post ferrum'st: quia ferro tela paratur:
Nec ratione alia possunt tam lævia gigni
Insilia, ac fusi, radii, scapique sonantes.
Et facere ante viros lanam natura coegit,
Quàm muliebre genus. nam longè præstat in arte,
Et sollertius est multo genus omne virile:
Agricolæ donec vitio vertêre severi,
Vt muliebribus id manibus concedere vellent,
Atque ipsi potius durum sufferre laborem:
Atque opere in duro durarent membra, manusque.
At specimen sationis, & insitionis origo
Ipsa fuit rerum primùm natura creatrix.
Arboribus quoniam baccæ, glandesque caducæ
Tempestiva dabant pullorum examina subter.
Vnde etiam libitum'st stirpeis committere ramis:
Et nova defodere in terram virgulta per agros:
Inde aliam, atque aliam culturam dulcis agelli

Tentabant, fructuſque feros manſueſcere terra
Cernebant indulgendo, blandeque colendo.
Inque dies magis in montem ſuccedere ſilvas
Cogebant, infraque locum concedere cultis:
Prata, lacus, rivos, ſegetes, vinetaque læta
Collibus, & campis ut haberent, atque olearum
Cærula diſtinguens inter plaga currere poſſet
Per tumulos, & convalleis, campoſque profuſa:
Vt nunc eſſe vides vario diſtincta lepôre
Omnia, quæ pomis interſita dulcibus ornant:
Arbuſtiſque tenent felicibus obſita circùm,
At liquidas avium voces imitarier ore
Ante fuit multò, quàm lenia carmina cantu
Concelebrare homines poſſent, aureiſque juvare.
Et Zephyri cava per calamorum ſibila primùm
Agreſteis docuere cavas inflare cicutas.
Inde minutatim dulceis didicere querelas,
Tibia quas fundit digitis pulſata canentum,
Avia per nemora, ac ſilvas, ſaltuſque reperta,
Per loca paſtorum deſerta, atque otia dia.
Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Hæc animos ollis mulcebant, atque juvabant,
Cùm ſatiate cibi: nam tum ſunt omnia cordi.
Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpora habebant:
Præſertim cùm tempeſtas ridebat, & anni
Tempora pingebant viridanteis floribus herbas.
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant. agreſtis enim tum muſa vigebat:
Tum caput, atq; humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis laſcivia læta monebat:
Atq; extra numerū procedere membra moventeis
Duriter, & duro terram pede pellere matrem:
Vnde oriebantur riſus, dulceſque cachinni,
Omnia quòd nova tum magis hæc, & mira vigebant.
Et vigilantibus hinc aderant ſolatia ſomni,
Ducere multimodis voces, & flectere cantus,
Et ſupera calamos unco percurrere labro.
Vnde etiam vigiles nunc hæc accepta tuentur:
Et numerſim ſervare genus didicere: neque hilo
Maiorem interea capiunt dulcedini' fructum,
Quàm ſilveſtre genus capiebat terrigenarum.
Nam quod adeſt præſto, niſi quid cognovimus ante

Suavius

Suavius, imprimis placet, & pollere videtur.
Posteriorque ferè melior res, illa reperta
Perdit, & immutat sensus ad pristina quæque.
Sic odium cepit glandis: sic illa relicta
Strata cubilia sunt herbis, & frondibus aucta.
Pellis item cecidit, vestis contemta ferina'st:
Quam reor invidia tali tunc esse repertam,
Vt letum insidiis, qui gessit primus, obiret:
Et tandem inter eos distractam, sanguine multo
Dispersisse, neque in fructum convertere quisse.
Tunc igitur pelles, nunc aurum, & purpura curis
Exercent hominum vitam, belloque fatigant.
Quo magis in nobis (ut opinor) culpa residit.
Frigus enim nudos sine pellibus excruciabat
Terrigenas: at nos nil lædit veste carere
Purpurea, atque auro, signisque ingentibus apta:
Dum plebeia tamen sit, quæ defendere possit.
Ergo hominû genus in cassum, frustraque laborat
Semper, & in curis consumit inanibus ævum.
Nimirum, quia non cognovit, quæ sit habendi
Finis, & omninò quoad crescat vera voluptas:
Idque minutatim vitam provexit in altum,
Et belli magnos commovit funditùs æstus.
At vigiles mundi magnum & versatile templum
Sol & luna suo lustrantes lumine circùm,
Perdocuêre homines annorum tempora verti,
Et certa ratione geri rem, atque ordine certo.
Iam validis septi degebant turribus ævum,
Et divisa colebatur, discretaque tellus.
Tum mare velivolum florebat navibu' pandis:
Auxilia, & socios jam pacto fœdere habebant:
Carminibus cùm res gestas cœpêre poetæ
Tradere: nec multo priu' sunt elementa reperta.
Propterea, quid sit prius actum respicere ætas
Nostra nequit, nisi quà ratio vestigia monstrat.
Navigia, atque agri culturas, mœnia, leges,
Arma, vias, vesteis, & cetera de genere horum,
Præmia, delicias quoque vitæ funditùs omneis,
Carmina, picturas, & dædala signa polire
Vsus, & impigræ simul experientia mentis
Paullatim docuit pedetentim progredientis.
Sic unum quidquid paullatim protrahit ætas
In medium, ratioque in luminis eruit oras.
Namque alid ex alio clarescere corde videbant
Artibus, ad summum donec venêre cacumen

T. LV-

T. LVCRETII CARI DE RERVM NATVRA

LIBER SEXTVS.

PRIMÆ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondā præclaro nomine Athenæ:
Et recreaverunt vitam, legesque rogarunt:
Et primæ dederunt solatia dulcia vitæ,
Cum genuere virum tali cum corde repertum,
Omnia veridico qui quondam ex ore profudit:
Cujus & exstincti propter divina reperta
Divolgata vetus jam ad cœlum gloria fertur.
Nam cùm vidit hic ad victum quæ flagitat usus,
Et, per quæ possent vitam consistere tutam,
Omnia jam ferme mortalibus esse parata:
Divitiis homines, & honore, & laude potenteis
Affluere, atque bona natorum excellere fama:
Nec minus esse domi cuiquam tamen anxia corda,
Atque animum infestis cogi servire querelis:
Intellexit ibi vitium vas efficere ipsum,
Omniaque illius vitio corrumpier intus,
Quæ conlata foris, & commoda cumque venirent:
Partim quòd fluxum, pertusumque esse videbat,
Vt nulla posset ratione explerier umquam:
Partim quòd tetro quasi conspurcare sapore
Omnia cernebat, quæcumque receperat intus.
Veridicis igitur purgavit pectora dictis,
Et finem statuit cuppedinis atque timoris:
Exposuitque bonum summum, quò tendimus omnes,
Quid foret, atque viam monstravit tramite prono,
Quà possemus ad id recto contendere cursu:
Quidve mali foret in rebus mortalibu' passim,
Quod flueret naturaï, varieque volaret,
Seu casu, seu vi, quod sic natura parasset:
Et quibus è portis occurri cuique deceret:
Et genus humanum frustrà plerumque probavit
Volvere curarum tristeis in pectore fluctus.
Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis

In tenebris metuunt: sic nos in luce timemus
Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quàm
Quæ pueri in tenebris pavitant, finguntque futura.
Hunc igitur terrorem animi, tenebrasque necesse'st
Non radii solis, nec lucida tela diei
Discutiant, sed naturæ species, ratioque:
Quo magis inceptum pergam pertexere dictis.
Et quoniam docui, mundi mortalia templa
Esse, & nativo consistere corpore cœlum:
Et quæcumque in eo fiunt, fientque, necesse
Esse ea dissolvi: quæ restant percipe porrò:
Quandoquidem semel insignem conscendere currum
Vincendi spes hortata'st, atque obvia cursu
Quæ fuerant, sunt placato conversa furore.
Cetera, quæ fieri in terris, cœloque tuentur
Mortales, pavidis cùm pendent mentibu' sæpe
Efficiunt animos humileis formidine divûm,
Depressosque premunt ad terram, propterea quòd
Ignorantia causarum conferre Deorum
Cogit ad imperium res, & concedere regnum:
Quorum operum causas nulla ratione videre
Possunt, hæc fieri divino numine rentur.
Nam bene qui didicere Deos securum agere ævum,
Si tamen intereà mirantur, qua ratione
Quæque geri possint, præsertim rebus in illis,
Quæ supera caput ætheriis cernuntur in oris,
Rursus in antiquas referuntur relligiones,
Et dominos acreis ascîscunt, omnia posse
Quos miseri credunt, ignari quid queat esse,
Quid nequeat: finita potestas denique cuique
Quanam sit ratione, atque alte terminus hærens:
Quo magis errantes tota regione feruntur.
Quæ nisi respuis ex animo, longeque remittis
Diis indigna putando, alienaque pacis eorum:
Delibata Deûm per te tibi numina sancta
Sæpe aderunt: non quod violari summa Deûm vis
Possit, ut ex ira pœnas petere imbibat acreis:
Sed quia tute tibi placida cum pace quietos
Constitues magnos irarum volvere fluctus;
Nec delubra Deûm placido cum pectore adibis;
Nec, de corpore quæ sancto simulacra feruntur,
In menteis hominum divinæ nuntia formæ,
Suscipere hæc animi tranquilla pace valebis.
Inde videre licet, qualis jam vita sequatur.
Quam quidem ut à nobis ratio verissima longe
Rejiciat,

Rejiciat, quamquam ſunt à me multa profata:
Multa tamen reſtant, & ſunt ornanda politis
Verſibus, & ratio cœli, ſpecieſque tenenda:
Sunt tempeſtátes, & fulmina clara canenda,
Quid faciant, & qua de cauſa quæque ferantur,
Ne trepides cœli diviſis partibus amens,
Vnde volans ignis pervenerit, aut in utram ſe
Verterit hinc partem: quo pacto per loca ſepta
Inſinuarit, & hinc dominatus ut extulerit ſe:
Quorum operum cauſas nulla ratione videre
Poſſunt, ac fieri divino numine rentur.
Tu mihi ſupremæ præſcripta ad candida calcis
Currenti, ſpatium præmonſtra callida Muſa
Calliope, requies hominum, divûmque voluptas,
Te duce ut inſignem capiam cum laude coronam.
Principiò tonitru quatiuntur cærula cœli
Propterea, quia concurrunt ſublime volantes
Ætheriæ nubes contra pugnantibu' ventis.
Nec fit enim ſonitus cœli de parte ſerena,
Verùm ubicumq; magis denſo ſunt agmine nubes,
Tā magis hinc magno fremitus fit murmure ſępe.
Præterea neque tam condenſo corpore nubes
Eſſe queunt, quam ſunt lapides, ac tigna: neque autem
Tam tenues, quàm ſunt nebulæ, fumique volantes.
Nam aut cadere abrupto deberent pondere preſſæ,
Vt lapides: aut, ut fumus, conſtare nequirent,
Nec cohibere niveis gelidas, & grandinis imbreis.
Dant etiam ſonitum patuli ſuper æquora mundi,
Carbaſus ut quondam magnis intenta theatris
Dat crepitum malos inter jactata, trabeiſque:
Interdum perſciſſa furit petulantibus Euris,
Et fragileis ſonitus chartarum commeditatur.
Id quoq; enim genus in tonitru cognoſcere poſſis,
Aut ubi ſuſpenſam veſtem, chartaſve volanteis
Verberibus venti verſant, planguntque per auras.
Fit quoque enim interdum, ut non tam concurrere nubes
Frontibus adverſis poſſint, quàm de latere ire
Diverſo motu radentes corpori' tactum:
Aridus unde aureis terget ſonus ille, diuque
Ducitur, exierit donec regionibus arctis.
Hoc etiam pacto tonitru concuſſa videntur
Omnia ſæpe gravi tremere, & divolſa repentè
Maxima diſſiluiſſe capacis mœnia mundi,
Cùm ſubitò validi venti conlecta procella

Nubi-

Nubibus intorſit ſeſe, conclusaque ibidem
Turbine verſanti magis ac magis undique nubem
Cogit, uti fiat ſpiſſo cava corpore circùm.
Poſt ubi commovit vis eius, & impetus acer:
Tum perterricrepo ſonitu dat miſta fragorem.
Nec mirum, cum plena animæ veſicula parva
Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.
Eſt etiam ratio, cùm venti nubila perflant,
Cur ſonitus faciant. etenim ramoſa videmus
Nubila ſæpe modis multis, atque aſpera ferri.
Scilicet ut crebram ſilvam cùm flamina Cauri
Perflant, dant ſonitum frundes, ramique fragorem.
Fit quoque ut interdum validi vis incita venti
Perſcindat nubem perfringens impete recto.
Nam quid poſſit ibi flatus, manifeſta docet res:
Hîc, ubi lenior eſt, in terra cum tamen alta
Arbuſta evolvens radicibus haurit ab imis.
Sunt etiam fluctus per nubila, qui quaſi murmur
Dant infringendo graviter: quod item fit in altis
Fluminibus, magnoque mari, cùm frangitur æſtu.
Fit quoque, ubi è nube in nubẽ vis incidit ardẽs
Fulminis: hæc multo ſi fortè humore recepit
Ignem, ut continuò magno clamore trucidet:
Vt calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.
Aridior porrò ſi nubes accipit ignem,
Vritur ingenti ſonitu ſuccenſa repente:
Lauricomos ut ſi per monteis flamma vagetur,
Turbine ventorum comburens impete magno.
Nec res ulla magis, quàm Phœbi Delphica laurus
Terribili ſonitu flamma crepitante crematur.
Denique ſæpe geli multus fragor, atque ruina
Grandinis in magnis ſonitum dat nubibus alte.
Ventus enim cùm confercit, franguntur in arctum
Concreti montes nimborum, & grandine miſti.
Fulgit item nubes ignis cùm ſemina multa
Excuſſere ſuo concurſu, ceu lapidem ſi
Percutiat lapis, aut ferrum. nam tũ quoq; lumen
Exſilit, & claras ſcintillas diſſupat ignis.
Sed tonitrum fit, uti poſt auribus accipiamus,
Fulgere quã cernant oculi, quia ſemper ad aureis
Tardius adveniunt, quàm viſum quæ moveant res,
Id licet hinc etiam cognoſcere, cædere ſi quem
Ancipiti videas ferro procul arboris auctum,
Ante fit ut cernas ictum, quàm plâga per aureis

Det sonitum: sic fulgorem quoque cernimus ante
Quàm tonitrũ accipimus, pariter qui mittitur igni,
E simili causa, & concursu natus eodem.
Hoc etiam pacto volucri loca lumine tingunt
Nubes, & tremulo tempestas impete fulgit,
Ventus ubi invasit nubem, & versatus ibidem
Fecit ut ante cavam docui spissescere nubem:
Mobilitate sua fervescit, ut omnia motu
Percalefacta vides ardescere: plumbea verò
Glans etiam longo cursu volvenda liquescit.
Ergo fervidus hic nubem cùm perscidit atram,
Dissupat ardoris quasi per vim expressa repente
Semina, quæ faciunt nictantia fulgura flammæ:
Inde sonus sequitur, qui tardius adjicit aureis,
Quàm quæ perveniunt oculos ad lumina nostros.
Scilicet hoc densis fit nubibus, & simul alte
Exstructis aliis alias super impete miro.
Nec tibi sit fraudi, quod nos inferne videmus
Quam sint lata magis, quàm sursum exstructa quid extent.
Contemplator enim cùm montibus adsimilata
Nubila portabunt venti transversa per auras:
Aut ubi per magnos monteis cumulata videbis
Insuper esse aliis alia, atque urgere superna
In statione locata sepultis undique ventis:
Tum poteris magnas moleis cognoscere eorum,
Speluncasque velut saxis pendentibu' structas
Cernere, quas venti cum tempestate coorta
Complerunt, magno indignantur murmure clausi
Nubibus, in caveisque ferarum more minantur:
Nunc hinc, nunc illinc fremitus per nubila mittũt:
Quærentesque viam circumversantur, & ignis
Semina convolvunt è nubibus: atque ita cogunt
Multa, rotantque cavis flammam fornacibus intus,
Donec divolsa fulserunt nube corusci.
Hac etiam fit uti de causa mobilis ille
Devolet in terram liquidi color aureus ignis,
Semina quòd nubeis ipsas permulta necesse'st
Ignis habere. etenim cùm sunt humore sine ullo,
Flammeus est plerumque colos & splendidus ollis.
Quippe etenim solis de lumine multa necesse'st
Concipere, ut merito rubeant, igneisq; profundant.
Has igitur cùm ventus agens contrusit in unum,
Compressitq; locum cogens: expressa profundunt
Semina, quæ faciunt flammæ fulgêre colores.
Fulgit item, cùm rarescunt quoque nubila cœli.
Nam

Nam cum ventus eas leviter diducit eunteis,
Dissolvitque, cadant ingratiis illa necesse'st
Semina, quæ faciunt fulgorem. tum sine tetro
Terrore, & sonitu fulgit, nulloque tumultu.
Quod superest, quali natura prædita constent
Fulmina, declarant ictus, & inusta vapore
Signa, notæque graveis halantes sulfuris auras.
Ignis enim sunt hæc, non venti signa, neq; imbris.
Præterea per se accendunt quoque tecta domorum,
Et celeri flamma dominantur in ædibus ipsis.
Hunc tibi subtilem cumprimis ignibus ignem
Constituit natura minutis, mobilibusque
Corporibus, cui nil omnino obsistere possit.
Transit enim valide fulmen per septa domorum,
Clamor uti, ac voces: transit per saxa, per æra:
Et liquidum puncto facit æs in tempore, & aurum.
Curat item ut vasis integris vina repente
Diffugiant: quia nimirum facile omnia circum
Conlaxat, rareque facit lateramina vasis,
Adveniens calor ejus ut insinuatur in ipsum: &
Mobiliter solvens differt primordia vini:
Quod solis vapor ætatem non posse videtur
Efficere, usqueadeo pollens fervore corusco:
Tanto mobilior vis, & dominantior hæc est.
Nunc ea quo pacto gignantur, & impete tanto
Fiant, ut possint ictu discludere turreis,
Disturbare domos, avellere tigna, trabeisque,
Et monumenta virûm commoliri, atque ciere,
Exanimare homines, pecudes prosternere passim:
Cetera de genere hoc, qua vi facere omnia possint,
Expediam, neque te in promissis plura morabor.
Fulmina gignier è crassis, alteque putandum'st
Nubibus exstructis. nam cœlo nulla sereno,
Nec leviter densis mittuntur nubibus umquam.
Nam dubio procul hoc fieri manifesta docet res,
Quod tunc per totum concrescunt aera nubes
Vndique, uti tenebras omneis Acherunta reamur
Liquisse, & magnas cœli complesse cavernas:
Vsque adeo tetra nimborum nocte coorta
Impendent atræ formidinis ora superne,
Cum commoliri tempestas fulmina cœptat.
Præterea persæpe niger quoq; per mare nimbus.
Vt picis e cœlo demissum flumen, in undas
Sic cadit, & fertur tenebris procul, & trahit atram
Fulminibus gravidam tempestatem, atq; procellis,
Ignibus, ac ventis cumprimis ipse repletus:

In terra quoque ut horrescant, ac tecta requirant.
Sic igitur supera nostrum caput esse putandum'st
Tempestatem altam. neque enim caligine tanta
Obruerent terras, nisi inædificata superne
Multa forent multis exemto nubila sole:
Nec tanto possent hæc terras opprimere imbri,
Flumina abundare ut facerent, camposque natare,
Si non exstructis foret alte nubibus æther.
His igitur ventis, atque ignibus omnia plena
Sunt: ideo passim fremitus, & fulgura fiunt.
Quippe etenim supera docui, permulta vaporis
Semina habere cavas nubeis: & multa necesse'st
Concipere ex solis radiis, ardoreque eorum.
Hic ubi ventus eas idem qui cogit in unum
Forte locum quemvis, expressit multa vaporis
Semina, seque simul cum eo commiscuit igni:
Insinuatus ibi vortex versatur in alto,
Et calidis acuit fulmen fornacibus intus.
Nam duplici ratione accenditur, ipse sua nam
Mobilitate calescit, & e contagibus ignis.
Inde ubi percaluit vis venti, vel gravis ignis
Impetus incessit: maturum tum quasi fulmen
Perscindit subito nubem, ferturque coruscis
Omnia luminibus lustrans loca percitus ardor:
Quêm gravis insequitur sonitus, displosa repente
Opprimere ut cœli videantur templa superne.
Inde tremor terras graviter pertentat, & altum
Murmura percurrunt cœlum. nam tota fere tum
Tempestas concussa tremit, fremitusq; moventur:
Quo de concussu sequitur gravis imber, & uber,
Omnis uti videatur in imbrem vertier æther:
Atque ita præcipitans ad diluviem revocare:
Tantus discidio nubis, ventique procella,
Mittitur ardenti sonitus cum provolat ictu.
Est etiam cum vis extrinsecus incita venti
Incidit in validam maturo fulmine nubem:
Quam cùm perscidit, extemplo cadit igneus ille
Vortex, quod patrio vocitamus nomine fulmen.
Hoc fit idem in parteis alias, quocumque tulit vis.
Fit quoq; ut interdum venti vis missa sine igni,
Ignescat tamen in spatio, longoque meatu,
Dum venit, amittens in cursu corpora quædam
Grandia: quæ nequeūt pariter penetrare per auras:
Atque alia ex ipso conradens aëre portat
Parvula, quæ faciunt ignem commista volando:
Non alia longe ratione, ac plumbea sæpe

Fervida fit glans in cursu, cum multa rigoris
Corpora dimittens ignem concepit in auris.
Fit quoque, ut ipsius plagæ vis excitet ignem,
Frigida cum venti pepulit vis missa sine igni:
Nimirum quia cum vehementi perculit ictu,
Confluere ex ipso possunt elementa vaporis:
Et simul ex illa, quæ tum res excipit ictum:
Vt lapidem ferro cum cædimus, evolat ignis:
Nec quod frigida vis sit ferri, hoc secius illa
Semina concurrunt calidi fulgoris ad ictum:
Sic igitur quoque res accendi fulmine debet,
Opportuna fuit si forte, & idonea flammis.
Nec temere omnino plane vis frigida venti
Esse potest, ex quo tanta vi immissa superne'st:
Quin prius in cursu si non accenditur igni,
At tepefacta tamen veniat commista calore.
Mobilitas autem fit fulminis, & gravis ictus,
Et celeri ferme pergunt sic fulmina lapsu,
Nubibus ipsa quod omnino prius incita se vis
Colligit, & magnum conamen sumit eundi.
Inde ubi non potuit nubes capere impetis auctum:
Exprimitur vis, atque ideo volat impete miro,
Vt validis quæ de tormentis missa feruntur.
Adde quod è parvis, ac lævibus est elementis:
Nec facile'st tali naturæ obsistere quidquam:
Inter enim fugit ac penetrat per rara viarum.
Non igitur multis offensibus in remorando
Hæsitat. hanc ob rem celeri volat impete labens.
Deinde, quod omnino natura pondera deorsum
Omnia nituntur: cum plaga sit addita vero,
Mobilitas duplicatur, & impetus ille gravescit:
Vt vehementius, & citius, quæcumque morantur
Obvia, discutiat plagis, itinerque sequatur.
Denique, quod longo venit impete, sumere debet
Mobilitatem, etiam atq; etiam quæ crescit eundo,
Et validas auget vireis, & roborat ictum.
Nam facit, ut, quæ sint illius semina cumque,
E regione locum quasi in unum cuncta ferantur,
Omnia conjiciens in eum voluentia cursum.
Forsan, & ex ipso veniens trahat aere quædam
Corpora, quæ plagis intendunt mobilitatem.
Incolumeisque venit per res, atque integra transit
Multa, foraminibus liquidis quia travolat ignis.
Multaque perfringit, cum corpora fulminis ipsa
Corporibus rerum inciderint, qua texta tenentur.
Dissolvit porro facile æs, aurumque repente

Confervefacit : è parvis quia facta minutè
Corporibus vis est, & lævibus ex elementis,
Quæ facile insinuantur, & insinuata repente
Dissolvunt nodos omneis, & vincla relaxant.
Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur cœli domus undique, totaque tellus:
Et cum tempora se veris florentia pandunt.
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes.
Inter utrumq; igitur cum cœli tempora constant,
Tum variæ causæ concurrunt fulminis omnes.
Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & æstum:
Quorũ utrũq; opus est fabricanda ad fulmina no-
Vt discordia sit rerum, magnoque tumultu (bis,
Ignibus, & ventis furibundus fluctuet aer.
Prima caloris enim pars, & postrema rigoris,
Tempus id est vernum. quare pugnare necesse'st
Dissimileis inter se res turbareque mistas.
Et calor extremus primo cum frigore mistus
Volvitur, autumni quod fertur nomine tempus.
Hic quoq; confligunt hiemes æstatibus acres.
Propterea sunt hæc bella anni nominitanda.
Nec mirum'st in eo si tempore plurima fiunt
Fulmina, tempestasque cietur turbida cœlo,
Ancipiti quoniam bello turbatur utrimque,
Hinc flammis, illinc ventis, humoreque misto.
Hoc est igniferi naturam fulminis ipsam
Perspicere, & qua vi faciat rem quamque videre;
Non Tyrrhena retro volventem carmina frustrà
Indicia occultæ divûm perquirere mentis:
Vnde volans ignis pervenerit, aut in utram se
Verterit hic partem, quo pacto per loca septa
Insinuarit, & hinc dominatus ut extulerit se,
Quidve nocere queat de cœlo fulminis ictus.
Quod si Iupiter, atque alii fulgentia divi
Terrifico quatiunt sonitu cælestia templa,
Et jaciunt igneis, quo ducit quemque voluptas.
Cur, quibus incautum scelus aversabile cumque'st,
Non faciunt, icti flammas ut fulguris edant
Pectore perfixo documen mortalibus acre?
Et potius nullæ sibi turpis consciu' reii
Volvitur in flammis innoxius, inque peditur,
Turbine cœlesti subito correptus, & igni?
Cur etiam loca sola petunt, frustraque laborant?
An tum brachia suefaciunt, firmantque lacertos?
In terraque patris cur telum perpetiuntur
Obtundi?

Obtundi? cur ipse finit, neque parcit in hosteis?
Denique, cur numquam cœlo jacit undique puro
Iupiter in terras fulmen, sonitusque profundit?
An simul ac nubes successere, ipse in eas tum
Descendit, prope ut hinc teli determinet ictus?
In mare qua porro mittit ratione? quid undas
Arguit, & liquidam molem, camposque natanteis?
Præterea, si vult caveamus fulminis ictum:
Cur dubitat facere, ut possimus cernere missum?
Si nec-opinanteis autem vult opprimere igni:
Cur tonat ex illa parte, ut vitare queamus?
Cur tenebras ante, & fremitus, & murmura concit?
Et simul in multas parteis quî credere possis
Mittere? an hoc ausis numquam contendere factũ,
Vt fierent ictus uno sub tempore plures?
At sæpe'st numero factum, fierique necesse'st,
Vt pluere in multis regionibus, & cadere imbreis,
Fulmina sic uno fieri sub tempore multa.
Postremo, cur sancta Deûm delubra, suasque
Discutit infesto præclaras fulmine sedes?
Et bene facta Deûm frangit simulacra? suisque
Demit imaginibus violento volnere honorem?
Altaque cur plerumq; petit loca, plurimaq; plus
Montibus in summis vestigia cernimus ignis?
Quod superest, facile'st ex his cognoscere rebus,
Prestêras Graii quos ab re nominitarunt,
In mare qua missi veniant ratione superne.
Nam fit, ut interdum tanquam demissa columna
In mare de cœlo descendat: quam freta circum
Fervescunt, graviter spirantibus incita flabris:
Et quæcumque in eo tum sunt deprensa tumultu
Navigia, in summum veniunt vexata periclum.
Hoc fit, ubi interdum non quit vis incita venti
Rumpere quam cœpit nubem: sed deprimit, ut sit
In mare de cœlo tanquam demissa columna
Paullatim, quasi quid pugno, brachiique superne
Conjectu trudatur, & extendatur in undas:
Quam cũ discidit, hinc prorumpitur in mare venti
Vis, & fervorem mirum concinnat in undis:
Versabundus enim turbo descendit, & illam
Deducit pariter lento cum corpore nubem.
Quam simul ac gravidam detrusit ad æquora ponti,
Ille in aquam subito totum se immittit, & omne
Excitat ingenti sonitu mare fervere cogens.
Fit quoque, ut involvat venti se nubibus ipse
Vortex contrahens ex aere semina nubis,

Et quasi demissum cœlo prestêra imitetur.
Hic ubi se in terras demisit dissoluitque:
Turbinis immanem vim provomit, atque procellæ.
Sed quia fit raro omnino, monteisque necesse'st
officere in terris: appâret crebrius idem
Prospectu maris in magno, cæloque patenti.
Nubila concrescunt, ubi corpora multa volando
Hoc super in cœli spatio coïere repente
Asperiora, modis quæ possint endopedita
Exiguis, tamen inter se comprensa teneri.
Hæc faciunt primum parvas consistere nubeis:
Inde ea comprendunt inter se, conque gregantur,
Et conjungendo crescunt, ventisque feruntur
Vsque adeo, donec tempestas sæva coorta'st.
Fit quoque uti montis vicina cacumina cœlo
Quam sint quæq; magis, tanto magis edita fument
Assidue fulvæ nubis caligine crassa;
Propterea, quia cum consistunt nubila primum,
Ante videre oculi quam possint tenuia, venti
Portantes cogunt ad summa cacumina montis.
Hîc demum fit, uti turba maiore coorta,
Condensa, ac stipata simul cernantur, & udo
Vertice de montis videantur surgere in æthram.
Nam loca declarat sursum ventosa patere
Res ipsa & sensus, monteis cùm ascendimus altos.
Præterea permulta mari quoque tollere toto
Corpora naturam, declarant littore vestes
Suspensæ, cùm concipiunt humoris adhæsum.
Quo magis ad nubeis augendas multa videntur
Posse quoque è salso consurgere momine ponti.
Nam ratio consanguinea est humoribus omnis.
Præterea, fluviis ex omnibus, & simul ipsa
Surgere de terra nebulas, æstumque videmus:
Quæ velut halitus, hinc ita sursum expressa feruntur,
Suffunduntque sua cælum caligine, & altas
Sufficiunt nubeis paullatim conveniundo.
Vrget enim quoque signiferi super ætheris æstus,
Et quasi densendo subtexit cærula nimbis.
Fit quoque, ut hunc veniant in cætum extrinsecus illa
Corpora, quæ faciunt nubeis, nimbosq; volanteis.
Innumerabilem enim numerum, summamque profundi
Esse infinitam docui: quantaque volarent
Corpora mobilitate, ostendi, quamque repente

Immemorabile per ſpatium tranſire ſolerent.
Haud igitur mirum'ſt, ſi parvo tempore ſæpe
Tam magnos monteis tempeſtas, atque tenebræ
Cooperiant maria, ac terras, impenſa ſuperne.
Vndiq; quandoquidem per caulas ætheris omneis,
Et quaſi per magni circumſpiracula mundi
Exitus, introituſque elementis redditus extat.
Nunc age, quo pacto pluvius concreſcat in altis
Nubibus humor, & in terras dimiſſus ut imber
Decidat, expediam. Primùm jam ſemina aquai
Multa ſimul vincam conſurgere nubibus ipſis
Omnibus ex rebus, pariterq; ita creſcere utrũque,
Et nubeis, & aquam, quæcumque in nubibus extat,
Vt pariter nobis corpus cum ſanguine creſcit,
Sudor item, atque humor quicumque eſt denique membris.
Concipiunt etiam multum quoque ſæpe marinum
Humorem, veluti pendentia vellera lanæ,
Cum ſupera magnum venti mare nubila portant.
Conſimili ratione ex omnibus amnibus humor
Tollitur in nubeis: quo cum bene ſemina aquarum
Multa modis multis convenere undique adaucta:
Confertæ nubes vi venti mittere certant
Dupliciter. nam vis venti contrudit, & ipſa
Copia nimborum turba maiore coorta
Vrget, & e ſupero premit, ac facit effluere imbreis.
Præterea cum rareſcunt quoque nubila ventis,
Aut diſſolvuntur ſolis ſuper icta calore:
Mittunt humorem pluvium, ſtillantque, quaſi igni
Cera ſuper calido tabeſcens multa liqueſcat.
Sed vehemens imber fit, ubi vehementer utroque
Nubila vi cumulata premuntur, & impete venti.
At retinere diu pluviæ, longumque morari
Conſuerunt, ubi multa fuerunt ſemina aquarum,
Atque aliis aliæ nubes, nimbique rigantes
Inſuper, atque omni volgo de parte feruntur:
Terraque cum fumans humorem tota rehalat.
Hinc ubi ſol radiis tempeſtatem inter opacam
Adverſa fulſit nimborum aſpergine contra:
Tum color in nigris exiſtit nubibus arqui.
Cetera, quæ ſurſum creſcunt, ſurſumq; creantur:
Et quæ concreſcunt in nubibus omnia, prorſum
Omnia, nix, venti, grando, gelidæque pruinæ,
Et vis magna geli, magnum duramen aquarum:
Et mora, quæ fluvios paſſim refrenat eunteis:
Perfacile'ſt tamen hæc reperire, animoq; videre,

Omnia quo pacto fiant, quareve creentur,
Cum bene cognoris, elementis reddita quæ sint.
Nunc age, quæ ratio terraï motibus extet,
Percipe: & imprimis terram fac ut esse rearis
Subter item, ut supera'st, ventis, atq; undiq; plenã
Speluncis: multosque lacus, multasque lacunas
In gremio gerere, & rupeis, deruptaque saxa:
Multaque sub tergo terraï flumina tecta
Volvere vi fluctus, submersaque saxa putandum'st.
Vndique enim similem esse sui, res postulat ipsa.
His igitur rebus subjunctis, suppositisque,
Terra superne tremit magnis concussa ruinis,
Subter ubi ingenteis speluncas subruit ætas.
Quippe cadunt toti montes, magnoque repente
Concussu late disserpunt inde tremores:
Et merito, quoniam plaustris concussa tremiscunt
Tecta viam propter, non magno pondere, tota.
Nec minus exsultantes, quam ubi fortis equûm vis
Ferratos utrimque rotarum succutit orbeis.
Fit quoque, ubi magnas in aquæ, vastasque lacunas
Gleba vetustate e terra provolvitur ingens,
Vt jactetur aquæ fluctu quoque terra vacillans:
Vt vas in terra non quit constare, nisi humor
Destitit in dubio fluctu jactarier intus.
Præterea ventus cum per loca subcava terræ
Conlectus parti ex una procumbit, & urget
Obnixus magnis speluncas viribus altas:
Incumbit tellus, quo venti prona premit vis:
Tum, supera terram quæ sunt exstructa domorum,
Ad cælumque magis quanto sunt edita quæque,
Inclinata minent in eandem prodita partem,
Protractæque trabes impendent ire paratæ:
Et metuunt magni naturam credere mundi
Exitiale aliquod tempus, cladem que manere,
Cum videant tantam terrarum incumbere molem.
Quod nisi respirent venti; non ulla refrenet
Res, neque ab exitio possit reprehendere euntem:
Nunc quia respirant alternis, inque gravescunt,
Et quasi conlecti redeunt, ceduntque repulsi,
Sæpius hanc ob rem minitatur terra ruinas,
Quam facit. inclinatur enim, retroque recellit,
Et recipit prolapsa, suas se in, pondere, sedeis:
Hac igitur ratione vacillant omnia tecta,
Summa magis mediis, media imis, ima perhilum.
Est hæc ejusdem quoque magni causa tremoris,
Ventus ubi, atq; animæ subito vis maxima quædã,

Aut extrinsecus, aut ipsa ab tellure coorta
In loca se cava terraï conjecit, ibique
Speluncas inter magnas fremit ante tumultu,
Versabundaque portatur, post incita cum vi
Exagitata foris erumpitur, & simul artam
Diffindens terram magnum concinnat hiatum:
In Tyria Sidone quod accidit, & fuit Aegis
In Peloponneso: quas exitus hic animaï
Disturbat urbeis, & terræmotus obortus.
Multaque præterea ceciderunt mœnia magnis
Motibus in terris. & multæ per mare pessum
Subsedere suis pariter cum civibus urbes.
Quod nisi prorumpit, tamen impetus ipse animaï
Et fera vis venti per crebra foramina terræ
Dispertitur, ut horror, & incutit inde tremorem:
Frigus uti nostros penitus cùm venit in artus,
Concutit invitos cogens tremere atque moveri.
Ancipiti trepidant igitur terrore per urbeis:
Tecta superne timent, metuunt inferne, cavernas
Terraï ne dissolvat natura repente:
Neu distracta suum late dispandat hiatum:
Idque suis confusa velit complere ruinis.
Proinde licet quamvis cœlum, terramq; reantur
Incorrupta fore æternæ mandata saluti:
Attamen interdum præsens vis ipsa pericli
Subditat hunc stimulum quadam de parte timoris,
Ne pedibus raptim tellus subtracta feratur
In barathrum, rerumque sequatur prodita summa
Funditus, & fiat mundi confusa ruina.
Nunc ratio reddunda, augmen cur nesciat ęquor.
Principio mare mirantur non reddere maius
Naturam, quo fit tantus decursus aquarum:
Omnia quò veniunt ex omni flumina parte.
Adde vagos imbreis, tempestatesque volanteis:
Omnia quæ maria, ac terras sparguntq;, rigantque:
Adde suos fonteis; tamen ad maris omnia summã
Guttaï vix instar erunt unius, ad augmen:
Quo minus est mirum, mare non augescere magnũ.
Præterea magnam sol partem detrahit æstu.
Quippe videmus enim vesteis humore madenteis
Exsiccare suis radiis ardentibu' solem.
At pelage multa, & late substrata videmus.
Proinde licet quamvis ex uno quoque loco sol
Humoris parvam delibet ab æquore partem:
Largiter in tanto spatio tamen auferet undis.
Tum porrò venti magnam quoque tollere partem

Humoris possunt verrentes æquora ponti:
Vna nocte vias quoniam persæpe videmus
Siccari, mollisque luti concrescere crustas.
Præterea docui multum quoque tollere nubeis
Humorem magno conceptum ex æquore ponti,
Et passim toto terrarum spargere in orbe:
Cùm pluit in terris, & venti nubila portant.
Postremò, quoniam raro cum corpore tellus
Est, & conjuncta'st oras maris undique cingens:
Debet, ut in mare de terris venit humor aquaï,
In terras itidem manare ex æquore salso.
Percolatur enim virus, retroque remanat
Materies humoris, & ad caput amnibus omnis
Confluit: inde super terras redit agmine dulci,
Quà via secta semel liquido pede detulit undas.
Nunc ratio quę sit, per fauceis montis ut Ætnæ
Exspirent ignes interdum turbine tanto,
Expediam. neque enim media de clade coorta
Flammæ tempestas Siculûm dominata per agros
Finitimis ad se convertit gentibus ora,
Fumida cum cœli scintillare omnia templa
Cernentes pavida complebant pectora cura,
Quid moliretur rerum natura novarum.
Hisce tibi rebus late'st, alteque videndum:
Et longe cunctas in parteis dispiciendum,
Vt reminiscaris, summam rerum esse profundam,
Et videas, cœlum summaï totius unum
Quàm sit parvula pars, & quàm multesima constet,
Et quota pars homo terraï sit totius unus.
Quod bene propositum si plane contueare,
Ac videas plane: mirari multa relinquas.
Numquis enim nostrûm miratur, si quis in artus
Accepit calido febrim fervore coortam:
Aut alium quemvis morbi per membra dolorem?
Obturgescit enim subitò pes, arripit acer
Sæpe dolor denteis, oculos invadit in ipsos:
Existit sacer ignis, & urit corpore serpens
Quamcumque arripuit partem, repitque per artus.
Nimirum, quia sunt multarum semina rerum,
Et satis hæc tellus nobis cœlumque mali fert:
Vnde queat vis immensi procrescere morbi.
Sic igitur toti cœlo, terræque putandum'st
Ex infinito satis omnia suppeditare,
Vnde repente queat tellus concussa moveri,
Perque mare, & terras rapidus percurrere turbo,
Ignis abundare Ætnæus, flammescere cœlum.

(Id

(Id quoq; enim fit, ut ardeſcant cœleſtis templa:)
Vt tempeſtates pluviæ graviore coortu
Sunt, ubi forte ita ſe tetulerunt ſemina aquarum.
At nimis eſt ingens incendî turbidus ardor.
Scilicet & fluvius, qui non eſt, maximus eii'ſt,
Qui non ante aliquem maiorem vidit: & ingens
Arbor, homoq; videtur: & omnia de genere omni,
Maxima quæ vidit quiſque, hæc ingentia fingit:
Cum tamen omnia cum cœlo, terraque, marique,
Nil ſint ad ſummam ſummaï totius omnem.
Nunc tamen, illa modis quibus inritata repente
Flamma foras vaſtis Ætnæ fornacibus efflet,
Expediam. Primum totius ſubcava montis
Eſt natura, fere ſilicum ſuffulta cavernis.
Omnibus eſt porrò in ſpeluncis ventus & aer.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aer.
Hic ubi percaluit, calefecitque omnia circùm
Saxa furens quà contingit, terramque, & ab ollis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem:
Tollit ſe, ac rectis ita faucibus ejicit alte,
Funditque ardorem longe, longeque favillam
Differt, & craſſa volvit caligine fumum:
Extruditque ſimul mirando pondere ſaxa:
Ne dubites, quin hæc animaï turbida ſit vis.
Præterea magna ex parti mare montis ad eius
Radices frangit fluctus, æſtumque reſorbet.
Ex hoc uſque mari ſpeluncæ montis ad altas
Perveniunt ſubter fauceis. hac ire fatendum'ſt,
Et penetrare mari penitus res cogit aperto,
Atque efflare foras, ideoque extollere flammas,
Saxaque ſubjectare, & arenæ tollere nimbos.
In ſummo ſunt ventigeni cratêres, ut ipſi
Nominitant, nos quas fauceis perhibemus, & ora.
Sunt aliquot quoq; res, quarũ unã dicere cauſam
Non ſatis eſt, verum plureis, unde una tamen ſit.
Corpus ut exanimum quod ſi procul ipſe jacêre
Conſpicias hominis: fit ut omneis dicere cauſas
Conveniat leti, dicatur ut illius una.
Nam neque cum ferro, neque frigore vincere poſſis
Interiiſſe, neque à morbo, neque fortè veneno:
Verũ aliquid genere eſſe ex hoc, quod cõcio dicat,
Scimus: item in multis hoc rebus dicere habemus.
Nilus in æſtate creſcit: campiſque redundat
Vnicus in terris Ægypti totius amnis.
Is rigat Ægyptum medium per ſæpe calorem,
Aut quia ſunt æſtate Aquilones oſtia contra

Anni tempore eo, quo Etesia flabra feruntur:
Et contra fluvium flantes remorantur, & undas
Cogentes sursus replent, coguntque manere.
Nam dubio procul hæc adverso flabra feruntur
Flumine, quæ gelidis à stellis axis aguntur.
Ille ex æstifera parti venit amnis ab Austro
Inter nigra virûm, percoctaque sæcla calore,
Exoriens penitus media ab regione diei.
Est quoque, uti possit magnus congestus arenæ
Fluctibus adversis oppilare ostia contra,
Cùm mare permotum ventis ruit intus arenam.
Quo fit uti pacto liber minus exitus amni,
Et proclivus item fiat minus impetus undis.
Fit quoque, uti pluviæ forsan magis ad caput eius
Tempore eo fiant, quo Etesia flabra Aquilonum
Nubila conjiciunt in eas tunc omnia parteis.
Scilicet ad mediam regionem ejecta diei
Cùm convenerunt, ibi ad altos denique monteis
Contrusæ nubes coguntur, vique premuntur.
Forsit & Æthiopum penitùs de montibus altis
Crescat, ubi in campos albas descendere ningueis
Tabificis subigit radiis sol omnia lustrans.
Nunc age, Averna tibi quæ sint loca cumque, lacusque,
Expediam, quali natura prædita constent.
Principiò, quod Averna vocantur, nomen id ab re
Impositum'st, quia sunt avibus contraria cunctis,
E regione ea quod loca cùm venere volantes,
Remigii oblîtæ pennarum vela remittunt,
Præcipitesque cadunt molli cervice profusæ
In terram, si forte ita fert natura locorum:
Aut in aquam, si fortè lacus substratus Averno'st.
Qualis apud Cumas lacus est montemq; Vesevum,
Oppleti calidis ubi fumant fontibus auctus.
Est & Athenæis in mœnibus, arcis in ipso
Vertice, Palladis ad templum Tritonidos almæ,
Quo nunquam pennis appellunt corpora rauca
Cornices, non, cùm fumant altaria donis:
Vsqueadeò fugitant non iras Palladis acreis
Pervigilii causa, Graiûm ut cecinere poëtæ:
Sed natura loci hoc opus efficit ipsa suapte.
In Syria quoque fertur item locus esse, videri,
Quadrupedes quoque quò simulac vestigia primùm
Intulerint, graviter vis cogat concidere ipsa,
Manibus ut si sint divis mactata repente.
Omnia quæ naturali ratione geruntur,

Et quibus è causis fiant, appâret origo:
Ianua ne his Orci potius regionibus esse
Credatur posta, hinc animas Acheruntis in oras
Ducere forte deos maneis inferne reamur:
Naribus alipedes ut cervi sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.
Quod procul, à vera quam sit ratione repulsum,
Percipe: namque ipsa de re nunc dicere conor.
  Principio hoc dico, quod dixi sæpe quoq; ante,
In terra cujusque modi rerum esse figuras:
Multa, homini quæ sunt vitalia: multaq; morbos
Incutere, & mortem quæ possunt accelerare:
Et magis esse aliis alias animantibus aptas
Res ad vitai rationem ostendimus ante,
Propter dissimilem naturam, dissimileisque
Texturas inter sese, primasque figuras:
Multa meant inimica per aureis, multa per ipsas
Insinuant nareis infesta atque aspera odore:
Nec sunt multa parum tactu vitanda, nec autem
Aspectu fugienda, saporeque tristia quæ sint.
Deinde videre licet quam multæ sint homini res
Acriter infesto sensu, spurcæque, gravesque.
Arboribus primum certis gravis umbra tributa'st,
Vsqueadeo, capitis faciant ut sæpe dolores,
Siquis eas subter jacuit prostratus in herbis.
Est etiam in magnis Heliconis montibus arbos
Floris odore hominem tetro consueta necare.
Scilicet hæc ideo terris ex omnia surgunt,
Multa modis multis multarum semina rerum,
Quod permista gerit tellus, discretaque tradit.
Nocturnumque recens extinctum lumen, ubi acri
Nidore offendit nareis, consopit ibidem:
Castoreoque gravi mulier sopita recumbit,
Et manibus nitidum teneris opus effluit eii,
Tempore eo si odorata'st, quo menstrua solvit.
Multaque præterea languentia membra per artus
Solvunt, atque animam labefactant sedibus intus:
Denique si in calidis etiam cunctere lavacris,
Plenior in solio & fueris ferventis aquaï:
Quam facile in medio fit uti des sæpe ruinas?
Carbonumque gravis vis, atque odor insinuatur
Quam facile in cerebrum, nisi aquam præcepimus
ante;
Aut nisi membra prius pertexit frigida servus,
Aut sit odor vini plagæ manabilis mora?
Nonne vides etiam terra quoque sulfur in ipsa

Gignier, & tetro concrescere odore bitumen?
Denique ubi argenti venas, aurique sequuntur,
Terraï penitus scrutantes abdita ferro:
Qualeis exspirat scaptensula subter odores?
Quidve mali fit ut exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies? qualeisq; colores?
Nonne vides, audisve perire in tempore parvo
Quam soleant, & quam vitaï copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna? necesse'st
Hos igitur tellus omneis exæstuet æstus:
Exspiretque foras in aperta, promptaq; cœli.
Sic & Averna loca alitibus summittere debent
Mortiferam vim, de terra quæ surgit in auras,
Vt spatium cœli quadam de parte venenet,
Quo simul ac primum pennis delata sit ales,
Impediatur ibi cæco conrepta veneno,
Vt cadat è regione loci, qua dirigit æstus:
Quo cum conruit, hæc eadem vis illius æstus,
Relliquias vitæ membris ex omnibus aufert.
Quippe etenim primo quasi quendā conciet æstū:
Posterius fit, uti cum jam cecidere veneni
In fonteis ipsos, ibi sit quoque vita vomenda,
Propterea quod magna mali sit copia circum.
Fit, quoq; ut interdum vis hęc, atq; æstus Averni,
Aera, qui inter aveis cumque'st terramq; locatus,
Discutiat, prope uti locus hinc linquatur inanis:
Cujus ubi è regione loci venêre volantes,
Claudicat extemplo pennarum nisus inanis:
Et conamen utrimque alarum proditur omne.
Hîc, ubi nixari nequeunt, insistereque alis:
Scilicet in terram delabi pondere cogit
Natura, & vacuum prope jam per inane jacentes
Dispergunt animas per caulas corporis omneis.
Frigidior porro in puteis æstate fit humor,
Rarescit quia terra calore, & semina siqua
Forte vaporis habet, propere dimittit in auras.
Quo magis est igitur tellus affecta calore,
Hoc fit frigidior, qui terra'st abditus, humor.
Frigore cum premitur porro omnis terra, coitque,
Et quasi concrescit: fit scilicet, ut coëundo
Exprimat in puteos, si quem gerit ipsa calorem.
Est apud Ammonis fanum fons luce diurna
Frigidus, at calidus nocturno tempore fertur.
Hunc homines fontem nimis admirantur, & acri
Sole putant subter terras fervescere raptim,
Nox ubi terribili terras caligine texit;

Quod nimis à vera'ſt longe ratione remotum :
Quippe ubi ſol nudum contrectans corpus aquaï,
Non quierit calidum ſupera de reddere parte,
Cum ſuperum lumen tanto fervore fruatur :
Quî queat hic ſubter tam craſſo corpore terram,
Percoquere humorem, & calido ſociare vapori ?
Præſertim cum vix poſſit per ſepta domorum
Inſinuare ſuum radiis ardentibus æſtum ?
Quæ ratio eſt igitur ? nimirum terra magis quod
Rara tenet circum hunc fontē, quam cetera tellus.
Multaque ſunt ignis prope ſemina corpus aquaï.
Hinc ubi roriferis terram nox obruit umbris :
Extemplo ſubtus frigeſcit terra, coitque.
Hac ratione fit, ut tamquam compreſſa manu ſint,
Exprimat in fontem, quę ſemina cūq; habet ignis,
Quæ calidum faciunt laticis tactum atque saporē.
Inde ubi ſol radiis terram dimovit obortis,
Et rarefecit calido miſcente vapore :
Rurſus in antiquas redeunt primordia ſedeis
Ignis, & in terram cedit calor omnis aquaï :
Frigidus hanc ob rem fit fons in luce diurna.
Præterea ſolis radiis jactatur aquaï
Humor, & in luce tremulo rareſcit ab æſtu :
Propterea fit uti quæ ſemina cumque habet ignis,
Dimittat : quaſi ſæpe gelum, quod continet in ſe,
Mittit, & exſolvit glaciem, nodoſque relaxat.
Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stuppa jacit flammas concepto protinus igni :
Tedaque conſimili ratione accenſa per undas
Conlucet, quocumq; natans impellitur auris :
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe'ſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſurgere fontem,
Et ſimul exſpirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.
Præterea diſperſa foras erumpere cogit
Vis per aquam ſubito, ſurſumque ea conciliari :
Quod genus endo mari ſpirat fons dulcis aquaï,
Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimovet undas.
Et multis aliis præbet regionibus æquor
Vtilitatem opportunam ſitientibu' nautis,
Quod dulceis inter ſalſas intervomit undas.
Sic igitur per eum poſſunt erumpere fontem,
Et ſcatere illa foras in ſtuppam ſemina : quo cum
Conveniunt, aut cum tedaï corpori adhærent,
Ardeſcunt facile extemplo; quia multa quoq; in ſe
Semina

Semina habent ignis stuppæ tedæque tenentes.
Nonne vides etiam, nocturna ad lumina lychnum
Nuper ubi extinctum admoveas, accendier antè,
Quam tetigit flammam? tedamque pari ratione?
Multaque præterea, prius ipso tacta vapore
Eminus ardescunt, quam comminus imbuat ignis.
Hoc igitur fieri quoque in illo fonte putandum'st.
Quod superest, agere incipiam quo fœdere fiat
Naturæ, lapis hic ut ferrum ducere possit,
Quem magneta vocant patrio de nomine Graii,
Magnetum quia sit patriis in finibus ortus.
Hunc homines lapidem mirantur, quippe catenam
Sæpe ex annellis reddit pendentibus ex se.
Quinque etenim licet interdum, plureisq; videre
Ordine demissos levibus jactarier auris,
Vnus ubi ex uno dependet subter adhærens,
Ex alioque alius lapidis vim, vinclaque noscit:
Vsqueadeo permananter vis pervalet eius.
Hoc genus in rebus firmandum'st multa, prius quam
Ipsius reii rationem reddere possis:
Et nimium longis ambagibus est adeundum:
Quo magis attentas aureis, animumque reposco.
Principio omnibus à rebus, quascumq; videmus,
Perpetuo fluere, ac mitti, spargique necesse'st
Corpora, quæ feriant oculos, visumque lacessant:
Perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
Frigus & a fluviis, calor à sole, æstus ab undis
Æquoris exesor mœrorum littora propter:
Nec varii cessant sonitus manare per aures.
Denique in os salsi venit humor sæpe saporis,
Cum mare versamur propter; dilutaque contrà
Cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror:
Vsqueadeo omnibus ab rebus res quæque fluenter
Fertur, & in cunctas dimittitur undique parteis:
Nec mora, nec requies inter datur ulla fluendi:
Perpetuo quoniam sentimus, & omnia semper
Cernere, odorari licet, & sentire sonare.
Nunc omnes repetā quam raro corpore sint res,
Cōmemorare, quod in primo quoq; carmine claret.
Quippe etenim, quāquā multas hoc pertinet ad res
Noscere, cumprimis hanc ad rem protinus ipsam,
Qua de disserere aggredior, firmare necesse'st,
Nil esse in promptu, nisi mistum corpus inani.
Principio fit, ut in speluncis saxa superna
Sudent humore, & guttis manantibu' stillent:

Manat

Manat item nobis è toto corpore ſudor,
Creſcit barba, piliq; per omnia membra, per artus:
Diditur in venas cibus omneis, auget, alitque
Corporis extremas quoque parteis, unguiculoſque.
Frigus item tranſire per æs, calidumque vaporem
Sentimus: ſentimus item tranſire per aurum,
Atque per argentum, cum pocula plena tenemus.
Denique per diſſepta domorum ſaxea voces
Pervolitant, permanat odos, friguſque, vapoſque
Ignis: quin ferri quoque vim penetrare ſuëvit,
Vndique qua circum corpus lorica coërcet,
Morbida vis quæcumq; extrinſecus inſinuatur.
Et tempeſtates terra cœloque coortæ
In cœlum terraſq; remotæ jure faceſſunt,
Quandoquidem nihil eſt, niſi raro corpore nexum.
Huc accedit, uti non omnia, quæ jaciuntur
Corpora cumque ab rebus, eodem prædita ſenſu,
Atque eodem pacto rebus ſint omnibus apta.
Principio terram ſol excoquit, & facit are:
At glaciem diſſolvit, & altis montibus alte
Exſtructas ningueis radiis tabeſcere cogit.
Denique cera liqueſcit in eius poſta vapore.
Ignis item liquidum facit æs, aurumq; reſolvit:
At coria, & carnem trahit, & conducit in unum.
Humor aquæ porro ferrum condurat ab igni,
At coria, & carnem mollit durata calore:
Barbigeras oleaſter eo juvat uſque capellas,
Diffluat ambroſia quaſi vero, & nectare tinctus:
At nihil eſt, homini frōde hac quod amarius extet.
Deniq; amaracinum fugitat ſus, & timet omne
Vnguentū (nam ſetigeris ſubus acre venenum'ſt)
Quod nos interdum tamquam recreare videtur.
At contra nobis cœnum teterrima cum ſit
Spurcities, eadem ſubus hæc res munda videtur:
Inſatiabiliter toti ut volvantur ibidem.
Hoc etiam ſupereſt, ipſa quam dicere de re
Aggredior, quod dicendum prius eſſe videtur:
Multa foramina cum variis ſint reddita rebus,
Diſſimili inter ſe natura prædita debent
Eſſe, & habere ſuam naturam quæque, viaſque.
Quippe etiam varii ſenſus animantibus inſunt,
Quorum quiſque ſuam proprie rem percipit in ſe.
Nam penetrare alio ſonitus, alioque ſaporem
Cernimus è ſuccis, alio nidoris odores,
Propter diſſimilem naturam, textaque rerum:
Præterea manare aliud per ſaxa videtur,

Atque aliud per ligna: aliud transire per aurum:
Argentoque foras aliud, vitroque meare.
Nam fluere hac species, illac calor ire videtur,
Atque aliis aliud citius transmittere eâdem.
Scilicet id fieri cogit natura viarum,
Multimodis varians, ut paullo ostendimus ante.
Quapropter bene ubi hæc confirmata, atque locata
Omnia constiterint nobis præposta, parata:
Quod superest, facile hinc ratio reddetur, & omnis
Caussa patefiet, quæ ferri pelliciat vim.
Principio fluere è lapide hoc permulta necesse'st
Semina, sive æstum, qui discutit aera plagis,
Inter qui lapidem, ferrumque'st cumque locatus.
Hoc ubi inanitur spatium, multusque vacefit
In medio locus: extemplo primordia ferri
In vacuum prolapsa cadant conjuncta, fit, utque
Annulus ipse sequatur, eatque ita corpore toto.
Nec res ulla magis primoribus ex elementis
Endopedita suis arte connexa cohæret,
Quam validi ferri naturæ frigidus horror.
Quo minus est mirum, quod paullo diximus ante,
Corpora si nequeunt de ferro plura coorta
In vacuum ferri, quin annulus ipse sequatur:
Quod facit, & sequitur donec pervênit ad ipsum
Iam lapidem, cæcisque in eo compagibus hæsit.
Hoc fit item cunctas in parteis, unde vacefit
Cumque locus, sive ex transverso, sive supernè:
Corpora continuo in vacuum vicina feruntur.
Quippe agitantur enim plagis aliunde, nec ipsa
Sponte sua sursum possunt consurgere in auras.
Huc accedit item, quare queat id magis esse,
Hæc quoque res adjumento, motuque juvatur:
Quod simul à fronte est annelli rarior aer
Factus, inanitusque locus magis ac vacuatus:
Continuo fit, uti qui post est cumque locatus
Aer, a tergo quasi provehat atque propellat.
Semper enim circumpositus res verberat aer.
Sed tali fit uti propellat tempore ferrum,
Parte quod ex una spatium vacat, & capit in se.
Hic, ubi, quê memoro, per crebra foramina ferri'st
Privas ad parteis subtiliter insinuatus:
Trudit & impellit, quasi navim, velaque ventus.
Denique res omnes debent in corpore habere
Aera, quandoquidem raro sunt corpore, & aer
Omnibus est rebus circumdatus, adpositusque.
Hic igitur, penitus qui in ferro'st abditus aer,
Sollicito

Sollicito motu semper jactatur, eoque
Verberat anellum dubio procul, & ciet intus
Scilicet: atque eôdem fertur, quo præcipitavit
Iam semel, & quamque in partē conamina sumsit.
Fit quoque ut à lapide hoc ferri natura recedat
Interdum, fugere, atque sequi consueta vicissim.
Exsultare etiam Samothracia ferrea vidi:
Et ramenta simul ferri furere intus ahenis
In scaphiis, lapis hic magnes cùm subditus esset:
Vsqueadeò fugere à saxo gestire videtur
Ære interposito, & discordia tanta creatur:
Propterea, quia nimirùm prius æstus ubi æris
Præcepit, ferrique vias possedit apertas:
Posterior lapidis venit æstus, & omnia plena
Invenit in ferro: neque habet qua tranet, ut antè.
Cogitur offensare igitur, pulsareque fluctu
Ferrea texta suo: quo pacto respuit ab se,
Atque per æs agitat, sine eo quod sæpe resorbet.
Illud in his rebus mirari mitte, quod æstus
Non valet è lapide hoc alias impellere item res.
Pondere enim fretæ partim stant, quod genus aurum:
Ac partim, raro quia sunt cum corpore, ut æstus
Pervolet intactus, nequeunt impellier usquam:
Lignea materies in quo genere esse videtur.
Inter utrasque igitur ferri natura locata,
Æris ubi accepit quædam corpuscula: tum fit,
Impellant ut eam Magnesii flumina saxi.
Nec tamen hæc ita sunt aliarum rerum aliena,
Vt mihi multa parū genere ex hoc suppeditentur,
Quæ memorare queam inter se singulariter apta.
Saxa vides primum sola coalescere calce:
Glutine materies taurino ita jungitur una,
Vt vitio venæ tabularum sæpius hiscant,
Quam laxare queant compages taurea vincla.
Vitigeni latices in aquaï fontibus audent
Misceri, cum pix nequeat gravis, & leve olivum.
Purpureusq; colos conchylî jungitur una
Corpore cum lanæ, dirimi qui non queat usquā:
Non si Neptuni fluctu renovare operam des:
Non, mare si totum velit eluere omnibus undis.
Denique res auro argentum copulat una,
Aereaque res plumbo fit uti jungatur ab albo,
Cetera jam quàm multa licet reperire? quid ergo?
Nec tibi jam longis opus est, ambagibus usquam,
Nec me tam multam hîc operā consumere par est:
Sed

Sed breviter paucis restat comprendere multa.
Quorum ita texturæ ceciderunt mutua contra,
Vt cava conveniant plenis hæc illius, illa
Hujusque: inter se junctura horum optima constat.
Est etiam, quasi ut anellis, hamisque plicata
Inter se quædam possint copulata teneri:
Quod magis in lapide hoc fieri ferroque videtur.
Nunc, ratio quæ sit morbis, aut unde repente
Mortiferam possit cladem conflare coorta
Morbida vis hominũ generi, pecudumq; catervis,
Expediam. Primum multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis:
Et contra, quæ sint morbo, mortique, necesse'st
Multa volare. ea cùm casu sunt forte coorta,
Et perturbarunt cœlum, fit morbidus aer.
Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque,
Aut extrinsecus, ut nubes nebulæque superne
Per cœlum veniunt, aut ipsa sæpe coorta
De terra surgunt, ubi putrorem humida nacta'st,
Intempestivis pluviisque, & solibus icta.
Nónne vides etiam cœli novitate, & aquarum
Tentari, procul à patria quicumque, domoque
Adveniunt, ideo quia longe discrepitat res:
Nam quid Britannis cœlum differre putamus,
Et quod in Ægypto'st, qua mundi claudicat axis?
Quidve quod in Ponto'st differre à Gadibus, atque
Vsque ad nigra virûm, percoctaque sæcla calore?
Quæ cum quattuor inter se diversa videmus,
Quattuor à ventis, & cœli partibus esse,
Tum color & facies hominum distare videntur
Largiter, & morbi generatim sæcla tenere.
Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur Ægypto in media, neq; præterea usquã.
Atthide tentantur gressus, oculique in Achæis
Finibus, inde aliis alius locus est inimicus
Partibus ac membris. varius concinnat id aer.
Proinde ubi se cœlũ, quod nobis forte alienum'st,
Commovet, atque aer inimicus serpere cœpit:
Vt nebula, ac nubes paullatim repit, & omne
Qua graditur, conturbat, & immutare coactat:
Fit quoque, ut in nostrũ cum vênit deniq; cœlũ,
Corrumpat, reddatque sui simile, atque alienum.
Hæc igitur subito clades nova, pestilitasque,
Aut in aquas cadit, aut fruges persidit in ipsas,
Aut alios hominum pastus, pecudumque cibatus:
Aut etiam suspensa manet vis aere in ipso:

Et cum spiranteis mistas hinc ducimus auras,
Illa quoque in corpus pariter sorbere necesse'st.
Consimili ratione venit bubus quoque sæpe
Pestilitas, etiam pecubus balantibus ægror.
Nec refert utrum nos in loca deveniamus
Nobis adversa, & cœli mutemus amictum:
An cœlum nobis ultro natura corruptum
Deferat, aut aliquid, quod non consuevimus uti:
Quod nos adventu possit tentare recenti.
Hæc ratio quondam morborũ, & mortifer æstus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhausit civibus urbem.
Nam penitus veniens Ægypti è finibus ortus,
Aera permensus multum, camposque natanteis,
Incubuit tandem populo Pandionis. omnes
Inde catervatim morbo mortique dabantur.
Principio caput incensum fervore gerebant:
Et dupliceis oculos suffusa luce rubenteis.
Sudabant etiam fauces intrinsecus atro
Sanguine, & ulceribus vocis via septa coïbat:
Atque animi interpres manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.
Inde, ubi per fauceis pectus complerat, & ipsum
Morbida vis in cor mæstum confluxerat ægris:
Omnia tum vero vitai claustra lababant.
Spiritus ore foras tetrum volvebat odorem,
Rancida quo perolent projecta cadavera ritu.
Atque animi prorsum vires totius, & omne
Languebat corpus, leti jam limine in ipso.
Intolerabilibusque malis erat anxius angor
Assiduè comes, & gemitu commista querela.
Singultusque frequens noctem persæpe, diemque
Corripere assidue nervos & membra coactans,
Dissolvebat eos defessos ante, fatigans.
Nec nimio cuiquam posses ardore tueri
Corporis in summo summam fervescere partem:
Sed potius tepidum manibus proponere tactum,
Et simul ulceribus quasi inustis omne rubere
Corpus, ut est, per membra sacer cũ diditur ignis.
Intima pars homini vero flagrabat adesa:
Flagrabat stomacho flamma, ut fornacibus intus.
Nil adeo posset cuiquam leve, tenueque membris
Vertere in utilitatem. ad ventũ & frigora semper:
In fluvios partim gelidos ardentia morbo
Membra dabant, nudũ jacientes corpus in undas.
Multi præcipites lymphis putealibus alte

Inciderunt ipso venientes ore patente.
Insedabiliter sitis arida corpora mersans
Æquabat multum parvis humoribus imbrem.
Nec requies erat ulla mali : defessa jacebant
Corpora : mussabat tacito medicina timore;
Quippe patentia cum totas ardentia nocteis
Lumina versarent oculorum expertia somno :
Multaque præterea mortis tum signa dabantur.
Perturbata animi mens in mærore, metuque :
Triste supercilium , furiosus voltus, & acer.
Sollicitæ porro, plenæque sonoribus aures :
Creber spiritus, aut ingens, raroque coortus :
Sudorisque madens per collum splendidus humor :
Tenuia sputa, minuta, croci contacta colore ,
Salsaque, per fauceis raucas vix edita tussi.
In manibus vero trahier nervi , & tremere artus:
A pedibusque minutatim succedere frigus
Non dubitabat: item ad supremum deniq; tempus
Compressæ nares : nasi primoris acumen
Tenue, cavati oculi, cava tempora, frigida pellis
Duraque: inhorrebat rictum, frons tenta minebat :
Nec nimio rigida post strati morte jacebant :
Octavoque fere candenti lumine solis ,
Aut etiam nona reddebant lampade vitam.
Quorum siquis, ut est, vitârat funera leti:
Visceribus tetris, & nigra proluvie alvi ,
Posterius tamen hunc tabes letumque manebat :
Aut etiam multus capitis cum sæpe dolore
Conruptus sanguis pletis ex naribus ibat :
Huc hominis totæ vires corpusque fluebat.
Profluvium porro qui tetri sanguinis acre
Exierat, tamen in nervos huic morbus & artus
Ibat , & in parteis genitaleis corporis ipsas.
Et graviter partim metuentes limina leti
Vivebant ferro privati parte virili :
Et manibus sine nonulli, pedibusque manebant
In vita tamen, & perdebant lumina partim :
Vsqueadeo mortis metus his incesserat acer.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent cognoscere ut ipsi.
Multaque humi cum inhumata jacerent corpora supra
Corporibus, tamen alituum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat , ut acrem exiret odorem :
Aut, ubi gustarat, languebat morte propinqua.
Nec tamen omnino temere illis solibus ulla

Comparebat

Comparebat avis, nec nocti sæcla ferarum
Exibant silvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur: cumprimis fida canum vis
Strata viis animam ponebat in omnibus ægram,
Extorquebat enim vitam vis morbida membris.
Incomitata rapi certabant funera vasta:
Nec ratio remedî communis certa dabatur.
Nam quod alîs dederat vitaleis aeris auras
Volvere in ore licere, & cœli templa tueri:
Hoc aliis erat exitio, letumque parabat.
Illud in his rebus miserandũ & magnopere unũ
Aerumnabile erat, quod, ubi se quisque videbat
Implicitum morbo, morti damnatus ut esset,
Deficiens animo mæsto cum corde jacebat
Funera respectans, animam & mittebat ibidem:
Idque vel imprimis cumulabat funere funus.
Quippe etenim nullo cessabant tempore apisci
Ex aliis alios avidi contagia morbi:
Nam quicumque suos fugitabant visere ad ægros,
Vitai nimium cupidi, mortisque timentes,
Pœnibat paullo post turpi morte, malaque
Desertos, opis experteis, incuria mactans,
Lanigeras tamquam pecudes, & bucera sæcla.
Qui fuerant autem præsto, contagibus ibant,
Atque labore, pudor quem tum cogebat obire,
Blandaque lassorum vox mista voce querelæ.
Optimus hoc leti genus ergo quisque subibat:
Inque aliis alium populum sepelire suorum
Certantes, lacrymis lassi, luctuque redibant.
Inde bonam partem in lectum mœrore dabantur:
Nec poterat quisquam reperiri, quem neq; morbus,
Nec mors, nec luctus tentaret tempore tali.
Præterea jam pastor, & armentarius omnis,
Et robustus item curvi moderator aratri,
Languebant, penitusque casis contrusa jacebant
Corpora, paupertate & morbo dedita morti.
Exanimis pueris super exanimata parentum
Corpora nonnumquam posses, retroque videre
Matribus, & patribus natos super edere vitam.
Nec minimam partem ex agris ægroris in urbem
Confluxit, languens quem contulit agricolarum
Copia, conveniens ex omni morbida parte.
Omnia complebant loca, tectaq; : quo mage eos tũ
Confertos ita acervatim mors accumulabat.
Multa siti prostrata viam per, proque voluta
Corpora silanos ad aquarum strata jacebant

Inter-

Interclusa anima nimia ab dulcedine aquaï :
Multaque per, populi, passim loca promta, viasque,
Languida semianimo tũ corpore membra videres,
Horrida pædore, & pannis cooperta perire
Corporis inluvie : pellis super ossibus una,
Visceribus cæcis prope jam, sordique sepultis.
Omnia denique sancta Deum delubra replerat
Corporibus mors exanimis, onerataque passim
Cuncta cadaveribus cœlestum templa manebant :
Hospitibus loca quæ complerant æditue ntes.
Nec jam relligio divûm, nec numina magni
Pendebantur : enim præsens dolor exsuperabat,
Nec mos ille sepulturæ remanebat in urbe,
Vt pius hic populus semper consuerat humari.
Perturbatus enim totus tredipabat, & unus-
Quisque suum pro re consortem mæstus humabat.
Multaque vis subita, & paupertas horrida suasit.
Namque suos consanguineos aliena rogorum
Insuper exstructa ingenti clamore locabant,
Subdebantque faceis, multo cum sanguine sæpe
Rixantes potius, quam corpora desererentur.

FINIS.

